

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ІСЬКІВ ІВАН ЯРОСЛАВОВИЧ

УДК 351.861(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І.Я. Іськів

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник:

Криштанович Мирослав Франкович

доктор наук з державного управління, професор

Житомир – 2023

АНОТАЦІЯ

Іськів І. Я. Державна політика у сфері забезпечення національної безпеки України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2023.

Дисертаційна робота присвячена вирішенню наукового завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробленні методичних підходів до формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України.

У першому розділі «Теоретичні положення державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України» визначено й охарактеризовано сутність основних підходів до тлумачення поняття «національна безпека», серед яких найбільш домінуючим є підхід трактування з позиції захищеності, розвитку, стійкості й стабільності.

На основні ретельного дослідження ключових понять та визначення структури складових національної безпеки, було сформовано теоретичну основу сутності забезпечення національної безпеки з виділенням основних завдань, принципів і мети. Доведено, що під національною безпекою необхідно розуміти стан захищеності країни, за якого держава в межах своїх можливостей і правильної політики спроможна забезпечувати безпечні умови існування для громадян, безперешкодно реалізовувати власні інтереси, а також підтримувати цілісність та суверенітет на усіх рівнях.

Розглянуто основний теоретичний базис поняття державної політики у сфері забезпечення національної безпеки шляхом дослідження його сутності й історичного розвитку. Запропоновано розуміти під державною політикою у сфері забезпечення національної безпеки цілеспрямовану та сплановану діяльність у межах забезпечення економічної, військової, інформаційної,

соціальної, зовнішньополітичної, внутрішньополітичної, екологічної, науково-технологічної безпеки.

Обґрунтовано теоретичні засади державної політики в розрізі основних складових забезпечення національної безпеки, які характеризуються врахуванням визначених складових (економічна, військова, інформаційна, енергетична, соціальна, зовнішньополітична, внутрішньополітична, екологічна, науково-технологічна), що уможлиблює визначення сутнісного розуміння державної політики за кожною із представлених в загальній системі забезпечення національної безпеки.

У другому розділі «Аналіз державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України» за результатами проведеного аналізу визначено, що ключова проблема, яка стояла останні роки перед державною політикою забезпечення національної безпеки України, полягала в тому, як вести повномасштабну війну з країною-агресором і паралельно виконувати свої державні функції зі захисту мирного населення на території, де немає військових дій і є намагання продовжувати життя у звичайному ритмі. Запропоновано модель системи державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, що передбачає використання формування блоків досягнення ключових процесів із врахуванням визначених параметрів загальної Стратегії, що формує інформаційне підґрунтя для прийняття рішень стратегічного характеру, уможливлення стійкості реалізації цього виду політики.

У результаті проведеного тенденційного аналізу, сформовано причинно-наслідкову модель стану впливу основних показників на уможливлення забезпечення національної безпеки України в розрізі її основних складових. Основна увага була спрямована на ключові показники за кожною зі складових забезпечення національної безпеки. З'ясовано, що стан України за основними складовими забезпечення національної безпеки має низку проблем і завдяки проведеному тенденційному аналізу охарактеризовано, які саме недоліки досі існують за ключовими показниками.

Доведено, що в умовах динамічності зовнішнього середовища, важливе місце займає формування належного інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України, яке буде базуватися на своєчасній та актуальній інформації й даних. Аргументовано, що інформаційно-аналітичне підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України становить процес формування захищеної системи надходження даних, проведення постійного моніторингу змін і створення безпекового кіберсередовища. Обґрунтовано технологію формування інформаційно-аналітичних підвалин активності суб'єктів національної безпеки України, що виокремлює специфіку інформаційних ресурсів в умовах динамічності змін, які склалися в середовищі з урахуванням трансформаційних чинників впливу на саму роль і призначення інформації в розрізі задоволення ключових інформаційних потреб для активних дій основних суб'єктів національної безпеки України.

У третьому розділі «Шляхи удосконалення державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України» обґрунтовано вагомість негативного впливу загроз на формування й реалізацію державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, визначаючи при цьому, що вони становлять ключовий об'єкт, на який спрямована активність її суб'єктів. Розроблено механізм протидії основним загрозам державній політиці у сфері забезпечення національної безпеки України, який чітко передбачає встановлення та впорядкування негативного впливу загроз у розрізі основних складових національної безпеки із рівневим групуванням з відповідними заходами протидії стратегічного, тактичного й оперативного характеру дії.

З'ясовано, що кожна складова забезпечення національної безпеки України унікальна і їй притаманні свої характерні особливості, які враховуються під час реалізації державної політики. Також кожній складовій характерні й свої загрози, що мають негативний вплив. Відповідно до того, який саме негативний вплив привносять ті чи інші загрози, варто обирати й певний тип стратегії щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення

національної безпеки. Розроблено науково-практичний підхід до визначення напрямів розвитку державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, який, порівняно із відомими, передбачає застосування сучасного методу для встановлення вибору певного типу пристосування цієї політики із врахуванням сучасних загроз та динамічності зовнішнього середовища в руслі активних дій або використання стриманих заходів і ресурсів.

Сформовано цілісне уявлення про процес підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, зазначаючи при цьому, що вона досягається за допомогою успішної політики в розрізі кожної її структурної складової. Доведено, що формування ефективної державної політики в сфері забезпечення національної безпеки дасть можливість оперативно та дієво реагувати на всі можливі загрози та виклики, а також пристосуватися до стрімких та важкопередбачуваних змін безпекового середовища, при цьому підтримуючи стабільне та стійке функціонування державного апарату та інституцій. Обґрунтовано методичний підхід до функціонування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, який вирізняється від інших тим, що завдяки застосуванню сучасної технології функціонального моделювання і графічного опису процесів визначає послідовність етапів для підвищення ефективності політики держави в розрізі основних складових національної безпеки з відповідною деталізацією кожного процесу зі забезпеченням гнучкості для її основних суб'єктів.

Ключові слова: національна безпека, національна безпека України, забезпечення національної безпеки, державна політика, державна політика у сфері забезпечення національної безпеки, загрози, протидія загрозам, складові національної безпеки, інформаційне забезпечення, моделювання.

ANNOTATION

Iskiv I. Y. State policy in the field of ensuring national security of Ukraine. – Qualified scientific work as a manuscript.

The dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 28 «Public management and administration" in the specialty 281 Public management and administration». - Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2023.

The dissertation work is devoted to solving a scientific problem, which consists in the theoretical justification and development of methodological approaches to the formation of state policy in the field of ensuring the national security of Ukraine.

The first chapter «Theoretical provisions of state policy in the sphere of ensuring national security of Ukraine» defines and characterizes the essence of the main approaches to the interpretation of the concept of “national security”, among which the most dominant is the approach of interpretation from the position of security, development, sustainability and stability.

Based on a thorough study of key concepts and determining the structure of the components of national security, a theoretical basis for the essence of ensuring national security was formed, highlighting the main tasks, principles and goals. National security should be understood as a state of security of the country in which the state is able, within the limits of its capabilities and correct policies, to provide safe living conditions for citizens, to freely realize its own interests, and also to maintain integrity and sovereignty at all levels.

The main theoretical basis of the concept of state policy in the field of ensuring national security is considered through the study of its essence and historical development. It is proposed to understand state policy in the field of ensuring national security as purposeful and planned activities within the framework of ensuring economic, military, information, social, foreign policy, domestic political, environmental, scientific and technological security.

The theoretical foundations of state policy are substantiated in the context of the main components of ensuring national security, characterized by taking into account certain components (economic, military, information, energy, social, foreign policy, domestic policy, environmental, scientific and technological) which allows

determining the essential understanding of state policy for each of those presented in the general national support system.

In the second chapter «Analysis of state policy in the field of ensuring national security of Ukraine», based on the results of the analysis, it was determined that the key problem facing the state policy of ensuring national security of Ukraine in recent years was how to introduce a full-scale war with the aggressor country and in parallel, carry out their state functions to protect civilians in territories where there is no military action and life is trying to continue. A model of the state policy system in the field of ensuring the national security of Ukraine is proposed, which involves the use of the formation of blocks for achieving key processes, taking into account certain parameters of the general Strategy, which forms the information basis for making decisions of a strategic nature and the possibility of sustainable implementation of this type of policy.

As a result of the biased analysis, a cause-and-effect model of the state of influence of the main indicators on the possibility of ensuring the national security of Ukraine in the context of its main components was formed. The main focus was on key indicators for each of the components of national security. It was found that the state of Ukraine in terms of the main components of ensuring national security has a number of problems and, thanks to the biased analysis carried out, it was characterized which deficiencies still exist in terms of key indicators.

It has been proven that in the context of a dynamic external environment, an important place is occupied by the formation of an appropriate information and analytical basis for the activity of subjects of national security of Ukraine, which will be based on timely and relevant information and data. It is substantiated that the information and analytical basis for the activity of subjects of national security of Ukraine is the process of forming a secure system for receiving data, constantly monitoring changes and creating a cyber security environment. The technology of forming an information and analytical basis for the activity of subjects of national security of Ukraine is substantiated, which highlights the specifics of information resources in the conditions of dynamic changes that have developed in the

environment, taking into account transformation factors influencing the very role and purpose of information in terms of meeting key information needs for active actions of the main ones. subjects of national security of Ukraine.

The third chapter «Ways to improve state policy in the field of ensuring national security of Ukraine» substantiates the significance of the negative impact of threats on the formation and implementation of state policy in the field of ensuring national security of Ukraine, while determining that they represent a key object towards which the activity of its subjects is directed. A mechanism has been developed to counter the main threats to state policy in the field of ensuring the national security of Ukraine, which clearly provides for the establishment and streamlining of the negative impact of threats in the context of the main components of national security with level grouping with appropriate measures to counter the strategic, tactical and operational nature of the action.

It has been established that each component of ensuring the national security of Ukraine is unique and has its own characteristic features, which are taken into account when implementing state policy. Also, each component has its own threats that have a negative impact. The same negative impact is brought by certain threats, and a certain type of strategy for implementing state policy in the field of ensuring national security should be chosen. A scientific and practical approach has been developed to determine the directions for the development of state policy in the field of ensuring national security, which, in comparison with the known ones, involves the use of a modern method to establish the choice of a certain type of adaptation of this policy, taking into account modern threats and the dynamism of the external environment in line with active actions or the use of restrained measures and resources.

A holistic understanding of the process of increasing the effectiveness of state policy in the field of ensuring national security has been formed, noting that it is achieved through successful policy in the context of each of its structural components. It has been proven that the formation of an effective state policy in the field of ensuring national security will allow us to quickly and effectively respond to

all possible threats and challenges, as well as adapt to rapid and difficult to predict changes in the security environment, while maintaining the stable and sustainable functioning of the state apparatus and institutions. A methodological approach to the functioning of state policy in the field of ensuring national security is substantiated, which differs from others in that, through the use of modern technology of functional modeling and graphic description of processes, it determines the sequence of stages to increase the effectiveness of state policy in the context of the main components of national security with appropriate detailing of each process with ensuring flexibility for its main subjects

Keywords: national security, national security of Ukraine, ensuring national security, state policy, state policy in the field of ensuring national security, threats, countering threats, components of national security, information support, modeling.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Іськів І. Я. Характеристика сутності забезпечення національної безпеки. *Теоретичні та прикладні питання державотворення* : електрон. наук. фах. вид. / ГО Асоц. досл. держ. упр. ГО Одес. інст. соц. тех. Одеса, 2022. Вип. 27. С. 143–148. (0, 25 др. арк.).

2. Іськів І. Я. Дослідження сутності державної політики як ключового елемента забезпечення національної безпеки. *Актуальні питання у сучасній науці. (Серія «Державне управління»)*. 2023. № 3(9). С. 238–244. (0, 31 др. арк.).

3. Іськів І. Я. Особливості забезпечення національної безпеки в розрізі її основних складових. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування»)* : журнал. 2023. № 6(20). С. 198–202. (0, 25 др. арк.).

4. Іськів І. Я. Підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної складових національної безпеки. *Наукові перспективи*. 2023. № 7(37) С. 165–172. (0, 31 др. арк.).

5. Іськів І. Я. Аналіз системи реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України. *Актуальні питання у сучасній науці. (Серія «Державне управління»)*. 2023. № 9(15) С. 199–205. (0,31 др. арк.).

6. Іськів І. Я. Характеристика особливостей реалізації стратегії національної безпеки України. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2023. № 9.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Іськів І. Я. Забезпечення національної безпеки: сутність та характеристика. *Scientific Research and Innovation* : Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference. Dnipro, Ukraine : FOP. Marenichenko V.V, 2023. April 3–4. 410 p. Public administration sciences. Public administration sciences. P. 194. (0,1 др. арк.).

2. Іськів І. Я. Характеристика державної політики у сфері забезпечення економічної складових національної безпеки. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXV-ї Міжнародної науково-практичної конференції (07 серпня 2023 року, м. Стамбул (Туреччина), дистанційно). С. 45–47. (0,1 др. арк.).

3. Іськів І. Я. Теоретичні аспекти сутності реалізації державної політики в системі зміцнення Національної безпеки. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXVI-ї Міжнародної науково-практичної конференції (07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно). С. 44–46. (0, 18 др. арк.)

4. Іськів І. Я. Характеристика особливостей реалізації стратегії національної безпеки України. *MATERIALS The XXXV International Scientific and Practical Conference «Scientists and modern theoretical ideas»*. Haifa, Israel. 181 p. (September 04–06, 2023). P. 21–22. (0,1 др. арк.).

5. Іськів І. Я. Дослідження основних особливостей змісту забезпечення національної безпеки України. *Стратегічні орієнтири розвитку економіки, обліку, фінансів та права* : Міжнародна науково-практична конференція (30 серпня 2023 р., м. Кременчук, Україна). С. 57. (0,1 др. арк.).

6. Іськів І. Я. пріоритети державної політики забезпечення національної безпеки України. *1st International Scientific and Practical Internet Conference*. Дніпро, Україна. (September 14–15, 2023). С. 189–190. (0,1 др. арк.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	20
1.1. Теоретичне підґрунтя забезпечення національної безпеки	20
1.2. Теоретичний базис поняття державна політика: сутність та історія розвитку	35
1.3. Зміст та сутність державної політики в розрізі основних складових забезпечення національної безпеки.....	50
Висновки до розділу 1.....	69
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	71
2.1. Аналіз структури реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України	71
2.2. Тенденційний аналіз стану впливу ключових показників на розвиток національної безпеки України за кожною складовою	86
2.3. Інформаційно-аналітичне підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України	102
Висновки до розділу 2.....	116
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	118
3.1. Механізм протидії основним загрозам державній політики у сфері забезпечення національної безпеки України.....	118
3.2. Вибір стратегії державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.....	139
3.3. Формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.....	155
Висновки до розділу 3.....	175
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180
ДОДАТКИ.....	202

ВСТУП

Актуальність теми. Національна економіка України до початку повномасштабного вторгнення зі сторони країни-агресора характеризувалася активним перебігом трансформаційних процесів, які спрямовані на повну інтеграцію в світовий економічний простір. Пандемія COVID-19 продемонструвала, що світовий соціально-економічний безпековий простір має низку проблем і не був повною мірою готовий до такої небезпеки. Нова фаза військової агресії зі сторони Російської Федерації стала новим викликом для забезпечення усєї міжнародної безпеки. За таких обставин спроможність захищати населення, свою територію та цінності і при цьому вести активні бойові дії для подолання окупаційних військ можливо лише шляхом діючої й ефективної державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Постійне балансування між військовими діями на сході країни і продовження мирного життя на заході України актуалізує безпекову діяльність за усіма основними складовими національної безпеки. Національна безпека України – це не лише одна окрема структурна складова сталого розвитку, це окремий цілісний організм, який охоплює свою кількість складових, що націлені посилити захист національних інтересів таким способом, щоб сформувати належне безпекове середовища і саме завдяки державній політиці все це уможлиблюється. Динамічність зовнішнього середовища за останні роки привнесла значну кількість змін у діяльність суб'єктів національної безпеки України та її основних складових, що знову актуалізує проблему розроблення ефективних комплексних заходів для її вирішення, зокрема шляхом розгляду основних аспектів державної політики у цій сфері.

Формування питань щодо забезпечення національної безпеки є вкрай важливим науковим фактом. Багато уваги особливостям державної політики у сфері забезпечення національної безпеки приділили такі науковці, як: В. О. Антонов, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. О. Бригінець, А. Л. Борко, С. М. Гусаров, І. М. Доронін, І. О. Драган, В. Ф. Загурська-Антонюк, І. В. Каріх,

В. Ю. Кобринський, М. Ф. Криштанович, А. Т. Комзюк, І. В. Кременовська, А. М. Куліш, В. А. Ліпкан, К. Б. Левченко, М. В. Лошицький, О. А. Моргунов, О. М. Музичук, С. І. Мельник, О. М. Мельников, А. М. Мурашко, Т. С. Перун, А. В. Рубан, О. Ю. Салманова, О. С. Силкін, В. В. Сокурено, В. І. Теремецький, Т. Ю. Ткачук, З. В. Чуйко, Р. В. Шаповал, А. М. Штангрет, В. І. Франчук, та інші.

Віддаючи належне науковій і практичній значущості праць провідних науковців-безпекознавців, варто відзначити, що сучасна науково-практична література в більшості випадків досліджує важливі питання державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України через вибірковий підхід при акцентуванні немалої кількості її складових або ігноруючи їх зовсім. Тут потрібен новий погляд через цілісний комплекс основних складових та врахування змін у зовнішньому середовищі, таких як пандемії COVID-19 та посилення військових дій через дії країни-агресора.

Наукова проблема дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробленні методичних підходів до формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка» за темами: «Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів» (державна реєстрація № 0120U103443), «Інноваційні механізми публічного управління та адміністрування» (державна реєстрація № 0121U111051). У межах цих тем дисертантом обґрунтовано методологічні положення щодо державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є наукове обґрунтування теоретичних і методичних положень та розроблення рекомендацій щодо формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України.

Для досягнення поставленої мети визначено та вирішено такі завдання:

- обґрунтувати теоретичні засади державної політики у сфері забезпечення національної безпеки;
- розробити модель системи державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України;
- запропонувати технологію формування інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України;
- розробити механізм протидії основним загрозам державній політиці у сфері забезпечення національної безпеки України;
- сформувати науково-практичний підхід до визначення напрямів розвитку державної політики;
- запропонувати методичний підхід до моделювання функціонування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

Об'єкт дослідження – процес формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України.

Предмет дослідження – теоретико-методичні, наукові та прикладні положення формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України.

Методи дослідження. В основу методології дисертаційної роботи закладено застосування таких методів: індукції та дедукції, порівняння і систематизації – при дослідженні сутнісних характеристик базових понять дисертаційної роботи; аналізу та синтезу – для визначення динаміки середовища, яке впливає на основні складові забезпечення національної безпеки; непараметричні статистичні – для характеристики фактичного стану національної безпеки України; експертного аналізу – для визначення основних загроз державній політиці забезпечення національної безпеки України в розрізі її основних складових; моделювання – для розроблення і формування основних моделей дисертаційного дослідження; морфологічного аналізу – для уточнення понятійно-категоріального апарату; графічний – для візуалізації матеріалів дисертації; абстрактно-логічний – для проведення теоретичних узагальнень і висновків дослідження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, вітчизняна і зарубіжна наукова література, статистичні дані Державної служби статистики України, ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні та розвитку теоретико-методичних положень і розробленні науково-методичних рекомендацій щодо формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України. У процесі дослідження одержано такі найсуттєвіші результати:

удосконалено:

– технологію формування інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України, яка, порівняно із відомими, виокремлює специфіку інформаційних ресурсів в умовах динамічності змін, що склалися в середовищі з урахуванням трансформаційних чинників впливу на роль і призначення інформації в розрізі задоволення ключових інформаційних потреб для активних дій основних суб'єктів національної безпеки України;

– механізм протидії основним загрозам державній політиці у сфері забезпечення національної безпеки України, який, на відміну від відомих, передбачає встановлення та впорядкування негативного впливу загроз у розрізі основних складових національної безпеки з рівневим групуванням із відповідними заходами протидії стратегічного, тактичного й оперативного характеру дії;

– науково-практичний підхід до визначення напрямів розвитку державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, який, порівняно з відомими, передбачає застосування сучасного методу для встановлення вибору певного типу пристосування цієї політики з урахуванням сучасних загроз та динамічності зовнішнього середовища в руслі активних дій або використовувати стримані заходи й ресурси;

– методичний підхід до функціонування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, який вирізняється від інших тим, що через застосування сучасної технології функціонального моделювання і графічного

опису процесів, визначає послідовність етапів для підвищення ефективності політики держави в розрізі основних складових національної безпеки з відповідною деталізацією кожного процесу зі забезпеченням гнучкості для її основних суб'єктів.

дістали подальший розвиток:

– теоретичні засади державної політики в розрізі основних складових забезпечення національної безпеки, які, попри усталені, із врахуванням визначених складових (економічна, військова, інформаційна, енергетична, соціальна, зовнішньополітична, внутрішньополітична, екологічна, науково-технологічна), уможлиблює визначення сутнісне розуміння державної політики за кожною із представлених у загальній системі забезпечення національної;

– модель системи державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, що відрізняється від діючого використання формування блоків досягнення ключових процесів із врахуванням визначених параметрів загальної Стратегії, що формує інформаційне підґрунтя для прийняття рішень стратегічного характеру уможливлення стійкості реалізації цього виду політики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України. Теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації та інші результати наукових досліджень, викладені в дисертаційній роботі, були безпосередньо використані в практичній діяльності: Департаментом економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 1-52/719 від 18.12.23р.), та Управлінням соціального захисту Департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради (довідка № 2603-вих-1224 від 18.12.23р.).

Результати наукових розробок застосовуються в освітньому процесі при вивченні дисциплін «Публічне управління та адміністрування», «Публічна політика», «Національна безпека», «Правоохоронна діяльність», та інш., в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили (довідка №

04/31-146 від 19.12.23р.) та в Державному університеті «Житомирська політехніка» (довідка № 44-01.00/1555 від 04.12.23р). при підготовці фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «магістр».

Особистий внесок здобувача полягає у розробленні й обґрунтуванні наукових положень, висновків і рекомендацій щодо формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України.

Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням, у якому викладено нові авторські науково-методичні підходи та практичні рекомендації щодо формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України. Внесок у роботах, виконаних у співавторстві, відображено у публікації за списком праць.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних і науково-методичних конференціях: Scientific Research and Innovation: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, (м. Дніпро, 3–4 квітня, 2023 р.); XXXV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Стамбул, 7 серпня, 2023 р.); XXXVI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Софія, 7 вересня, 2023 р.); XXXV International Scientific and Practical Conference «Scientists and modern theoretical ideas» (м. Хаїфа, 4–6 вересня, 2023 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні орієнтири розвитку економіки, обліку, фінансів та права» (м. Кременчук, 30 серпня, 2023 р.); 1st International Scientific and Practical Internet Conference, Дніпро, Україна. (м. Дніпро, 14–15 вересня 2023 р).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 12 наукових праць: 6 публікацій – у наукових фахових виданнях України (6 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних), 6 тез доповідей за результатами участі у конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 3,95 др. арк., із яких особисто здобувачеві належить 3,8 др. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг наукової роботи становить 215 сторінок. Робота містить: 49 таблиць; 58 рисунка, із них 6 охоплюють 6 повних сторінок; 8 додатків, що розміщені на 15 сторінках; список використаних джерел складається із 242 позицій на 22 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 179 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

1.1. Теоретичне підґрунтя забезпечення національної безпеки

Поняття безпека цікаве для наукових кіл у будь-яких її проявах, від захисту окремого індивіда, його сфер діяльності, та до безпек національних і міжнародних масштабів. Водночас, забезпечення безпечних умов існування та розвитку стало ключовою домінантою для сучасної людської спільноти по всьому світу.

На сьогоднішній день питання забезпечення безпеки, зокрема національної безпеки, є як ніколи актуальним. Сучасний світ вже і не міг подумати, що питання територіальної експансії та світової війни буде порушуватись у порядку денному світової спільноти. Та реальність сьогодення показують, що система національної безпеки в будь-який день може бути піддана різким та негативним впливам.

Розглядаючи найбільш негативні фактори, не можна не згадати про маніфестацію загроз у вигляді пандемії коронавірусу, що розпочалася 2019 року та зумовила катастрофічні наслідки як у контексті втрати великої кількості людських життів, так і в контексті економічної кризи, що однаково сильно вразили систему національної безпеки чи не кожної країни. І звичайно, одною з найяскравіших загроз та негативних чинників, що повпливав на більшість країн світу, але в ній країні він спричинив особливо гострий негативний вплив на національну безпеку – повномасштабне військове вторгнення російської федерації та її територіальні посягання на суверенні території. Ця подія змусила більшість країн світу знову звернути увагу на військову та силову сферу забезпечення національної безпеки, тоді як раніше ці питання не мали такої активної уваги.

З огляду на це, питання дослідження сутності та складових поняття «національна безпека» стало актуальним та важливим питанням і завданням для сьогоденної наукової спільноти по всьому світу. Особливо гострою ця проблематика актуалізується для України.

При дослідженні сутності поняття безпека, важливим питанням є аналіз його історичних коренів та еволюційного розвитку.

Питання безпеки стало актуальним зі становленням людини як розумного індивіда, який проживаючи у первісних племінних угрупованнях, задумувався про важливість забезпечення власної безпеки, що тоді стосувалася переважно захисту від погодних негараздів, небезпек від хижих звірів та ворожих посягань з боку конкуруючих племен. Перші релігійні вірування та божества також нерозривно були пов'язані з безпекою та гарантіями її забезпечення. Найбільш поширеним серед первісним племен віруванням, божество якого уособлювало не лише життя та продовження роду, а і безпеку, є культ Богині-Матері. Цей образ жіночого божества користувався активною популярністю ще в часи палеоліту, а в деяких сучасних релігіях досі можна знайти відгомін цього культу. Прикладом такого божества є богиня Секурітата, що уособлювала в собі безпеку держави та громадян [69, с. 98].

Розвиток цивілізаційного ладу зумовив формування перших правових основ забезпечення безпеки в державі. Так, перші норми забезпечення безпеки як на рівні громадянина, так і на рівні держави почали формувати такі царі, як Соломон, Ману, Хамураппі та Клісфена. Ці закони стали першоосновою для сучасних міжнародних договорів і законів сучасних держав [70, с. 21].

У час Античності питання безпеки стали активно вивчати філософи Древнього Риму та Греції. Наукові та філософські трактати цих учених стали основою до сучасних парадигм демократії та гуманізму, а також містять у собі філософські та практичні рекомендації щодо питання забезпечення безпеки, як на рівні індивіда, так і на рівні всієї держави.

Платон у своїх працях, зокрема у філософському трактаті «Держава», подав визначення безпеки як процес запобігання шкоди державним інститутам,

виділяючи ключову роль охоронцям, в особі військових та управлінців. Одні захищали зовнішні кордони та забезпечували військовий потенціал та силову складову державного регулятора, а з іншого боку – забезпечували безпечні умови існування громадян всередині держави. На думку цього науковця, важливим елементом забезпечення безпеки є нормативне закріплення всіх обов'язків громадян у питанні забезпечення громадянської, соціальної, епідемічної та інших видів безпеки, а порушення встановлених законів зумовить формування небезпечних умов існування громадянина, соціальних груп та всієї держави [71, с. 23].

Водночас Демокрит у своїх працях визначав корінну частину поняття «безпека» як можливість індивіда адаптуватися до реалій зовнішнього середовища, а ключовою причиною формування сучасного суспільного ладу та державних утворень було бажання формування більш безпечних умов життя для громадянина. Також цей філософ у своїх трактатах доводив, що безпека, її активний прояв у всіх сферах життя суспільства, є невід'ємним атрибутом держави будь-якого виду та устрою [72, с. 88].

Отже, розуміння поняття «безпека» в часи Античності більшою мірою розглядали з погляду ключової функції держави, а її сутність полягала у формальній відсутності загроз і небезпек для розвитку держави та її громадян.

Розвиток християнства зумовив формування думки тогочасних філософів про обмеженість можливостей забезпечення безпеки, адже певну частину безпечного існування людини може забезпечити лише божественне начало [73, с. 10]. Так, відомий теолог та філософ А. Августин у своєму трактаті «Про Град Божий» писав, що жодна, навіть досконало розвинена держава та устрій не зможуть забезпечити повноцінну безпеку для громадянина, з огляду на це, важливе місце в державі має виділятися церкві, а закони, в тому числі і ті, що стосуються питання забезпечення безпеки, мають ґрунтуватися на церковних догмах та канонах [74, с. 89].

Така думка щодо сутності поняття «безпека» була панівною в період Середньовіччя, що сталою домінантою до прагнення змін цих парадигм в епоху Відродження, коли сутність поняття безпека вперше почали трактувати з гуманістичного погляду, а право та обов'язок забезпечувати безпеку знову перейшло до юрисдикції правителя (монаха) та підпорядкованих йому державних та силових інституцій [75, с. 302].

Унаслідок настання нового періоду в людській історії – часів Реформації та Просвітництва, церковний вплив значно знизився щодо світської влади та наукових кіл. З огляду на це, питання визначення сутності поняття «безпека», що переважно стосувалося державного рівня, почали активно вивчати в XVII–XVIII століттях. У цей час активний науковий пошук у цій сфері вели такі вчені-філософи, як Б. Спіноза, Г. Гроцій, Т. Гоббс та інші [76, с. 42].

На думку Гутто Гроція, саме по собі життя громадянина ніколи не буде на рівні абсолютного значення безпеки, але для досягнення певного прийняттого для суспільства рівня безпеки життєдіяльності громадян можливе за правильного управління держави процесами забезпечення безпеки, максимально уникаючи застосування сили та віри людей у силу божественного правосуддя [78, с. 124].

Також Т. Гоббс у своєму відомому творі «Левіафан» стверджував, що ключовою цінністю людини є безпека у всіх її проявах, тоді як основним завданням держави є забезпечення цієї безпеки на рівні, який бажаний для більшості громадян. У цьому творі філософ також вперше означив тенденції та основи суспільного договору, за яким формуються специфічні зв'язки в системі «громадянин-держава» [77, с. 40].

У «Політичному трактаті» Б. Спіноза дав визначення безпеки як ключової переваги державного ладу, а мету існування держави – формування стійких гарантій безпеки та мирного життя кожного громадянина. На думку цього філософа, забезпечення безпеки є ключовою умовою духовного розвитку особи

та формування сучасного й високоморального громадянського суспільства [79, с. 56].

У наукових поглядах ІХ століття категорія безпеки громадянина, соціальних груп та держави представлялась як одне ціле та взаємопов'язане. Так, Г. Спенсер у своєму творі «Особистість і держава» стверджував, що розвиток соціальної організації людства, його технічний прогрес зумовлює аналогічний активний розвиток різних загроз та небезпек, з огляду на це, важливою частиною системи безпеки є безперервний розвиток та удосконалення системи національної безпеки та всіх його складових [81, с. 60].

У ХХ столітті спостерігається активний розвиток різноманітних шкіл та течій безпекології. Теорія безпеки активно доповнюється теоретичними аспектами з таких суміжних наук, як економіка, соціологія, історія, міжнародне право. В цей час на державному рівні формуються механізми та регламентовані регулятори різних видів безпеки, зокрема таких, як економічна, військова, соціальна, екологічна та інші види. Така активна увага з боку центрального регулятора зумовлена маніфестацією світових війн, економічних криз та епідемій, які сформували чітке розуміння важливості безпекових аспектів усіх сфер життєдіяльності країни [82, с. 128].

На сьогоднішній день питання забезпечення безпеки як на рівні держави, так і на рівні окремої особи має полівекторний характер, враховуючи високий ступінь глобалізації та цифровізації суспільства. Всі механізми та заходи забезпечення безпеки формуються на принципах демократизму, орієнтації на людські права та інтереси, а також прозорість, що виступає ключовою умовою розвитку сучасного суспільства та держави.

У табл. 1.1 систематизовано основні етапи розуміння сутності та реалізації основних принципів явища безпеки в різні часові проміжки та періоди світової історії.

Основні етапи розуміння сутності та реалізації основних принципів безпеки в різні часові проміжки та періоди світової історії

№	Етап	Часові межі та період в історії	Коротка характеристика
1	Безпека як фізична захищеність від природних чинників	Первісне суспільство (7–4 тис. до н. е.)	Процеси забезпечення безпеки зводяться до захисту від природних катаклізмів, нападу звірів та ворогів. Безпека має містичні начала у вигляді специфічних божеств, які повинні її забезпечувати
2	Перше впровадження базових норм безпеки у державне управління	Стародавній світ (4–5 тис. до н. е.)	Формування перших зводів законів та державних норм, які регламентують процеси забезпечення безпеки на різних рівнях життєдіяльності суспільства
3	Безпека як ключова функція держави	Античність (800–600 р. до н. е.)	Створення філософського обґрунтування процесів забезпечення безпеки. Ключовою функцією держави декларувалась власна внутрішня та зовнішня безпека від ворожих посягань та злочинних управлінців
4	Безпека як частина божественного провидіння	Середньовіччя (V–XIV ст. н. е.)	Активний вплив духовенства зумовив переорієнтацію наукових поглядів щодо забезпечення безпеки у духовну площину. Безпека не може бути абсолютною, гарантувати її може лише Бог, а держава може лише підтримувати її на достатньому для виживання рівні. Гарантія безпеки життя та процвітання людини й держави була у прийнятті главенства церкви
5	Формування гуманістичного вектора безпеки	Відродження (XIV – початок XVII ст. н. е.)	Усвідомлення важливості дотримання гуманістичних принципів у процесі забезпечення безпеки як на рівні держави, так і на індивідуальному рівні
6	Безпека як умова розвитку громадянського суспільства	Просвітництво (XVII – XVIII ст. н. е.)	Безпека є ключовою умовою не лише фізичного збереження людини, а і її духовного розвитку. Безпека на рівні держави є ключовим її завданням і обов'язковою умовою розвитку суспільства
7	Безпека як полівекторне поняття	Новий час (IX–XX ст.)	З огляду на реалізацію загроз та негативних факторів світового масштабу, в цей час формується значна кількість відгалужень у теорії безпеки. Посилена увага до безпеки приватної власності та підприємництва, з огляду на промислові революції. Світові війни зумовили посилену увагу до національної безпеки
8	Посилення ролі глобалізації та цифровізації в теорії безпеки	Сучасність	Сучасна парадигма забезпечення безпеки на будь-якому рівні так чи інакше спирається на чинники та вплив таких факторів, як глобалізація та цифровізація. Система національної безпеки розвинених держав ґрунтується на парадигмах прозорості, демократичності та антропоцентризму

Сформував автор

Досліджуючи основні трактування поняття «безпека», варто зауважити, що це питання розглядається майже у всіх сферах життєдіяльності суспільства. З огляду на це, велика кількість з визначень наділені якостями та характеристиками, що стосуються окремої сфери життєдіяльності суспільства. На нашу думку, щоб зрозуміти корінні характеристики поняття «безпека», доцільно дослідити її уніфіковане значення.

На переконання А. Камінського [66, с. 30], поняття «безпека» треба розглядати як певний стан захищеності найважливіших інтересів особи, соціуму та країни від усіх можливих зовнішніх та внутрішніх загроз і небезпек.

Водночас С. Шкарлет [67, с. 215] розглядає поняття «безпека» як певний стан суб'єкта в структурі його взаємозв'язків, у контексті наявності можливості останнього до виживання та розвитку за умов існування екзогенних та ендогенних негативних факторів, а також можливості настання непередбачених загроз.

Як стан, існування якого є показником стабільності та балансу всіх суперечливих факторів, що впливають на життєдіяльність людини або ж певної системи та за неконтрольованості яких можливе настання негативних змін та втрат можливості до розвитку, поняття «безпека» трактує О. Головченко [68, с.10].

На нашу думку, поняття «безпека» доцільно трактувати як стан захищеності соціально-економічної системи, який досягається у разі правильної політики та управління для формування сприятливих умов розвитку при ефективній протидії загрозам.

Одним із рівнів забезпечення безпеки, актуальність якого вже було розглянуто вище, є національний рівень. З огляду на важливість розуміння та теоретичного осмислення поняття «національна безпека» (Додаток Б), ми сформували матрицю ключових змістовних елементів цього терміна (табл.1.2).

Матриця ключових змістовних елементів сутності
поняття «національна безпека»

Сутнісний елемент	Цільовий елемент	Векторний елемент
<ul style="list-style-type: none"> – сукупність поглядів [51; 76]; – здатність нації [52; 59; 61]; – система захисту [53; 57]; – ступінь захищеності [54; 56; 64]; – стан країни [60; 63]; – стан розвитку держави [65] 	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави [51]; – самозбереження та саморозвиток держави [52; 59]; – захист інтересів [53; 54; 55; 60; 63; 64]; – підтримка економічних відносин з іншими країнами [61]; – збереження цінностей нації [62]; – формування необхідного рівня захищеності [65] 	<ul style="list-style-type: none"> – зовнішні та внутрішні загрози [51; 54; 55; 62; 64; 65]; – збитки для базових цінностей [52]; – зовнішній негативний вплив [60; 61]; – ресурси держави [63]

Сформував автор

На думку В. Ліпкан, О. Ліпкан, О. Яковенко [51, с. 5], поняття «національна безпека» треба трактувати як законодавчо встановлене бачення на формування та реалізацію державних цілей та стратегії у сфері забезпечення безпечних умов існування для держави, суспільства та окремо взятого громадянина від зовнішніх та внутрішніх загроз у політичній, соціальній, економічній, військовій, інформаційній, екологічній та іншій сферах, враховуючи існуючий ресурсний потенціал та можливості країни.

Як стан захищеності вітальних інтересів громадянина, суспільства та всієї держави від різного роду зовнішніх та внутрішніх загроз, що виявляється у формуванні та реалізації гарантій і механізмів захисту від останніх, поняття «національна безпека» визначає В. Співак [54, с. 18].

Водночас Г. Ситник, В. Абрамов, В. Мандрагеля [53, с. 75] визначають поняття «національна безпека» як процес функціонування системи захисту на постійній основі всередині країни, метою якої є захист інтересів кожного громадянина країни в різноманітних сферах життєдіяльності країни. Проте таке твердження не повністю розкриває сутності цього поняття в сучасних умовах розвитку.

Узагальнюючи проведений теоретичний аналіз, ми можемо виділити низку базових елементів, що найкраще характеризують поняття національної безпеки з наукового погляду (рис. 1.1).

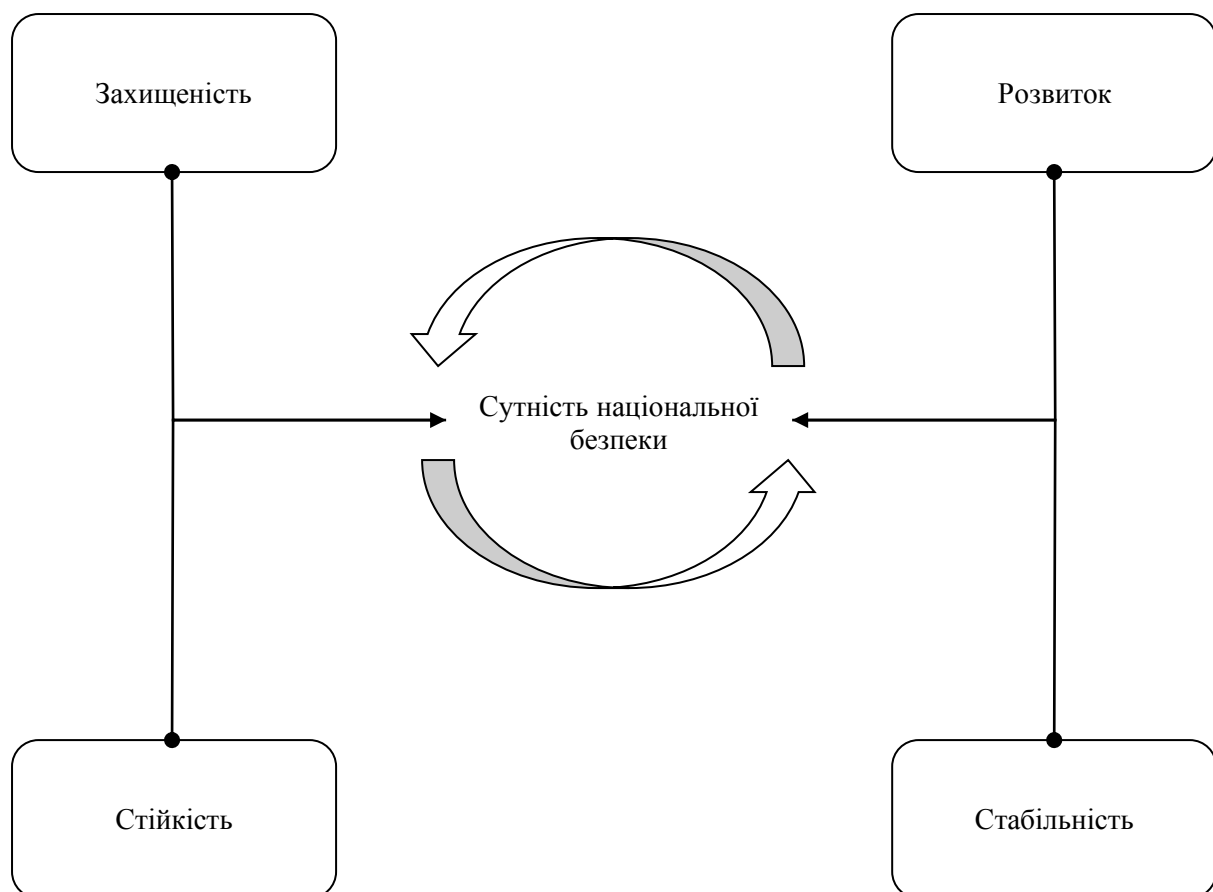

Рис. 1.1. Основні елементи, що характеризують поняття національної безпеки з наукового погляду

Сформував автор за даними Додатку Б

Отже, вважаємо, що національна безпека – це такий стан захищеності країни, за якого держава спроможна в межах своїх можливостей і правильної

політики забезпечувати безпечні умови існування для громадян, безперешкодно реалізовувати власні інтереси, а також підтримувати цілісність та суверенітет на усіх рівнях.

Для кращого розуміння такої складної категорії, як «національна безпека», важливо буде дослідити її ключові характеризуючі елементи та структурні складові.

Одним із базових елементів, який характеризує поняття «національна безпека», є мета її забезпечення. На нашу думку, найбільш точно мета забезпечення національної безпеки викладена в чинному Законі України «Про національну безпеку України» [90], та полягає в захисті життя та гідності громадян, гарантованих Конституцією прав та свобод, а також безпечних умов їх життєдіяльності. На рівні суспільства метою забезпечення національної безпеки є захист його базових демократичних цінностей, добробуту та оптимальних для розвитку умов. У контексті навколишнього середовища та суверенних територій, метою забезпечення безпеки є протекція останніх від надзвичайних ситуацій та катастрофічних подій. На рівні держави регламентована цим законом [90] мета забезпечення безпеки полягає в захисті його конституційного ладу, територіальної цілісності та суверенітету, а також незалежності в усіх сферах її функціонування.

Рівень національної безпеки є складним та багатовекторним, з огляду на це в його структуру буде входити велика кількість складових. У табл. 1.3 подано виділені основні складові національної безпеки як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

На нашу думку, в контексті сьогоденних реалій, варто виділяти такі складові в структурі національної безпеки: економічна, військова, внутрішньополітична, зовнішньополітична, інформаційна, екологічна, науково-технологічна, енергетична та соціальна. Більш детально кожен зі структурних складових розглянемо в наступному підрозділі в межах реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

Таблиця 1.3

Основні наукові погляди щодо структури складових національної безпеки

Складові	Безпека особистості	Економічна	Соціальна	Політична	Продовольча	Соціокультурна	Внутрішньополітична	Військова	Оборонна	Екологічна	Гуманітарна	Інформаційна	Науково-технологічна	Громадська	Транспортна	Епідемічна	Енергетична	Техногенна	Культурного розвитку нації	Державна	Зовнішньополітична	
С. Попова, Л. Попова [83, с. 59]		+		+		+				+		+										
В. Горбулін [84, с. 121]		+	+	+				+		+		+	+								+	
М. Розумний, В. Андрусів [85, с. 118]		+		+	+			+				+	+			+			+			
Г. Ситник [86, с. 99]		+	+	+					+	+	+	+						+				
М. Гурковський, М. Сидор [87, с. 26]	+	+								+		+		+	+		+					
О. Кубецька, Т. Остапенко, Я. Палешко [88, с. 321]	+	+	+							+		+		+				+			+	
О. Скорук [89, с. 21]		+	+	+				+		+	+	+	+								+	
Про національну безпеку України. [90, с. 99]		+	+				+	+		+		+	+								+	+
З. Варналій [91, с. 340]		+		+			+			+		+	+								+	
Д. Болдуїн [92, с. 23]	+	+	+					+		+												

Систематизував автор

Представлений список демонструє лише базові складові, які відображають найбільш критичні сфери забезпечення національної безпеки. Саме собою явище національної безпеки є поліструктурним, а отже може охоплювати невичерпну кількість складових. Проте усі складові національної безпеки дотичні до тої чи іншої державної політики країни. Саме через державну політику уможлиблюється забезпечення кожної складової національної безпеки (рис. 1.2).

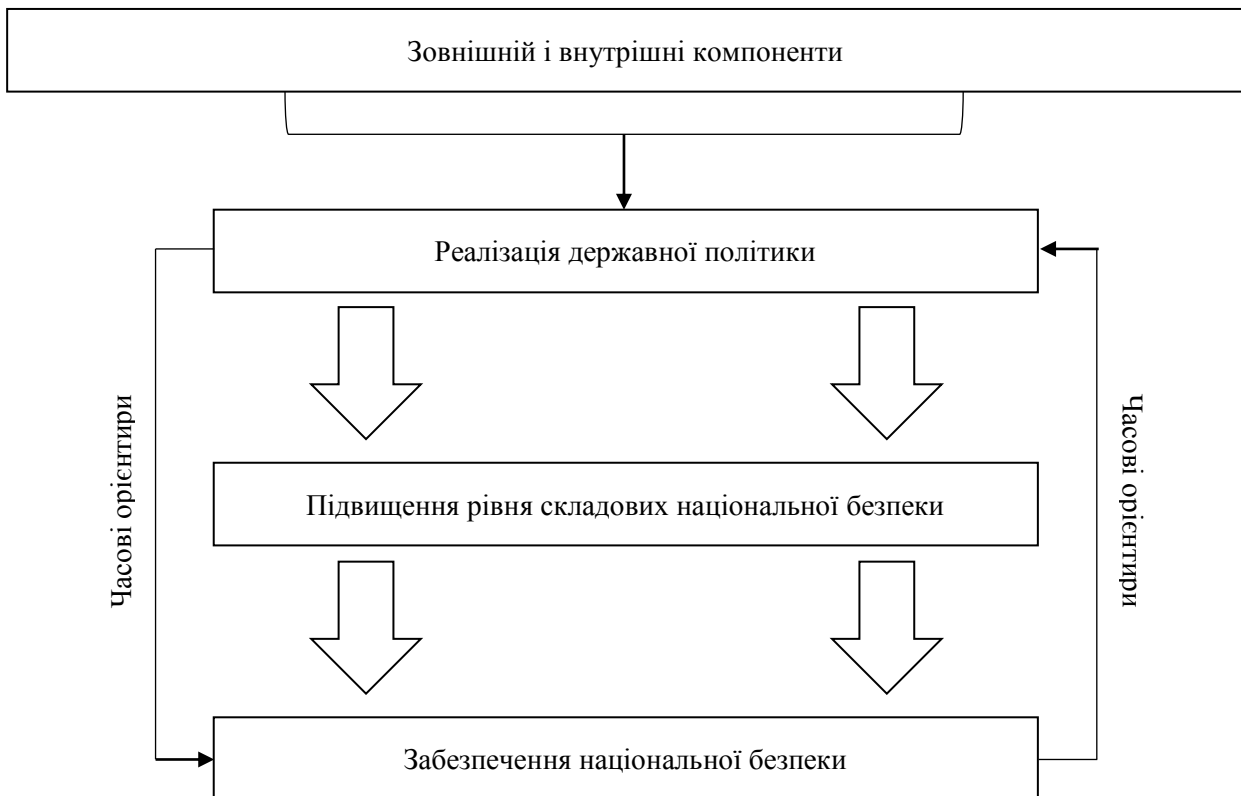

Рис. 1.2. Алгоритм забезпечення національної безпеки через державну політику
Сформував автор

Наступним елементом національної безпеки, сутність якої треба дослідити, є принципи, згідно з яким вона функціонує. На думку Р. Примуш [93, с. 419], ключовими принципами забезпечення національної безпеки є такі: законності, централізації, системності, прозорості та демократичності, незалежності, балансу інтересів; підзвітності; взаємної відповідальності в системі «держава–суспільство–громадянин», інтеграції з міжнародними інституціями.

На нашу думку, більш коректно основні принципи забезпечення національної безпеки. Згідно з чинною редакцією Закону України «Про національну безпеку України» [90] основними принципами сьогоденної системи національної безпеки є такі:

1. Верховенства права, відповідно до якого всі механізми, заходи та процеси забезпечення національної безпеки не можуть переходити межі на норми чинного законодавства країни, а всі каральні та обмежувальні заходи повинні реалізовуватися лише після повноцінного доведення вини та потреби в цьому.

2. Підзвітності та прозорості, який полягає в тому, що вся діяльність, яка здійснюється в межах системи забезпечення національної безпеки, повинна бути чітко аргументованою та супроводжуватися періодичною звітністю перед громадою та відповідними органами контролю.

3. Законності, відповідно до цього принципу всі структурні та функціональні частини системи національної безпеки повинні чітко регламентуватися нормами чинного законодавства.

4. Демократичності. Згідно з цим принципом всі складові національної безпеки повинні реалізовуватися відповідно до одобрених суспільством та законодавчим регулятором демократичних норм та парадигм.

5. Цивільного контролю за сферою безпеки та оборони, що регламентує важливість та доцільність проактивної позиції громадськості в процесах моніторингу за якістю процесів забезпечення національної безпеки. Розвинута системи цивільного контролю дасть можливість мінімізувати явища недбалості, халатності та проявів корупції в сфері забезпечення національної безпеки.

6. Дотримання норм міжнародного права. Відповідно до цього принципу сучасна система забезпечення національної безпеки повинна ґрунтуватися не лише на внутрішньому законодавстві, а і формувати власні механізми та заходи відповідно до норм міжнародного права. Актуальність цього принципу пов'язана з тим, що процеси глобалізації зумовили значний рівень інтеграції

більшості сфер функціонування країни в міжнародний простір, у тому числі і процеси забезпечення безпеки.

7. Постійного розвитку безпекових та оборонних інструментів країни. Цей принцип означає, що з огляду на постійний розвиток та примноження негативних факторів та загроз, які можуть вплинути на національну безпеку, її ключовим елементом діяльності повинні стати процеси постійного та оперативного вдосконалення систем забезпечення безпеки та оборонних інструментів, для забезпечення стану боєготовності та здатності протидіяти всім негативним впливам.

Наступною не менш важливою категорією, яка характеризує сутність національної безпеки, є завдання, які вона виконує. Згідно з проведеним теоретичним аналізом [94–96], ми виділили такі завдання процесу забезпечення національної безпеки:

- ідентифікація та розвиток позитивних тенденцій для темпів реалізації й забезпечення національних інтересів, як усередині країни, так і на міжнародній арені;

- аналіз, виявлення, елімінація та наступне попередження всіх зовнішніх і внутрішніх загроз, які можуть негативно вплинути на життя та розвиток громадян, окремим соціальним групам та всій країні;

- формування дієвої системи захисту в різних сферах життєдіяльності країни від існуючої та потенційно можливої негативної дії дестабілізуючих факторів;

- формування та постійна підтримка в оперативній та стратегічній готовності сил та засобів забезпечення безпеки.

Узагальнюючи проведений аналіз, доцільно відзначити, що забезпечення національної безпеки є складним процесом з дуже великою кількістю елементів. Також можна стверджувати, що державна політика відіграє важливу роль в її забезпеченні. Сумарно, можна сформувати схему теоретичної структури сутності забезпечення національної безпеки (рис. 1.3).

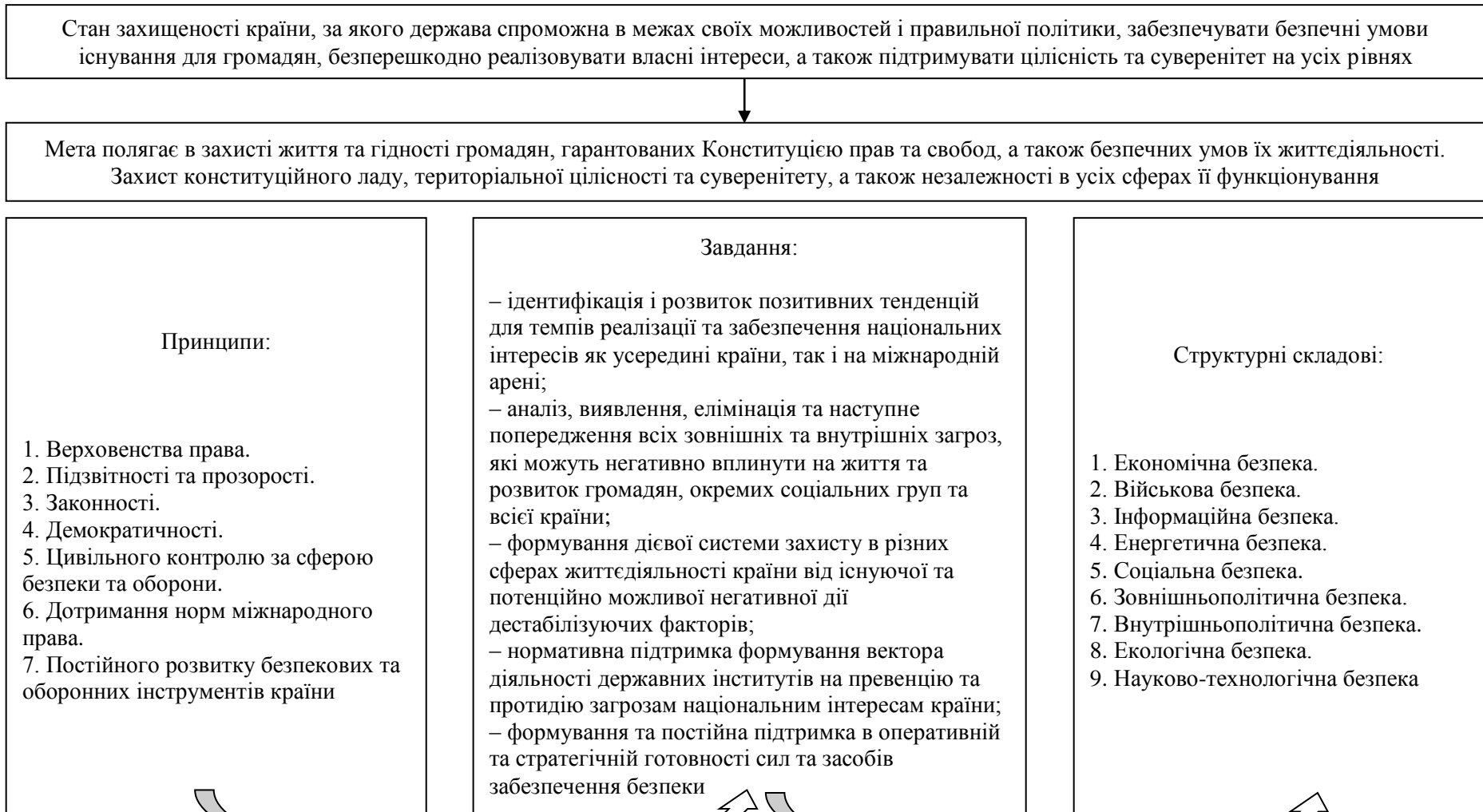

Рис.1.3. Теоретична структура сутності забезпечення національної безпеки

Сформував автор

З огляду на проведені дослідження ключових складових та характеризуючих ознак національної безпеки, можна стверджувати, що процес забезпечення національної безпеки є складним та багатовекторним. Водночас, реалії сьогодення як ніколи актуалізують важливість гарантування повноцінного управлінського забезпечення національної безпеки. На нашу думку, ефективний процес забезпечення національної безпеки просто неможливий без належної та правильно організованої державної політики, мета якої б була повною мірою гарантувати та сприяти забезпеченню кожної складової. Проте організувати державну політику у сфері забезпечення національної безпеки можливо лише за кожною складовою окремо. Варто в подальших дослідженнях більш ретельно розглянути зміст та сутність державної політики в розрізі основних складових забезпечення національної безпеки.

1.2. Теоретичний базис поняття державна політика у сфері забезпечення національної безпеки: сутність та історія розвитку

Сучасний світ, його тенденції та перспективи розвитку, диктують нові умови управління всіма сферами суспільства в країні. Нестабільність та значна кількість проблем у світі зумовили появу нових запитів та реформ для всієї системи державного регулятора та реалізації державної політики на всіх рівнях суспільного життя.

Державна політика в більшості країн світу, поступово, але трансформується у напрямку демократизації, прозорості та публічності, якщо раніше ключовою метою державної політики було забезпечення національних інтересів держави та укріплення її позицій на міжнародній арені, сьогодні, поряд із цими завданнями та цілями, сформувалися нові, які зосереджені на забезпеченні формування нового суспільства, в якому першочерговими постулатами функціонування є демократизм, гарантування безпеки, прав і

свобод кожного громадянина, незалежно від етнічної, расової, релігійної та гендерної належності.

Окрім перебудов у внутрішній сфері, сучасна державна політика в більшості країн світу стикнулася з багатьма загрозами та викликами, що не могли не вплинути на неї. Наша країна є яскравим прикладом цьому. Війна, яку російська федерація розпочала на теренах нашої держави в 2022 році драматично вплинула на велику кількість сфер життєдіяльності суспільства. Зниження темпів виробництва, падіння ВВП та негативні фактори могли призвести до катастрофічних наслідків. Однак уміла реалізація державної політики, поєднана з допомогою партнерів України, сформували потужну систему оперативного та стратегічного відновлення, яке не лише дало можливість нашій країні векторизувати власну економіку відповідно до військових умов та потреб, але і забезпечити відносно комфортний рівень життя для цивільного населення, яке і досі має безперебійний доступ до всіх соціальних та суспільних послуг держави на високому рівні.

Тож, можемо сказати, що правильна реалізація державної політики є запорукою успішного функціонування та розвитку країни. Навіть у найтяжкі часи, ефективна державна політика здатна мобілізувати всі сфери суспільства та активно протидіяти всім негативним факторам. І в той же час, навіть найбільш сприятливі умови для життєдіяльності держави будуть нівелюватися за умови існування невдалої, недалекоглядної та несистематизованої державної політики. З огляду на це, дослідження цього питання є важливим та актуальним на сьогоднішній день.

Щоб повноцінно дослідити всі аспекти реалізації сьогоденної державної політики, важливо дослідити історичні тенденції та передумови її виникнення.

Історично державна політика почала розвиватися із формуванням перших цивілізацій та державних утворень. У часи Стародавнього світу державна політика нерозривно була пов'язана з міфологічними та містичними уявленнями про устрій та функціонування світу. З огляду на вірування та культу цілі держави формували власні уявлення та регулятивні норми на рівні

держави, що стосувалися побуту та життєдіяльності громадян, етичних норм, критеріїв справедливості та місця кожного громадянина в суспільстві та світі [47, с. 11].

Так, у Древньому Єгипті вся державна політика та влада нерозривно пов'язувалися з божественним провидінням. Тільки боги могли обрати фараона, а всі рішення, які він ухвалював, були продиктовані лише ними. Підтвердженням того є тогочасні теорії суспільного устрою, які сформувалися відповідно до сучасної політики. Згідно з ним, все суспільство мало форму піраміди, на вершині якої були фараон та боги, а біля підніжжя піраміди – народ [33, с. 21].

Така форма державної політики почала повільно трансформуватись і позбавлятися містичних начал вже в VIII–VI ст. до н. е., коли найбільш розвинуті на той час держави почали усвідомлювати важливість відокремлювати державну політику, її парадигми та механізми від релігійних вірувань та культурних звичаїв [34, с. 98].

У цей час теорія та система державної політики зазнала свого активного розвитку на теренах Китаю, де місце релігійних аспектів у структурі державної політики зайняли філософсько-етичні норми, які і досі активно вивчаються та вважаються еталонними для сучасної філософії людського буття. Найяскравішим представником та філософом, праці якого зумовили активний розвиток державної політики в Давньому Китаї, є Конфуцій. У його праці «Луньюй» було сформовано основні парадигми гуманістичної спрямованості державної політики, а також описані основні типи відносин у державі, як на рівні побуту, так і на рівні державних службовців [35, с. 34]. Таку форму організації державної політики негативно оцінили багато хто з тогочасних філософів та державних діячів, але її основоположні теорії міцно викорінилися у сучасну теорію формування державної політики.

Бурхливого розвитку теорія державної політики зазнала в часи Античності на території Давньої Греції та Риму. Цей час відзначився цілою плеядою видатних науковців та філософів, наукові думки яких стали основами

сучасної теорії політичної думки, парадигм демократії та гуманізму. До прикладу, у своїх творах Сократ визначав, що ключовим елементом у системі державної політики повинні стати принципи верховенства права, законності та інтелекту [36, с. 17].

Іншим відомим філософом був Платон, який у своїх творах «Держава», «Політика» та «Закон» обґрунтував систему ідеального устрою державної політики. Окрім того, у своїх наукових працях він сформував нові форми політичного устрою: тимократія, олігархія, демократія [37, с. 50].

Ще один античний філософ, праці якого по праву вважаються основами сучасної державної політичної думки, є Аристотель. У своїх працях цей філософ повною мірою відійшов від релігійних основ державної політики, заявивши, що людина підпорядковується лише законам природи, а в системі управління державою не повинно бути місця для богів та релігій, оскільки державна політика повинна ґрунтуватися винятково на інтелекті та філософії управління [38, с. 129].

У часи Середньовіччя на зміну філософським догмам системи державної політики прийшли елементи християнської концепції. В цей час серед науковців тривала жорстока полеміка, кому має належати повнота влади та право управління державною політикою – духовенству чи знаті. Одним із яскравих представників та філософів був Тома Аквінський, який у своїх працях про устрій держави та державної політики наводив аргументи на захист того, що все має божественне начало і має підпорядковуватись, перш за все людям, які, на його думку, є наближеними до Бога [39, с. 143]. Такі погляди не змогли довго проіснувати через активну критику як серед наукових кіл, так і серед знаті, що призвело до значних реформацій як у політичній, так і релігійній сфері суспільства.

У часи Відродження теорія державної політики зазнала повторного бурхливого розвитку. Так, Ніколо Макіавеллі, який по праву вважається одним із найбільш геніальних політичних філософів епохи Відродження, у своїх творах «Володар», «Мистецтво війни» та інших повністю заперечив та засудив

будь-які намагання зв'язати релігійні аспекти життєдіяльності суспільства з функціонуванням державної політики та світського життя країни. На думку цього науковця, державна політика повинна орієнтуватися винятково на громадян суспільства та встановлювати норми й закони відповідно до їх потреб, але ніяк згідно з нормами християнської етики та моралі [40, с. 335].

В епоху Нового часу питанням розвитку теорії державної політики активно займалися такі науковці та мислителі, як Томас Гоббс, Джон Локк та Шарль-Луї Монтеск'є. До прикладу, Томас Гоббс уважав, що основою формування держави як такої та державної політики є суспільний договір, який з неорганізованого натовпу утворює єдине суспільство зі спільними потребами, завданнями та інтересами. На думку цього науковця, успішне функціонування державної політики можливе лише за умови повного та беззаперечного підкорення кожного громадянина владним структурам, що, в його розумінні, означало відмову людини як індивіда від власних природних прав та добровільне підпорядкування нормам і правилам, які диктує та чи інша державна політика [41, с. 274].

Водночас активно провадив свою наукову діяльність Джон Локк, який у своїй праці «Два трактати про державне управління» заклав основи ліберальної форми ведення державної політики. На його думку, найвищою цінністю держави та суспільства є забезпечення інтересів особистості, а державна політика повинна стати найбільшим гарантом виконання та реалізації природних та громадянських прав громадянина [42, с. 56].

Шарль Луї Монтеск'є у своїх роботах також активно формував нові парадигми організації та реалізації державної політики. Найвідомішим його постулатом стало те, що всю повноту влади важливо поділяти на три ключові гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Окрім того, він уважав, що форми реалізації державної політики повинні відрізнятися залежно від географічного розташування країни, густоти населення та плодючістю земель і переважанням тих чи інших релігійних вірувань. На думку цього філософа, визначною

ознакою ефективної державної політики є дієвість законів, що своєю чергою привносить в суспільство політичну свободу [43, с. 158].

Починаючи з XIX століття в наукових колах, які досліджували систему державної політики, відбувся бурхливий розвиток різноманітних політичних теорій, таких як лібералізм, консерватизм, неоконсерватизм, соціал-реформізм та інші. Всі ці нові течії зумовили значні перебудови у парадигмі ведення державної політики більшості розвинутих країн світу. При цьому в теорії системи реалізації державної політики чимало науковців все більше звертають увагу на роль громадської думки та суспільних інститутів. На практиці цей феномен виявлявся у значній активізації громадської участі у формуванні державної політики як на регіональному, так і національному рівні [44, с. 75].

На сьогоднішній день державна політика акумулювала в собі різноманітні ідеї та парадигми організації державної влади. Еволюція суспільства, етичних та культурних норм зумовила формування нової орієнтації вектора державної політики в сторону гуманістичної ідеї організації суспільства, в якому недопустимі всі елементи нетерпимості, сегрегації та прихильності насильству [45, с. 88]. Окрім того, важливим елементом сучасної державної політики є відкритість у всій своїй діяльності та вільний доступ будь-якому громадянину суспільства до аналізу та моніторингу діяльності будь-якої державної структури.

Отже, теорія та система державної політики пройшла довгий та складний шлях розвитку від первісних форм, які були міцно переплетені з елементами релігійних культів та містицизму та до сучасного стану державної політики, вектор якої спрямований та відкритість, орієнтацію на інтереси та потреби громадян, а також демократизм. На рис. 1.4. систематизовані ключові етапи розвитку державної політики.

Рис. 1.4. Історичний шлях розвитку державної політики

Сформував автор

Щоб краще зрозуміти сутність державної політики, важливо буде дослідити ключову та визначальну частину цього поняття – термін «держава».

Саме собою поняття «держава» має значне історичне коріння, при цьому видозмінюючись та удосконалюючись з розвитком та еволюцією суспільного ладу, культурних та моральних поглядів на норми життєдіяльності сучасного суспільства [46, с. 30]. З огляду на те, доцільним буде розглянути такі трактування поняття «держави», які б характеризувати її сучасні аспекти розвитку та життєдіяльності (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Основні погляди щодо трактування поняття «держава»

Автор	Визначення
Х. Пірсон [16, с. 20]	специфічний вид організації політичного устрою, яка виконує певні притаманні тільки їй функції та дії, а також має монопольне право на використання фізичної сили під час виконання легітимізованих законом наказів
Г. Кельзен [17, с. 310]	особливий вид централізованого правового порядку, що реалізується від одного громадянина до іншого, та полягає у формуванні примусових нормативно-правових актів, які формують основу та аспекти цього порядку
П. Рабинович [18, с. 53]	вид організації політичної влади в переважаючій частині населення суспільства, що має на меті забезпечення цілісності, безпеки, формування механізмів задоволення соціальних та культурних потреб, а також реалізації управління суспільством у контексті задоволення національних інтересів
О. Скакун [19, с. 18]	вид організації суспільства, яке в своїй структурі виділило та сформувало специфічну державну владу, наділило його виключними правами та повноваженнями законотворення, а також задекларувавши обов'язковість виконання для всіх громадян
Р. Скрунтон [20, с. 313]	спеціальна організація політичного устрою, яка має на меті управління суспільством, територія якого визначена національними кордонами
Л. Наливайко [21, с. 29]	суверенний політичний устрій публічної влади та окремих політичних сил, що володіє власним апаратом управління та примусу, що формує обов'язковість виконання виданих наказів, які мають на меті забезпечення нормальної життєдіяльності суспільства
К. Волинка [22, с. 20]	спеціальний правовий інститут у межах одного суспільства, який виконує набір функцій, що мають на меті зберегти життєдіяльність та розвиток цього суспільства. Основною метою держави є забезпечення порядку та безпеки в суспільстві, яке обмежене географічними межами
К. Важна [23, с. 132]	основний суб'єкт міжнародних правових відносин, який наділений правом законотворення, видачі загальнообов'язкових наказів та норм, що своєю чергою накладає на неї міжнародно-правову відповідальність

Сформовано на основі досліджуваних джерел: [16–23]

На думку зарубіжного вченого-політолога Х. Пірсона [16, с. 20], поняття «держава» варто трактувати як специфічний вид організації політичного устрою, яка виконує певні специфічні і притаманні тільки їх функції та дії, а також має монопольне право на використання фізичної сили під час виконання легітимізованих законом наказів.

З погляду особливого виду організації суспільства, поняття «держава» трактує О. Скакун [19, с. 18], визначаючи, що ключовою відмінністю держави є формування у своїй структурі специфічної державної влади, що наділяє виключними правами та повноваженнями законотворення, а також декларує обов'язковість виконання для всіх громадян.

На сьогоднішній день, важливим елементом сутності поняття «держава» є її діяльність на міжнародній арені. З огляду на це, цікавим є визначення К. Важної [23, с. 132], яка трактує це поняття як основний суб'єкт міжнародних правових відносин, що наділений правом законотворення, видачі загальнообов'язкових наказів та норм. Авторка зазначає, що, попри такий значний перелік повноважень, вони своєю чергою накладають на неї міжнародно-правову відповідальність за всю скоєну діяльність як у межах свого суспільства, так і на міжнародній арені.

На нашу думку, поняття «держава» варто трактувати як спеціальну та суверенну політичну організацію суспільства, яка за допомогою владних та законотворчих механізмів здійснює управління у всіх сферах суспільства в контексті забезпечення національних інтересів.

Наступним елементом досліджуваного поняття є термін «політика», який поряд із поняттям «держави» використовується в наукових та владних колах ще з часів Античної Греції. На той час поняття «політика» використовували здебільшого в контексті управління державою [24, с. 32]. Як і тоді на сьогоднішній день окреслене поняття широко використовується у різних сферах життєдіяльності суспільства та отримало своє тлумачення багатьма зарубіжними та вітчизняними науковцями (табл. 1.5).

Основні погляди щодо трактування поняття «політика»

Автор	Визначення
С. Бліхар [25, с. 10]	специфічний вид діяльності між значними за розміром соціальними групами, які можуть мати форму держав, націй чи окремих класів, з метою формування та оптимального функціонування владних механізмів, діяльність яких спрямована на реалізацію суспільних запитів та інтересів
З. Блок [26, с. 32]	вид діяльності, який, з одного боку, є елементом активної суспільної позиції, а з іншого – як особливий тип суспільних відносин
А. Яблонський [27, с. 5]	злагоджена діяльність державних інститутів влади, під час якої формуються владні стосунки та вирішуються питання управління суспільством
М. Логунова, В. Шахов, А. Шевченко [28, с. 116]	діяльність держави та владних структур, що спрямована на формування норм порядку та його подальше підтримання, реалізація власної діяльності відповідно до національних інтересів, а також стимулювання розвитку суспільства
Т. Герасимчук, А. Киридон, С. Троян [9, с. 11]	організаційна, моніторингова та регуляторна сфера функціонування суспільства, в якій відбуваються соціальні процеси, що спрямовані на формування, підтримання та реалізацію влади громадянами, з метою задоволення існуючих запитів та потреб суспільства
С. Шергін [30, с. 45]	сфера діяльності людини, яка полягає у реалізації специфічних відносин між окремими суспільними групами, політичними партіями та окремими державами з метою формування та підтримання влади
О. Ткаченко, О. Голубев О. [31, с. 163]	система сталих принципів та норм життєдіяльності суспільства, а також концепції та програми реалізації влади
Ф. Кирилук, М. Обушний, М. Хилько [32, с. 29]	процес досягнення мети суспільства через боротьбу владних структур, для векторизації розвитку суспільства, реалізації поставлених інтересів та процесів

Сформовано на основі досліджуваних джерел: [25–32]

Так, на думку Т. Герасимчука, А. Киридона та С. Трояна [9, с. 11], поняття «політика» можна визначити як організаційну, моніторингову та регуляторну сферу функціонування суспільства, в якій відбуваються соціальні процеси, які спрямовані на формування, підтримання та реалізацію влади громадянами, з метою задоволення існуючих запитів та потреб суспільства.

Як специфічний вид діяльності різноманітних груп (держав, політичних партій, класових пластів суспільства), поняття «політика» визначає С. Бліхар [25, с. 10]. Та зазначає, що ця діяльність реалізується з метою формування та оптимального функціонування владних механізмів, діяльність яких спрямована на реалізацію суспільних запитів та інтересів.

Якщо розглядати це поняття більш наближено до діяльності державних структур, то тут це поняття трактують М. Логунова, В. Шахов, А. Шевченко [28, с. 116], визначаючи його як діяльність держави та владних структур, що спрямована на формування норм порядку та його подальше підтримання, реалізація власної діяльності відповідно до національних інтересів, а також стимулювання розвитку суспільства.

На нашу думку, поняття «політика» варто трактувати як сферу суспільного життя населення, в якій відбуваються процеси формування та управління публічною владою, з метою досягнення та реалізації суспільних потреб та інтересів.

Розглянувши всі складові частини цього поняття, наступним кроком буде безпосередній детальний огляд самого терміна «державна політика». З огляду на значний шлях розвитку, який вже був проаналізований вище, на сьогоднішній день існує чимала кількість трактувань цього поняття.

До прикладу, Ю. Ковбасюк, К. Ващенко, Ю. Сурмін [1, с. 12] визначають це поняття як певну практичну діяльність, яка здійснюється суб'єктами політичного життя країни, а також відповідними органами державної влади. Така діяльність, на думку авторів, відбувається з метою формування та реалізації певного політичного курсу, який передбачає досягнення запланованих цілей та мети політичної діяльності.

Як цілеспрямовану діяльність органів державної влади, що спрямована на формування системи управління суспільним життям країни, поняття «державна політика» визначає І. Петренко [12, с. 23]. При цьому автор зазначає, що реалізація державної політики полягає у формуванні відповідно нормативно-законодавчої бази, створення специфічних аналітичних та моніторингових

структур, цільових програм та інших процедур і механізмів, які можуть вирішувати ті чи інші суспільні проблеми та запити.

Своєю чергою Г. Колбеч [10, с.26] визначає три ключові характеристики поняття «державна політика». На його думку, державну політику можна визначати як певний вид політики, який ґрунтується на існуючих повноваженнях окремого органу державної влади та спрямований на нормування та регуляцію певної сфери суспільного життя. Окрім того, автор зазначає, що сучасна державна політика в обов'язковому порядку повинна бути узгодженою, спланованою та мати обмеження власної реалізації.

З огляду на велику кількість та багатоаспектність трактувань поняття «державна політика» (Додаток А), ми провели сутнісний аналіз для кращого розуміння змістовних та структурних складових цього терміна (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Сутнісний аналіз поняття «державна політика»

Ознака	Структурні елементи
Сутнісна частина	Діяльність [1; 2; 5; 6; 8; 12], засіб [3], напрям дії [4; 13], вид [9], процес [10], взаємовідносини [11], план [13], реакція держави [14], тенденція розвитку [15]
Мета діяльності	Формування політичного курсу [1], досягнення політичної мети [3; 4, 6 7]; забезпечення суспільного розвитку [8; 14], ухвалення політичних рішень [9; 12]; порядок в системі [10]
Об'єкт діяльності	Політичні та суспільні проблеми [2; 4, 5; 8; 9; 10; 14], суспільство та його галузі [3; 6; 12]; посадові особи [10;]; урядова установа [11]
Направленість дії	політичні цілі [1], життя суспільства [2; 9; 13], суспільні ресурси [3], суспільний розвиток [5; 6; 8; 15], цільові програми [12]

Сформував автор

На нашу думку, поняття «державна політика» варто трактувати як цілеспрямовану та сплановану діяльність органів державної влади та окремих політичних суб'єктів, яка має законодавче підґрунтя та легітимізована відповідними державними структурами, і направлена на регуляцію всіх

аспектів та сфер суспільного життя країни, вирішення проблем, формування та реалізацію стратегій розвитку держави.

Для дослідження поняття «державна політика», важливим буде також дослідити її основні види та рівні реалізації.

Якщо проаналізувати погляд сучасних науковців, щодо основних видів державної політики, то можна відзначити, що їхні думки різняться між собою. Так, на переконання В. Романова, О. Рудіка, Т. Бруса [11, с.47], державна політика є настільки обширним явищем та охоплює практично всі сфери функціонування держави та суспільства. З огляду на те, на думку цих авторів, правильним буде застосування декількох класифікацій видів державних політик. За сферою впливу в суспільстві, вони поділяють державну політику на економічну, культурну та соціальну, а за галуззю реалізації, автори виділяють екологічний, аграрний, промисловий та освітні види державної політики. Окрім того, автори припускають поділ видів державної політики відповідно до часового критерію на довоєнну, воєнну, післявоєнну та інші, а також за використанням у тих чи інших інституціях – судова державна політика, державна політика профільних міністерств та інститутів.

Своєю чергою, на думку М. Городка, А. Карташова та О. Радченко [48, с.11], сучасна державна політика охоплює дев'ять видів: економічна, технічна, культурна, демографічна, геополітична, воєнна, соціальна, аграрна, екологічна.

Кардинально іншої думки притримується В. Романов [49, с. 29], трактуючи класифікацію сучасної державної політики не з погляду сфери використання та часових проміжків, а з погляду функціональної діяльності та спрямованості дії. Цей науковець розрізняє такі види державної політики: субстантивна, процедурна, регулятивна, розподільча, символічна, перерозподільна, саморегулятивна державна політика, а також, як окремі види, державна політика розподілу колективних та приватних благ.

На нашу думку, для кращого розуміння сутності державної політики, важливим є виділення одної класифікації її ключових видів, які потім, за потребою, можна розподілити на другорядні та більш специфічні класифікації.

Тож, ми виділили такі види державної політики: економічна, науково-технологічна, енергетична, національної безпеки, демографічна, промислова, інформаційна, соціальна, екологічна, зовнішньополітична.

Щодо рівнів реалізації державної політики, то тут Ю. Ковбасюк, К. Ващенко, Ю. Сурмін [1, с. 12] виділяють чотири рівні реалізації державної політики: місцевий, регіональний, національний та міжнародний.

Своєю чергою, на переконання О. Крюкова, С. В. Майстра [50, с. 9], державна політика поділяється на три рівні: мегарівень (міжнародні суб'єкти політичних відносин), макрорівень (внутрішньодержавний та регіональний) та мікрорівень (місцевий).

На нашу думку, для кращого розуміння всіх аспектів та механізмів державної політики, варто виділити п'ять рівнів її реалізації (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Основні рівні реалізації державної політики

Рівень	Зміст реалізації
Світовий	Представлений діяльністю міжнародних політичних суб'єктів (ООН, ЮНЕСКО, НАТО, ЄС), які визначають вектор діяльності світової політики та формують світовий порядок міжнаціональної взаємодії
Національний	На цьому рівні формується загальна парадигма функціонування держави та всіх її сфер, визначаються тенденції її розвитку та ставляться цілі функціонування. На цьому рівні також регламентується формування та реалізація державної політики для нижчих рівнів
Регіональний	Реалізація державної політики на рівні району чи області. Всю політичну діяльність провадять групи органів місцевого самоврядування, спілки та державні адміністрації
Місцевий	Охоплює реалізацію державної політики на місцевому рівні і представлений діяльністю органів місцевого самоврядування, які виконують поставлені на них державою функції та обов'язки
Державна політика для окремо взятих соціально-економічних систем	Є найнижчим рівнем реалізації державної політики. Здебільшого стосується однієї чи двох сфер життєдіяльності суспільства. На цьому рівні державна політика обмежується однією територіальною громадою, організацією або окремою соціальною групою

Сформував автор

Узагальнюючи проведений аналіз, сформуємо теоретичну діаграму контексту поняття «державна політика» (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Теоретична діаграма контексту поняття «державна політика»

Сформував автор

Можна стверджувати, що державна політика у сфері забезпечення національної безпеки повинна трактуватися як цілеспрямована та спланована діяльність у межах забезпечення економічної, військової, інформаційної, соціальної, зовнішньополітичної, внутрішньополітичної, екологічної, науково-технологічної безпеки.

Отже, в результаті дослідження ми розглянули та детально проаналізували сутність, змістові частини та історичні витоки державної

політики. Було виявлено, що за час свого розвитку, державна політика пройшла складний розвиток від прямих механізмів силового примусу в інтересах держави, до гнучкої, відкритої та демократичної системи, діяльність якої стосується всіх сфер функціонування країни, реалізується на декількох рівнях, має значну кількість видів та орієнтована на забезпечення інтересів, прав та свобод кожного громадянина. На сьогоднішній день питання правильної та ефективної реалізації державної політики є ключовим фактором успішності та розвитку держави, задоволення її громадян та розвитку суспільства. З огляду на те, що на сьогоднішній день у світі спостерігається збільшення та загострення різноманітних викликів, ризиків та загроз, які можуть негативно вплинути на життєдіяльність країни, особливої важливості набуває детальне дослідження та формування дієвих механізмів щодо розвитку державної політики в сфері забезпечення національної безпеки.

1.3. Зміст та сутність державної політики в розрізі основних складових забезпечення національної безпеки

Сьогоднішні умови існування сучасного суспільства характеризуються високим рівнем мінливості та стохастичності, що створює значний перелік проблем і перешкод, що пов'язані як із техногенними, антропогенними, так і природними впливами та форс-мажорними ситуаціями, та можуть негативно впливати на його розвиток та нормальне функціонування. За таких умов реалізація ефективної державної політики набуває ключового значення як у сфері національної безпеки загалом, так і в окремих її складових сферах.

У межах нашого дослідження варто визначити сутність державної політики за кожною структурною складовою забезпечення національної безпеки, які були виділені у підрозділі 1.2.

Першою складовою забезпечення національної безпеки, сутність якої варто розглянути, є економічна безпека. Сама собою категорія економічної безпеки формувалася з розвитком перших державних утворень та

ускладнювалася з ходом еволюції людини та державного устрою. З розширенням сфери виробництва, торгівлі та покращення соціально-економічного благополуччя, сутність та характеризуючі особливості економічної безпеки збільшувалися та ускладнювалися, що призводило до збільшення кількості трактувань цього поняття (Додаток В).

На думку П. Пашко [99, с. 14], поняття «економічна безпека» як складова забезпечення національної безпеки, доцільно трактувати як рівень економічного забезпечення національної безпеки країни, що можна представити у формі загальнодержавних заходів, що спрямовані на перманентний, стабільний та стійкий розвиток економічної системи країни, а також формування достатнього рівня саморегуляції та незалежності, що позитивно впливатиме на можливість та міру протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Водночас М. Криштанович, Я. Пушак, М. Флейчук, В. Франчук [101, с. 125] вважають, що сутність цього поняття полягає в гарантуванні захищеності вітальних інтересів громадян, суспільства та всієї країни, що призведе до забезпечення сталого розвитку суспільства, а також формування системи раннього та оперативного виявлення, нейтралізації та подальшого запобігання вже існуючих чи потенційно можливих загроз національним інтересам держави.

З огляду на велику кількість трактувань цього поняття, важливим буде розглянути основні підходи до трактування поняття «економічна безпека» (рис. 1.6).

На нашу думку, згідно з проведеними дослідженнями на рис. 1.6, ми погоджуємося з міркуваннями науковців, які відносять економічну безпеку до категорії складових забезпечення національної безпеки. З огляду на це поняття «економічну безпеку» як складову забезпечення національної безпеки варто трактувати як стан, за якого система спроможна реалізовувати механізми економічного забезпечення добробуту громадян та суспільства в повному обсязі, а також на постійній основі провадити заходи протидії та превенції

зовнішнім та внутрішнім загрозам і небезпекам національним економічним інтересам та цілям.

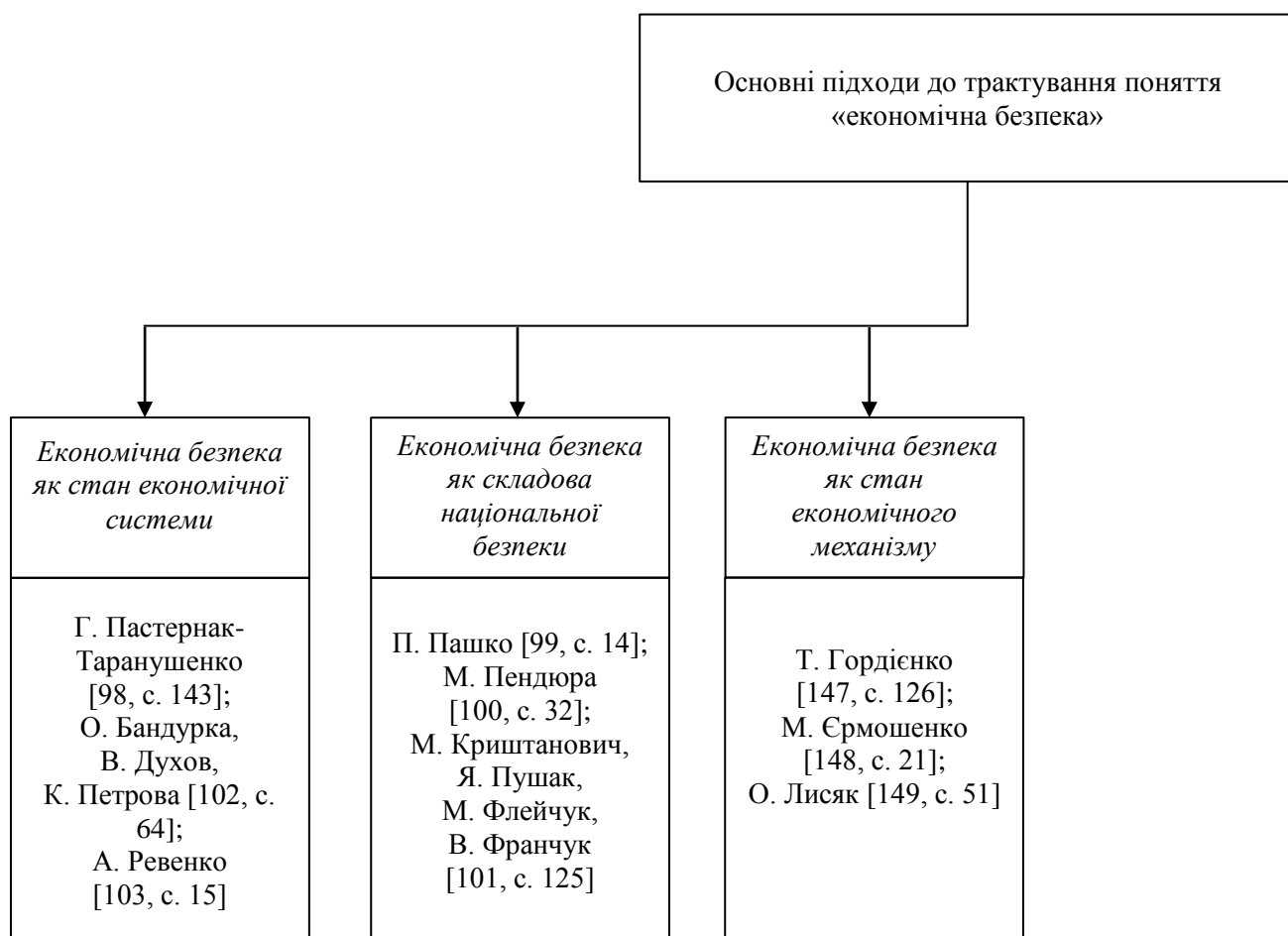

Рис. 1.6. Основні підходи до трактування поняття «економічна безпека»

Сформував автор

Отже, державна політика із забезпеченням економічної безпеки як складової національної передбачатиме цілеспрямовану та сплановану діяльність зі забезпечення розвитку економіки країни, виробничого потенціалу, формування ефективної економічної політики, розвиток рівня її міжнародної конкурентоспроможності, а також захисту економічної системи країни від можливих та реально існуючих небезпек та загроз, що можуть негативно вплинути та утворити економічну кризу.

Наступною складовою, яку доцільно розглянути в контексті дослідження сутності національної безпеки, є воєнна безпека. У табл. 1.8 розглянуто основні

погляди науковців щодо сутності поняття «військова безпека» як складової забезпечення національної безпеки.

Таблиця 1.8

Основні погляди щодо сутності поняття «військова безпека» як складової забезпечення національної безпеки

Автор	Визначення
В. Циганов [104, с. 64]	такий стан нормативно-правового забезпечення країни, за якого існує можливість поетапного та постійного ведення політики стримування та нівелювання рівня воєнних загроз і небезпек застосування збройної агресії проти країни, а в разі вже існуючого конфлікту – можливість протистояти агресії та максимальною мірою обмежити радіус деструктивної дії військової агресії
Закон України «Про національну безпеку України» [105]	захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, обраного країною демократичного устрою, а також інших важливих національних інтересів від усіх можливих видів воєнних загроз та посягань
Я. Григоренко, Д. Черненко [106, с. 301]	сукупність організаційно-політичних, інформаційних, техніко-технологічних, фінансово-економічних та ідеологічних властивостей системи національної безпеки, які обумовлюють рівень та здатність державі, її збройним силам та іншим мілітарним структурам протидіяти потенційним військовим загрозам та агресії з боку внутрішніх та зовнішніх ворожих суб'єктів
Г. Костенко [107, с. 101]	Складна категорія в структурі національної безпека, яка характеризує стан суспільних відносин у сфері забезпечення та регулювання воєнно-політичної системи та її ключових компонентів, що відповідає за забезпечення ефективного протистояння зовнішнім та внутрішнім воєнним загрозам, а також за формування таких умов функціонування воєнної сфери країни, за якого можливий розвиток і безпечне функціонування всіх її інших сфер
О. Гончаренко, Е. Лисицин, В. Вагапов [108, с. 18]	прийнята в країні на визначений період система поглядів щодо парадигми нівелювання загроз військової агресії проти держави, її територій та суверенітету
В. Семенов [109, с. 97]	можливість та право країни на провадження заходів самооборони або стримування військової агресії, в межах захисту власного суверенітету та територіальної цілісності

Сформовано на основі досліджуваних джерел: [104–109]

На думку В. Циганова [104, с. 64], поняття «військова безпека» як частина національної безпеки варто трактувати в двох вимірах. У першому, це поняття означає стан нормативно-правового забезпечення країни, за якого існує можливість поетапного та постійного ведення політики стримування та нівелювання рівня воєнних загроз і небезпек застосування збройної агресії проти країни. В іншому ж, це поняття означає можливість протистояти агресії та максимальною мірою обмежити радіус деструктивної дії військової агресії.

Водночас Г. Костенко [107, с. 101] трактує це поняття як складну категорію в структурі національної безпеки, яка характеризує стан суспільних відносин у сфері забезпечення та регулювання воєнно-політичної системи та її ключових компонентів, що відповідає за забезпечення ефективного протистояння зовнішнім та внутрішнім воєнним загрозам, а також за формування таких умов функціонування воєнної сфери країни, за якого можливий розвиток та безпечне функціонування всіх її інших сфер.

На нашу думку, «військову безпеку» як складову забезпечення національної безпеки варто трактувати як стан захищеності ключових прав і свобод громадян держави, їхніх інтересів та цінностей, а також суверенітету держави від будь-яких воєнних посягань, які можуть іти як зі зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Відтак, державна політика із забезпечення воєнної безпеки полягатиме в цілеспрямованій та спланованій діяльності щодо формування середовища реалізації національних інтересів держави, захисту її суверенітету та територіальної цілісності, шляхом розвитку воєнного потенціалу, кадрової армії та достатнього для захисту й оборони рівня озброєння.

У табл. 1.9 розглянуто основні погляди науковців щодо сутності поняття «інформаційна безпека» як складової забезпечення національної безпеки.

Основні погляди щодо сутності поняття «інформаційна безпека» як складової забезпечення національної безпеки

Автор	Визначення
О. Шайтан [110, с.75]	такий стан захищеності інформаційного простору функціонування суспільства, що дає можливість забезпечити його ефективне формування, використання та розвиток задля гарантування інтересів та потреб громадян, організацій і всієї країни
В. Фурашев [111, с.48]	процес поліпшення державного управління в інформаційній сфері країни, що стосується процесу формування та реалізації інноваційних технологій, вивчення та адаптації світового досвіду в розвитку інформаційного простору та процесу наповнення його безпечною та достовірною інформацією
В. Ліпкан, О. Ліпкан, О. Яковенко [112, с.146]	важлива складова національної безпеки, якою позначається певний вид соціальної діяльності держави, основою ціллю якого є формування оптимальних та ефективних умов для розвитку та гарантування ключових національних інтересів
Р. Калюжний, В. Говловський, В. Цимбалюк, М. Гузальок [113, с.18]	вид суспільних інформаційних відносин та взаємозв'язків, що полягають у формуванні механізмів підтримки та протекції важливих для громадянина, суспільства та країни умов життєдіяльності в інформаційному просторі, пов'язаних із формуванням, накопиченням, переробкою та поширенням інформації
О. Золотар [114, с.109]	комплекс заходів щодо протекції національного інформаційного простору, а також протидія монополізації інформаційної сфери країни
К. Захаренко [115, с.45]	процеси та заходи щодо дотримання права людини на свободу слова, вільного доступу до правдивої та повної інформації, протекції проти неправомірного втручання державного та місцевого регулятора у засоби масової інформації
Про рішення Ради національної безпеки й оборони України «Про Стратегію інформаційної безпеки» [116]	складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належно забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації

Сформовано на основі досліджуваних джерел: [110–116]

Це поняття трактує вітчизняний науковець В. Фурашев [111, с. 48], визначаючи його як процес поліпшення державного управління в інформаційній сфері країни, що стосується процесу формування та реалізації інноваційних технологій, вивчення та адаптації світового досвіду в розвитку інформаційного простору та процесу наповнення його безпечною і достовірною інформацією.

Дещо іншої думки притримуються Р. Калюжний, В. Говловський, В. Цимбалюк, М. Гузалюк [113, с.18], визначаючи поняття «інформаційна безпека» як складової національної безпеки, як вид суспільних інформаційних відносин та взаємозв'язків, що полягають у формуванні механізмів підтримки та протекції важливих для громадянина, суспільства та країни умов життєдіяльності в інформаційному просторі, пов'язаних із формуванням, накопиченням, переробкою та поширенням інформації.

На нашу думку, «інформаційну безпеку» варто трактувати як складову національної безпеки, яка може виступати як її самостійною частиною, так і інтегрованим елементом в структурі інших складових національної безпеки, що визначає рівень захищеності ключових інтересів громадянина, суспільства та країни у взаємопов'язаному інформаційному просторі.

Державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки повинна являти собою цілеспрямовану та сплановану діяльність з аналізу, моніторингу та відбору в контексті пошуку та видалення небезпечної та неправдивої для національної безпеки інформації.

Державна політика у сфері забезпечення енергетичної безпеки в контексті сьогодення і повномасштабного вторгнення російської федерації є ключовою умовою виживання нашої держави та забезпечення подальшої енергетичної незалежності.

З огляду на таку актуальність цієї складової, важливо буде дослідити основні трактування поняття «енергетична безпека» (рис. 1.7).

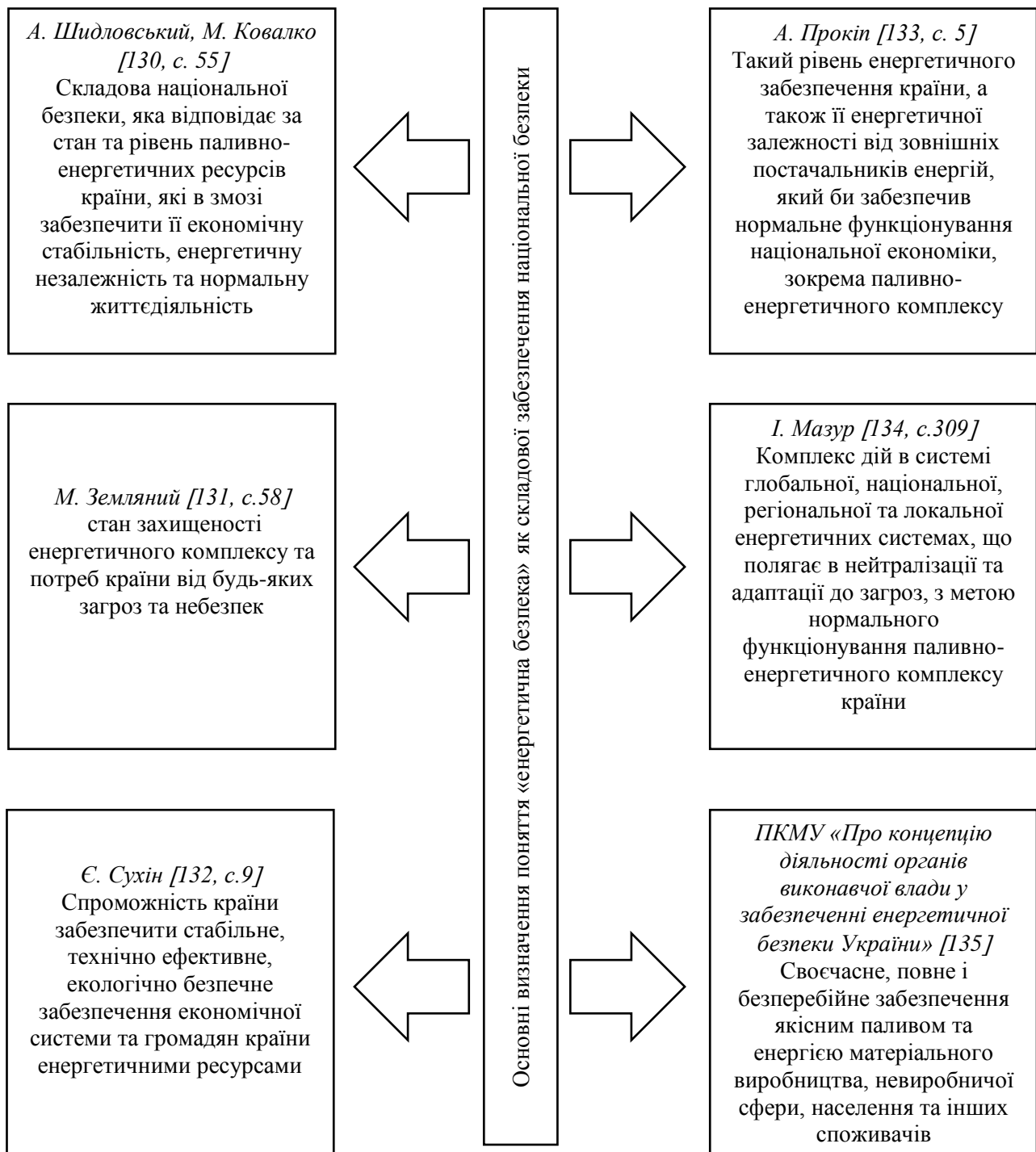

Рис. 1.7. Основні погляди науковців щодо сутності поняття «енергетична безпека» як складової забезпечення національної безпеки

Сформував автор

На думку А. Шидловського та М. Ковалко [130, с. 55], поняття «енергетична безпека» доцільно трактувати як складову національної безпеки, яка відповідає за стан та рівень паливно-енергетичних ресурсів країни, які в

зможі забезпечити її економічну стабільність, енергетичну незалежність та нормальну життєдіяльність.

Як спроможність країни забезпечити стабільне, технічно ефективне, екологічно безпечне забезпечення економічної системи та громадян країни енергетичними ресурсами, поняття «енергетична безпека» трактує Є. Сухін [132, с. 9].

На нашу думку, поняття «енергетична безпека» як складова забезпечення національної безпеки доцільно трактувати як стан захищеності громадян, суспільства та всієї країни у сфері енергетичного забезпечення від існуючих та потенційних загроз національного паливно-енергетичного комплексу, шляхом формування стабільного рівня енергоефективності, енергозаощадження та енергонезалежності.

Загалом державна політика у сфері забезпечення енергетичної безпеки полягає у цілеспрямованій та спланованій діяльності, за якої енергетичні потреби країни, як у сфері побутового користування, так і в контексті виробничих потужностей, задовольняються у повному обсязі, забезпечуючи енергетичну незалежність країни.

Далі варто дослідити сутність соціальної безпеки в межах державної безпеки у сфері забезпечення національної безпеки. Отже, на табл. 1.10 представлено основні погляди науковців щодо сутності поняття «соціальна безпека» як складової забезпечення національної безпеки.

Основні погляди щодо сутності поняття «соціальна безпека» як складової
забезпечення національної безпеки

Автор	Визначення
І. Гнибіденко, А. Колот, О. Новікова [117, с.17]	стан повного забезпечення правової та суспільної захищеності ключових соціальних інтересів громадянина, суспільства та держави від зовнішніх та внутрішніх негативних факторів впливу та загроз
В. Андрущенко [118, с. 62]	одна з ключових складових національної безпеки країни, яка характеризує рівень соціальної стійкості та стабільності суспільства
А. Приятельчук, О. Іщенко [119, с. 136]	стан функціонування суспільства, за якого забезпечується його стабільний розвиток у контексті забезпечення нормальної життєдіяльності людей на рівні нації та окремих народностей
В. Паламарчук [120, с.55]	стан, за якого не допускається настання умов, за яких відбувається зниження рівня життя населення, їх добробуту та загальної соціальної деградації суспільства; водночас за цього стану суспільства формуються умови щодо збереження та розвитку соціальної перспективи та можливостей для різних верств населення країни
О. Новікова [121, с.27]	стан захищеності ключових соціальних інтересів громадянина і суспільства від різного роду загроз, що впливають із зовнішнього та внутрішнього середовища
Е. Лібанова, О. Палій [122, с. 11]	стан захищеності соціальної сфери країни від загроз, які здатні спричинити її деградацію та подальше зниження рівня соціального захисту та благополуччя громадян держави
О. Давидюк [123]	захищеність соціальних інтересів країни та окремого громадянина від зовнішніх та внутрішніх загроз, що сприяє формуванню сприятливих умов для суспільного та соціального розвитку, а також гармонізацію інших сфер функціонування країни

Сформовано на основі досліджуваних джерел: [117–123]

До прикладу, на думку А. Приятельчук, О. Іщенко [119, с.136], поняття «соціальна безпека» як складової національної безпеки варто трактувати як стан функціонування суспільства, за якого забезпечується його стабільний розвиток у контексті забезпечення нормальної життєдіяльності людей на рівні нації та окремих народностей.

Також О. Давидюк [123] визначає це поняття як захищеність соціальних інтересів країни та окремого громадянина від зовнішніх та внутрішніх загроз, що сприяє формуванню сприятливих умов для суспільного та соціального розвитку, а також гармонізацію інших сфер функціонування країни.

На нашу думку, «соціальну безпеку» як складову забезпечення національної безпеки доцільно розглядати як стан розвитку соціальної сфери

країни, за якого можливе забезпечення гідного та якісного рівня життя громадян, задоволення їхніх соціальних потреб, незалежно від рівня маніфестації внутрішніх та зовнішніх загроз у цій сфері.

Державну політику у сфері забезпечення соціальної безпеки варто трактувати як цілеспрямовану та сплановану діяльність у рамках формування безпечних умов існування соціуму шляхом забезпечення соціальних гарантій та підтримки відносин між соціальними групами.

Питання зовнішньополітичної складової національної безпеки актуалізувалася ще в 2014 році, з початком анексії Автономної Республіки Крим та розгортанням гібридної війни на Сході країни, але стало критично важливим для нашої країни в контексті повномасштабного вторгнення з боку російської федерації. З огляду на це, за цей час чимало науковців звернуло свою увагу на ці складові і їх сутнісні характеристики (табл. 1.11).

Таблиця 1.11

Основні погляди науковців щодо сутності поняття «зовнішньополітична безпека» як складова забезпечення національної безпеки

Автор	Визначення
О. Данильян, О. Дзьобань [142, с.12]	своєрідних стан захищеності національних інтересів, цінностей, культурно-історичної спадщини та обраного способу життя суспільства від зовнішніх загроз і впливів
Г. Заворітня [143, с.27]	категорія національної безпека, яка охоплює захищеність суверенітету, територіальної цілісності та обороноздатності країни від зовнішніх загроз
О. Чуваков [144, с.160]	функціональний стан держави на міжнародній арені, який визначає міру захищеності останньої від зовнішніх загроз у економічній, інформаційній, екологічній, військовій та інших сферах життєдіяльності
О. Косілова [145, с.75]	комплекс заходів, який реалізується для підтримання зовнішньополітичної стабільності країни, шляхом зміцнення державного суверенітету, правового та політичного статусу на міжнародній арені
В. Ліпкан [146, с.111]	невід’ємна складова національної безпеки, яка складається зі заходів збереження національного суверенітету, територіальної цілісності, історичних та культурних надбань, а також можливості чинити опір зовнішнім чинникам впливу

Сформовано на основі досліджуваних джерел: [142–146]

На думку О. Данильян, О. Дзьобань [142, с. 12], поняття «зовнішньополітична безпека» варто трактувати як своєрідних стан захищеності національних інтересів, цінностей, культурно-історичної спадщини та обраного способу життя суспільства від зовнішніх загроз і впливів.

Як функціональний стан держави на міжнародній арені, який визначає міру захищеності останньої від зовнішніх загроз у економічній, інформаційній, екологічній, військовій та інших сферах життєдіяльності, поняття «зовнішньополітична безпека» трактує О. Чуваков [144, с. 160].

На нашу думку, поняття «зовнішньополітична безпека» варто трактувати як стан, за якого повною мірою забезпечується захищеність конституційного устрою, суверенітету та цілісності країни, а також всіх ключових національних інтересів країни від прямого чи опосередкованого впливу зовнішніх агентів.

Отже, державна політика у сфері забезпечення зовнішньополітичної безпеки являє собою цілеспрямовану та сплановану діяльність щодо реалізації активної міжнародної політики та просування власних державних інтересів на міжнародній арені, що пов'язані зі забезпеченням розвитку, захисту власних кордонів та суверенітету, формування нових торгових зв'язків та нівелювання впливу іноземних спеціальних служб на діяльність державних органів.

Поряд із зовнішньополітичною безпекою переважна більшість учених виділяє категорію внутрішньополітичної безпеки, яка, на відміну від попередньої, концентрує свою увагу на внутрішньому благополуччі та розвитку політичної системи та суспільного устрою. З огляду на значну сферу охоплення, на сьогоднішній день існує низка підходів щодо трактування сутності цього поняття (рис. 1.8).

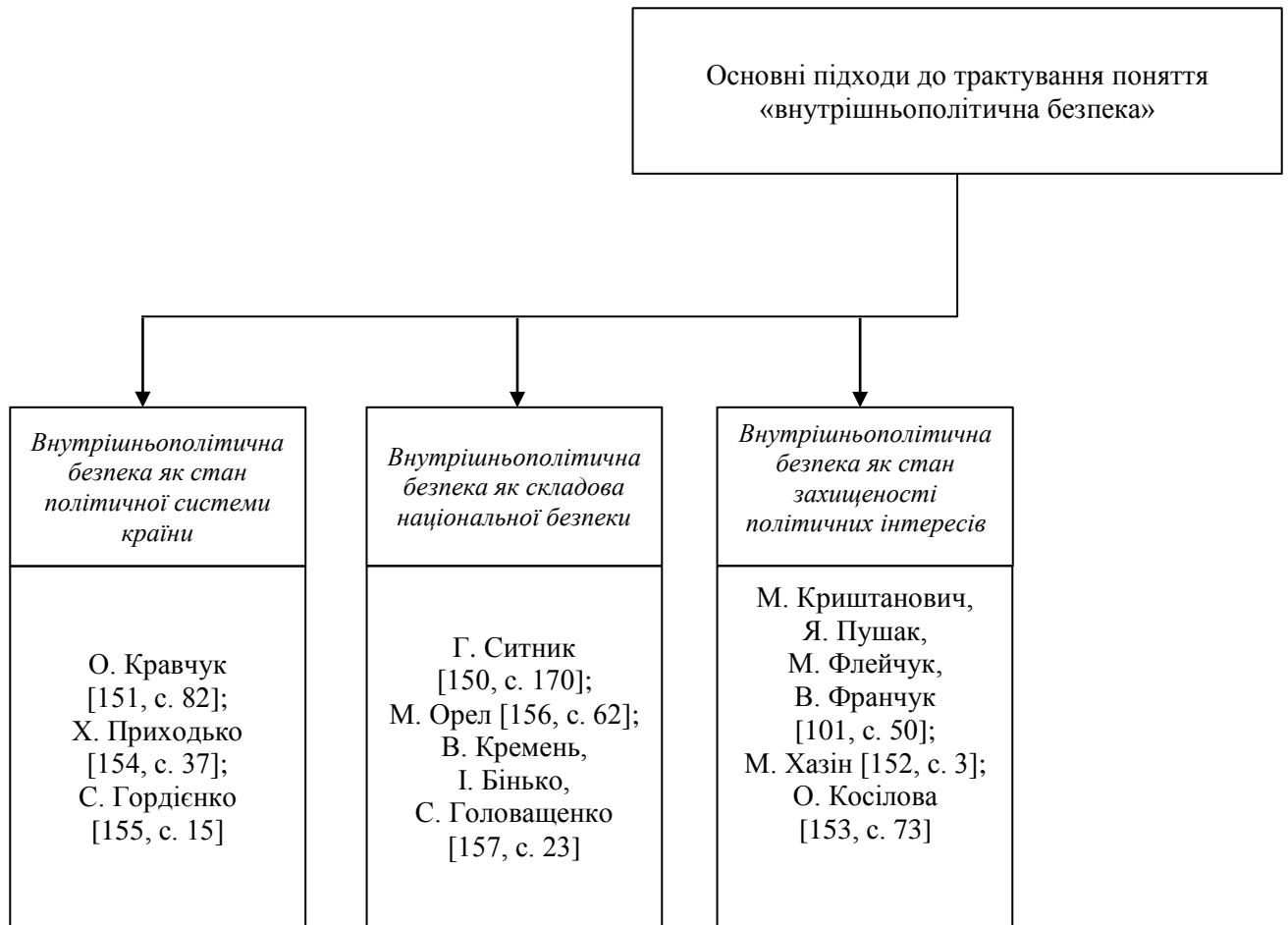

Рис. 1.8. Основні підходи до трактування поняття «внутрішньополітична безпека»

Сформував автор

На думку О. Косілової [153, с.73], поняття «внутрішньополітична безпека» доцільно трактувати як стан захищеності національних політичних інтересів країни, що виявляється у формуванні відповідних нормативно-правових норм та створення інститутів безпеки внутрішнього середовища функціонування політичної системи, з метою забезпечення політичної незалежності та збереження конституційного ладу країни.

Водночас, на переконання О. Кравчука [151, с. 82], поняття «внутрішньополітична безпека» можна трактувати як стан розвитку політичної системи країни та суспільства, що дає змогу забезпечити адекватну відповідь на всі можливі негативні зовнішні та внутрішні впливи і дії, а також зберегти цілісність та життєвий устрій суспільства.

На нашу думку, згідно з проведеними дослідженнями, відображеними на рис. 1.9, погоджуємося з думками науковців, які відносять внутрішньополітичну безпеку до категорії складових національної безпеки. З огляду на це, поняття «внутрішньополітична безпека» варто трактувати як складову національної безпеки, в сферу впливу та діяльності якої входять заходи організації належного функціонування органів влади та врядування, а також методи комунікації держави і суспільства, що даватиме можливість зберегти політичну стабільність та реалізацію ефективної політики, що спрямована на розвиток та процвітання країни.

Отже, державна політика в межах забезпечення внутрішньополітичної безпеки повинна передбачати цілеспрямовану й сплановану діяльність з формування захищеності всіх внутрішньодержавних процесів країни від зловмисних посягань та негативних джерел всередині держави.

Не менш важливою складовою сучасної системи національної безпеки є екологічна безпека, яка, з огляду на посилення та активізацію темпів глобалізації, збільшення кількості факторів та елементів забруднення довкілля, а також стрімкого збідніння земної флори та фауни, стала одним із важливих елементів під час формування загальної стратегії функціонування держави. У табл. 1.12 наведено основні погляди науковців щодо сутності поняття «екологічна безпека» як складової забезпечення національної безпеки.

Основні погляди науковців щодо сутності поняття «екологічна безпека»
як складової забезпечення національної безпеки

Автор	Визначення
А. Качинський, Ю. В. Єгоров [124, с. 72]	стан захищеності ключових національних інтересів у сфері протекції об'єктів відповідальності екологічної складової від загроз антропогенного, техногенного, соціального та природного характеру
Т. П. Козаченко [125, с. 34]	такий стан захищеності природних об'єктів та середовища життя, здоров'я, майнових інтересів громадян країни від різного роду екологічних загроз. При цьому важливим аспектом забезпечення цього стану є також підтримання оптимального балансу між розвитком людського цивілізаційного ладу та стабільністю і різноманіттям природного середовища та його мешканців
В. Андрейцев [126, с. 12]	важлива складова частина національної безпеки, яка за допомогою сформованих нормативно-правових норм, а також засобів соціального впливу, забезпечує дотримання вітальних прав людини на безпечне для життя та здоров'я навколишнє середовище
Р. Сабіров [127, с. 242]	такий стан навколишнього середовища, за якого забезпечується існування потужних превентивних заходів щодо погіршення екологічної обстановки, а також безпосереднього виникнення небезпеки для подальшого життя громадян країни
М. Хилько [128, с.98]	стан захищеності окремого громадянина, соціальної групи, суспільства та всієї держави від різного роду екологічних загроз і небезпек
Е. Дегодюк, С. Дегодюк [129, с.43]	сукупність дій, процесів та заходів, які спрямовані на відновлення дисбалансу та порушень в екологічній сфері країни, які зумовлені антропогенними та техногенним втручанням та перетвореннями біосфери на техносферу

Сформовано на основі досліджуваних джерел: [124–129]

До прикладу, Т. П. Козаченко [125, с. 34] визначає поняття «екологічна безпека» як такий стан захищеності природних об'єктів та середовища життя, здоров'я, майнових інтересів громадян країни від різного роду екологічних загроз. При цьому важливим аспектом забезпечення цього стану є також підтримання оптимального балансу між розвитком людського цивілізаційного ладу та стабільністю і різноманіттям природного середовища та його мешканців.

Водночас Е. Дегодюк, С. Дегодюк [129, с. 43] трактують цей термін як сукупність дій, процесів та заходів, які спрямовані на відновлення дисбалансу та порушення в екологічній сфері країни, які зумовлені антропогенними та техногенними втручаннями і перетвореннями біосфери на техносферу.

На нашу думку, «екологічну безпеку» як складову забезпечення національної безпеки варто трактувати як процес захищеності ключових інтересів людини, суспільства та країни від потенційних та реально діючих загроз і небезпек, які виникають унаслідок антропогенного, техногенного та природного впливу на навколишнє середовище.

Загалом державну політику у сфері забезпечення екологічної безпеки варто розуміти як цілеспрямовану та сплановану діяльність усередині країни, яка спрямована на збереження та розвиток довкілля, природних ресурсів та біологічного різноманіття, а також стимулювання розвитку «зелених» видів енергії та захисту довкілля від усіх можливих загроз і небезпек техногенного, антропогенного та природного характеру.

У структурі національної безпеки науково-технологічна безпека з'явилася не так давно. Виділення цієї складової зумовлено посиленням розвитком цифровізації та технологізації всіх сфер життєдіяльності суспільства. З того часу більшість науковців почала виділяти її в переліку складових національної безпеки (рис. 1.9).

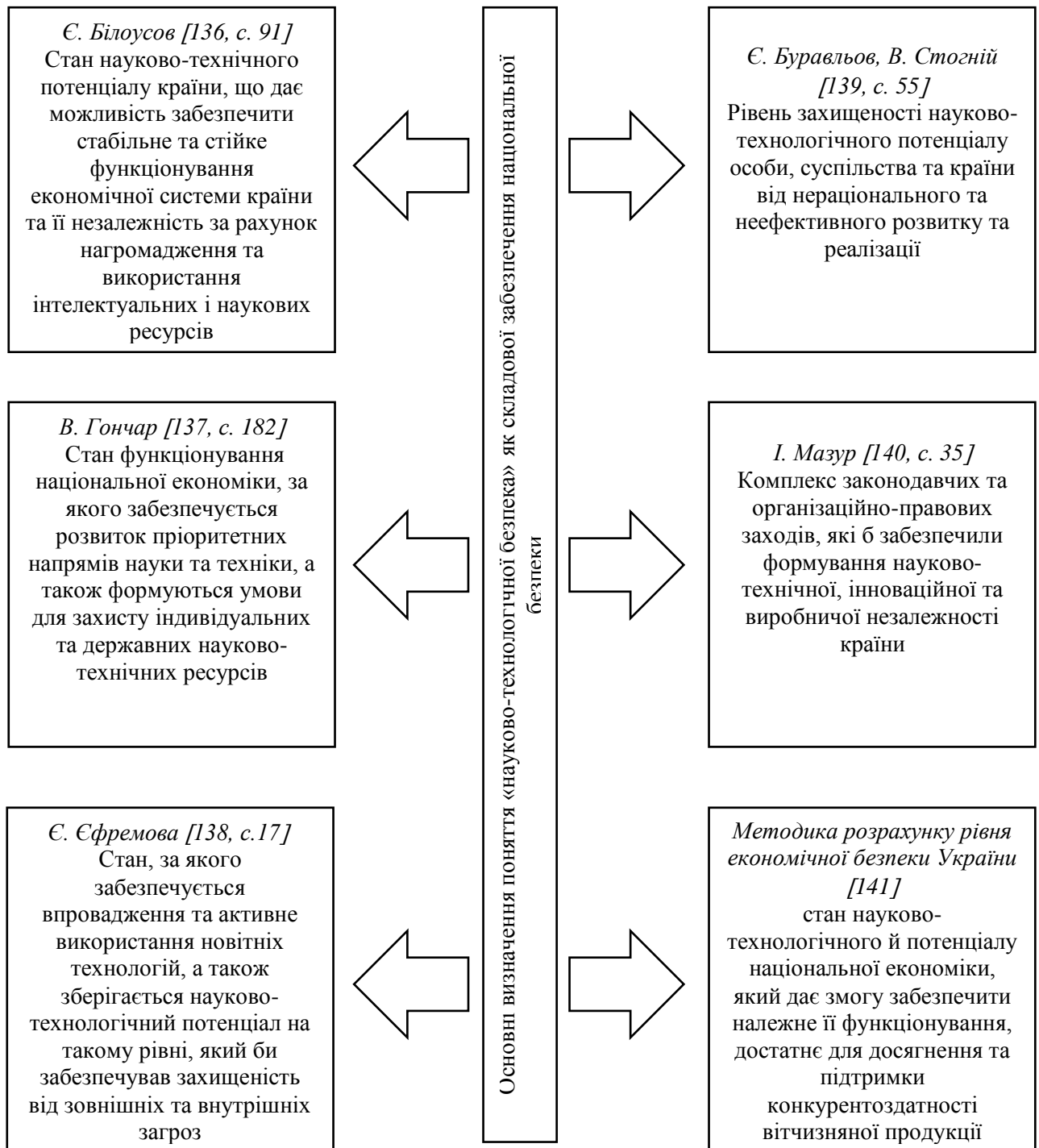

Рис. 1.9. Основні погляди науковців щодо сутності поняття «науково-технологічна безпека» як складової забезпечення національної безпеки

Сформував автор

До прикладу, на думку В. Гончара [137, с. 182], стан функціонування національної економіки, за якого забезпечується розвиток пріоритетних напрямів науки та техніки, а також формуються умови для захисту індивідуальних і державних науково-технічних ресурсів.

Водночас Є. Єфремова [138, с.17] визначає це поняття як стан, за якого забезпечується впровадження та активне використання новітніх технологій, а також зберігається науково-технологічний потенціал на такому рівні, який би забезпечував захищеність від зовнішніх та внутрішніх загроз.

На нашу думку, поняття «науково-технологічна безпека» як складову забезпечення національної безпеки треба трактувати як захищеність наукового, інтелектуального, техніко-технологічного потенціалу країни, який дає змогу забезпечити нормальне та конкурентоспроможне функціонування національної економіки та захист від загроз і небезпек.

Державна політика у сфері забезпечення науково-технологічної безпеки – це цілеспрямована та спланована діяльність у межах сталого розвитку та реалізації наукового, технологічного, інноваційного та виробничого потенціалу країни, що дає можливість національній економіці повною мірою забезпечити власне функціонування та конкурентоспроможність, а також забезпечення економічного суверенітету за рахунок розвитку та примноження власних інтелектуальних і технологічних ресурсів.

Підсумовуючи проведений аналіз, варто відзначити, що державна політика у сфері забезпечення національної безпеки є надто широким поняттям, яке охоплює значну кількість структурних складових. Виділені нами в підрозділі 1.2 структурні складові забезпечення національної безпеки не становлять вичерпний список, проте, на нашу думку, є ключовими. Тож, варто сформулювати узагальнюючу теоретичну модель забезпечення державної політики у сфері національної безпеки в розрізі основних структурних складових (рис. 1.10).

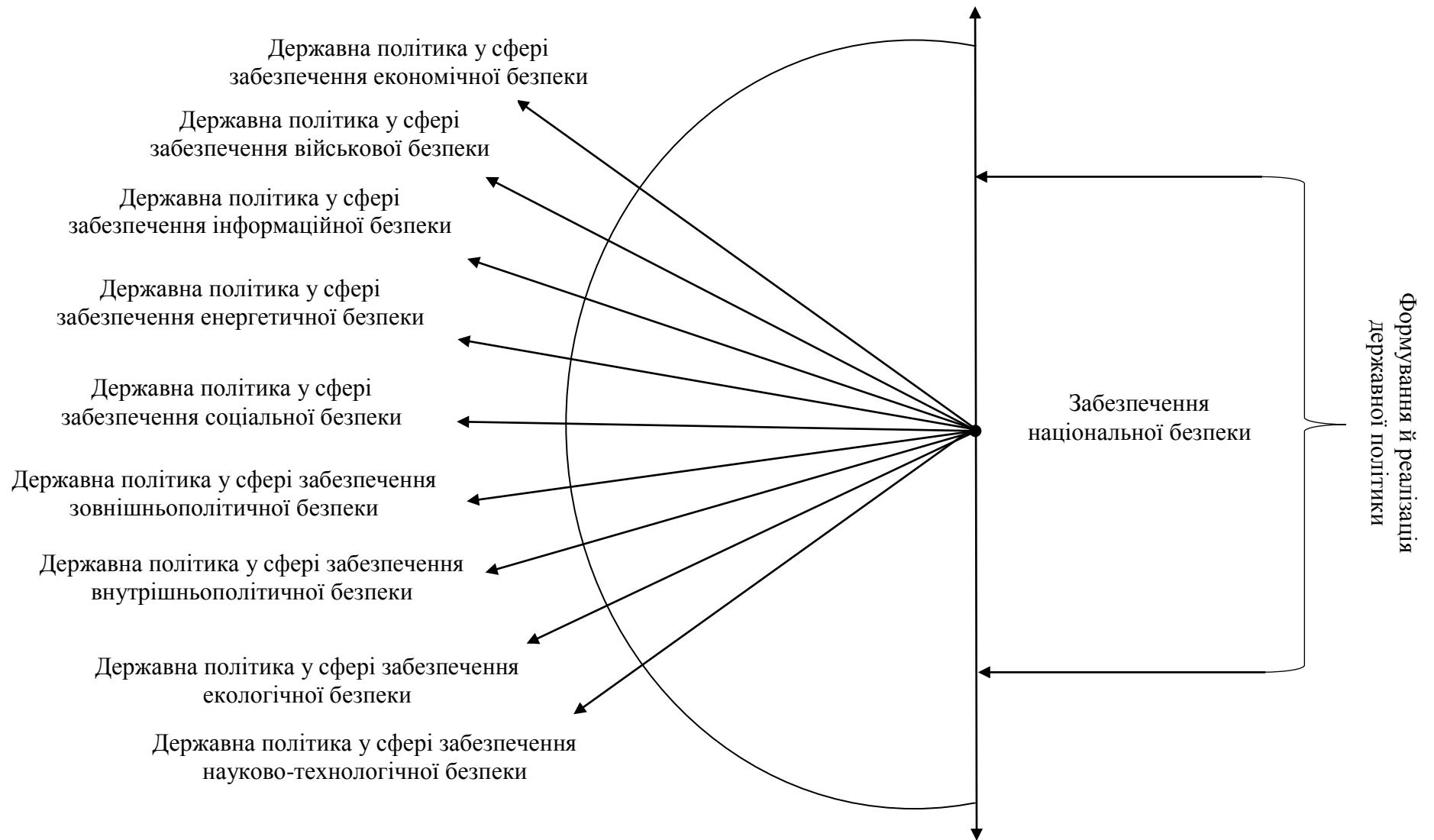

Рис. 1.10. Узагальнююча теоретична модель забезпечення державної політики у сфері національної безпеки в розрізі основних структурних складових

Сформував автор

Відтак, можна стверджувати, що забезпечення національної безпеки є складним процесом, який передбачає врахування кожної складової. Доцільно відзначити, що подальші дослідження необхідно присвятити проведенню аналізу реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, яка внаслідок загарбницьких дій зі сторони російської федерації, змушена була по-новому впроваджувати заходи зі зміцнення безпеки за кожною складовою.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

За результатами проведеного аналізу теоретичних засад державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України можна зробити такі висновки:

1. Сформовано основні розуміння сутності та реалізації головних принципів явища безпеки в різні часові проміжки та періоди світової історії. На основі цього сформовано матриці ключових змістовних елементів, узагальнено, що безпека – це стан захищеності соціально-економічної системи, який досягається у разі правильної політики та управління для формування сприятливих умов розвитку за ефективної протидії загрозам. Визначено основні елементи, які характеризують поняття національної безпеки. За результатами проведеного теоретичного аналізу встановлено, що національну безпеку доцільно розглядати як стан захищеності країни, за якого держава спроможна в межах своїх можливостей і правильної політики, забезпечувати безпечні умови існування для громадян, безперешкодно реалізовувати власні інтереси, а також підтримувати цілісність та суверенітет на усіх рівнях. Представлено алгоритм забезпечення національної безпеки через державну політику. Виділено ключові складові національної безпеки. Охарактеризовано основні принципи забезпечення національної безпеки. Визначено основні завдання забезпечення національної безпеки. Сформовано схему теоретичної структури сутності забезпечення національної безпеки.

2. Проведений історичний аналіз та розгляд таких понять, як «держава» й «політика» допомогли сформувати власне бачення щодо сутності державної політики. З'ясовано, що державна політика, сьогодні – це діяльність органів державної влади та окремих політичних суб'єктів, яка має законодавче підґрунтя та легітимізована відповідними державними структурами, і спрямована на регуляцію всіх аспектів та сфер суспільного життя країни, вирішення проблем, формування та реалізацію стратегій розвитку держави. Завдяки сформованій діаграмі контексту поняття «державної політики» запропоновано власне бачення трактування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

3. Виділені складові національної безпеки України обґрунтовано належно із виділенням сутнісних ознак по кожній із них через авторський підхід до трактування. Доведено, що кожна складова національної безпеки має свої сутнісні особливості, розкриття яких уможливорює краще їх розуміння в сучасних умовах розвитку. Через теоретичну модель забезпечення державної політики у сфері національної безпеки узагальнено зміст та структуру основних складових, які формують стійку національну безпеку країни.

Основні наукові результати опубліковано в працях: [224–226, 231–232]

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз структури реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України

Протягом усього історичного розвитку людства, забезпечення безпеки як на рівні особи, так і на рівні окремої нації було одним із найбільш нагальних та важливих питань для вирішення. В розрізі національної безпеки, на сьогоднішній день активний вплив на її забезпечення та підтримання чинить низка факторів. У довгостроковій перспективі це такі фактори, як глобалізація, активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, науковий та промисловий розвиток. У середньостроковій та короткостроковій перспективі основними факторами, які чинять вплив на національну безпеку, зокрема для нашої країни, стали такі фактори, як маніфестація глобальної пандемії COVID-19, а також розгортання повномасштабного військового вторгнення російської федерації на наші суверенні території, що призвела до тяжких порушень і негативних наслідків у кожній зі складових національної безпеки.

Розглянемо ці два фактори більш детально. В березні 2020 року, ВООЗ оголосила пандемію COVID-19. Уряд України, як і уряди інших країн світу, ще з появи перших випадків COVID-19 на території країни, розпочав реалізовувати активні заходи протидії розповсюдженню захворювання, а також підтримки всіх сфер життєдіяльності суспільства, що у сукупності зумовило посилення загального рівня національної безпеки і дало можливість формування умов для боротьби з глобальною пандемією. Для формування заходів забезпечення національної безпеки та протидії захворюванню на загальнодержавному рівні були реалізовані жорсткі карантинні та обмежувальні заходи. Екстреними наказами було призупинено левову частину суспільного життя країни та розірвано майже всі соціальні контакти. Правильна організація тимчасового

кризового стану в країні дала можливість зберегти базові засади національної безпеки та зберегти життя сотням тисяч людей, які опинившись у соціальній ізоляції не могли контактувати з хворими чи переносниками захворювання. Наступним викликом для системи забезпечення національної безпеки стала організація повноцінної загальнодержавної вакцинації, яка б тотально охопила всі верстви населення, перш за все, починаючи з критично важливих професій. Але попри всі складнощі, уміла державна політика змогла втримати стабільний рівень національної безпеки та дати можливість різною мірою елімінувати пандемічні наслідки [198, с. 336].

Наступним значним викликом та одним із найбільш загрозливих факторів для національної безпеки нашої країни стало розгортання повномасштабного військового вторгнення російської федерації на наші суверенні території в лютому 2022 року. Діючи як реальний військовий загарбник і порушуючи всі правила та звичаї ведення війни, російська федерація планомірно знищує цивільну інфраструктуру, вбиває людей та чинить інші військові злочини, які часто не мають впливу на карту військових дій, але зумовлюють катастрофічні наслідки в різних сферах цивільного суспільного життя країни. В таких умовах система національної безпеки перебуває вже не перший рік, і задля її виживання та відносно нормального функціонування, особливо важливим є формування гнучкої та ефективної системи державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, яка може в короткі строки вносити зміни та оперативно реалізовувати стратегічні та тактичні заходи реагування.

Тож, забезпечення нормального функціонування нашої країни, утримання першості та верховенства принципів демократизму, соціальної справедливості та рівності можливі лише за умови підтримання стабільного високого рівня національної безпеки та всіх її складових.

З огляду на такі значні фактори впливу для нашої країни особливої важливості набуває правильна організація системи реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки на теренах нашої країни.

Перш ніж досліджувати сучасний стан та структуру реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України важливо дослідити її історичні витoki та ключові етапи становлення.

Після набуття незалежності наша держава повинна була створити якісно нову законодавчу систему, яка б стосувалася реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Першим нормативно-правовим актом у цій сфері стала «Концепція (основи державної політики) національної безпеки України», яка була ухвалена Верховною Радою України 16 січня 1997 року [199, с.42]. В цій концепції були викладені ключові положення щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, а також механізмів її безпосереднього забезпечення. Так у цьому документі було визначено офіційні погляди нашої країни, як незалежного суб'єкта міжнародного права щодо власної національної безпеки, її мети, завдань, принципів, функцій та інших основоположних елементів. Окрім того, в цьому нормативно-правовому документі було викладено план та межі діяльності основних державних інституцій, які відповідали за законодавче забезпечення, а також безпосередню реалізацію механізмів забезпечення національної безпеки [200, с. 20].

В наступному, як доповнення до вищезгаданої Концепції, у 2003 році Верховна Рада України ухвалила законопроект «Про внесення змін до Концепції (основ державної політики) національної безпеки України». У червні того ж року було прийнято ще один основоположний нормативно-правовий акт, що стосувався реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки – Закон України «Про основи національної безпеки» [201, с. 77].

Та попри все це, в правовому полі реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України все ще були прогалини, неточності та упущення, що не давали можливості ефективно забезпечити всі складові національної безпеки нашої країни. З огляду на це в лютому 2007 року указом Президента України була ухвалена перша «Стратегія національної безпеки

України». Перші засади цього основоположного документа були сформовані у вищезгаданому Законі України «Про основи національної безпеки», який заклав перспективи та рамки його реалізації [202, с.88].

На жаль, ухвалена в 2007 році «Стратегія національної безпеки України» не відзначилась результативністю в контексті формування та реалізації ефективної державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Так, більшість органів державного управління, спираючись на постулати цієї Стратегії, зосереджувалися на формуванні та досягненні короткострокових цілей і завдань, при цьому майже повністю ігноруючи таке важливе стратегічне планування розвитку національної безпеки країни, що зумовило зниження всіх показників діяльності нашої держави та її місця на міжнародній арені [203, с. 100].

З огляду на отримані невтішні результати показників стратегічного розвитку, в 2012 році, після двох років запеклої законодавчої полеміки, була прийнята нова редакція «Стратегії національної безпеки України», в якій містились якісно оновлені цілі, завдання та стратегічні напрями реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, яка повинна була не лише формувати потужну протидію існуючим загрозам у різних сферах життєдіяльності країни, а і сприяти реалізації інтересів особи та суспільства й шляху до подальшої інтеграції та розвитку нашої держави у європейському та міжнародному просторі [204, с. 98].

Попри відносну повноцінність «Стратегії національної безпеки України», що була прийнята в 2012 році як нормативно-правового документа, в 2014 році деякі її постулати вже не могли існувати. Переважно йдеться про закріплені у цьому документі статус російської федерації як «стратегічного партнера», який безперечно вже не міг таким бути після анексування АР Крим та незаконного формування на території Донецької та Луганської областей нашої країни квазідержавних утворень [205, с. 58].

Саме тому в листопаді 2014 році Указом Президента був внесений новий проект «Стратегії національної безпеки України». Сама ж Концепція, у її новій

редакції з великим запізненням була ухвалена лише 26 травня 2015 року, у такий спосіб значною мірою порушивши і без того систему реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України.

Ця Стратегія передбачала досягнення до 2020 року низки цілей, які повинні були забезпечити не лише територіальну цілісність нашої країни, але і досягнення значних успіхів у процесах євроінтеграції, що були передбачені Угодою між Україною та Європейським Союзом, яка була ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII, а також Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» [206, с. 60].

Ключовими цілями «Стратегії національної безпеки України» того часу стали такі [207, с. 49]:

- максимальна мінімізація існуючих загроз національній безпеці України, відновлення її територіальної цілісності та кордонів, прийнятих міжнародною спільнотою станом на 1996 рік;
- забезпечення довгострокового мирного майбутнього України, її цілісності як демократичної, соціальної та правової держави;
- створення умов для прискореної євроінтеграції та організації ефективного партнерства з НАТО;
- якісно нове реформування системи державного управління, кардинальні зміни в антикорупційній політиці держави.

Загалом в Україні, як і у всьому цивілізованому світі, державна політика забезпечення національної безпеки призначена в першу чергу для захисту інтересів усіх: починаючи від людини і громадянина та закінчуючи державою загалом. В основі державної політики забезпечення національної безпеки України лежать засади сталого розвитку на протидії негативному впливу загроз.

Ключовим у державній політиці забезпечення національної безпеки України є захист її інтересів. Отже, національні інтереси в Україні – це «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний

розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [191].

Структуру основних суб'єктів реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України представлено на рис. 2.1.

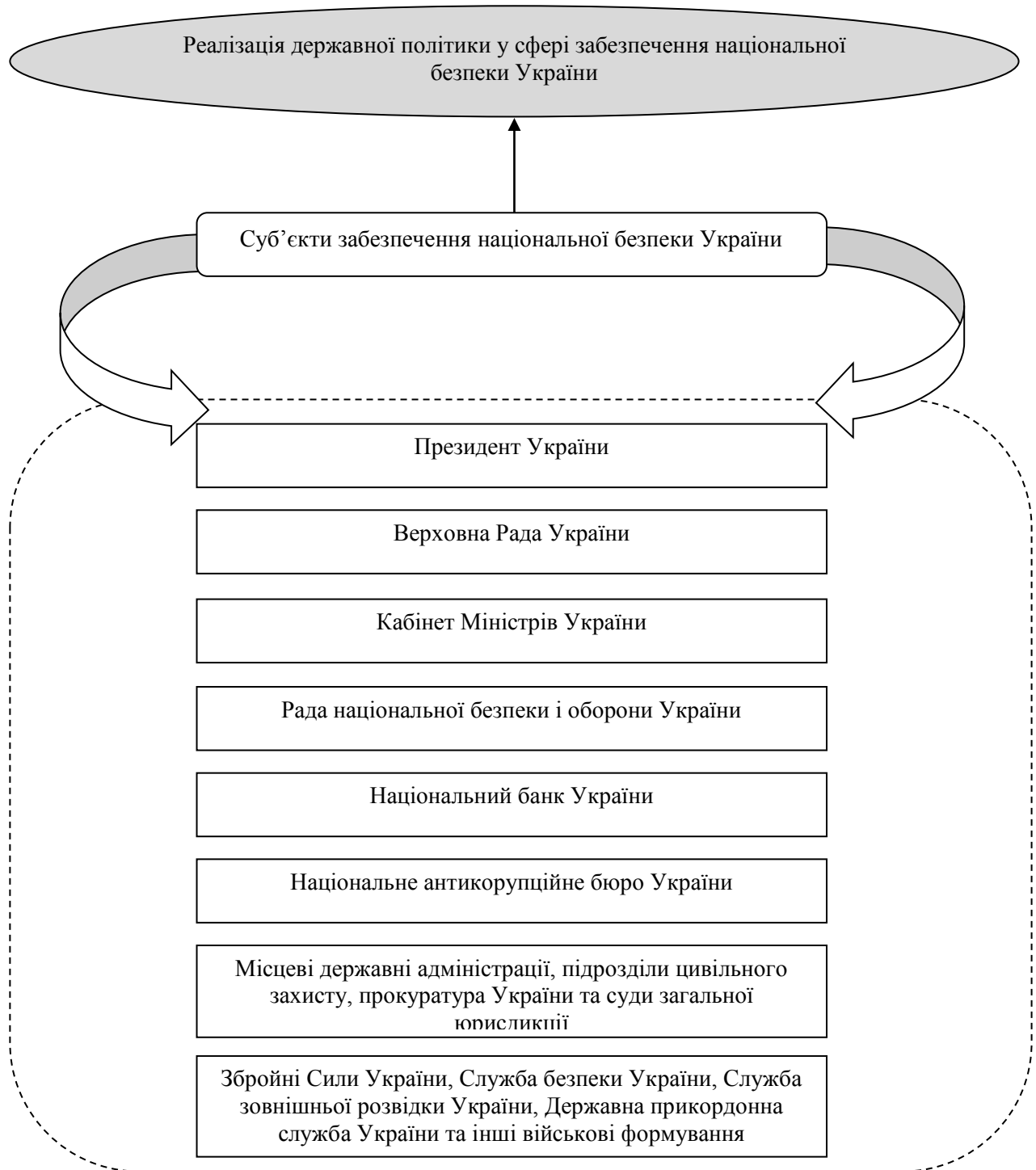

Рис. 2.1. Структура основних суб'єктів реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України

Сформував автор за даними джерела [191]

На нашу думку, основу національних інтересів завжди повинна становити людина. Саме людина, її життя та здоров'я, гідність і безпека – це найвища цінність та основоположення національних інтересів кожної цивілізованої країни.

Саме захист національних інтересів є ключовим завданням у системі забезпечення національної безпеки України. І цей захист повинні виконувати відповідні суб'єкти.

Варто зазначити, що саме суб'єкти становлять основу структури реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України. Отже, від їхніх дій та прийнятих рішень залежить рівень сталого розвитку та захищеності людей, громадян, суспільства та держави в цілому.

Це перелік не є вичерпаним, проте допомагає візуально представити ключових суб'єктів реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України. Саме на представлених на рис. 2.1 суб'єктів покладені основні державні функції для зміцнення та покращення рівня національної безпеки.

Одне із центральних місць у структурі забезпечення національної безпеки України сьогодні посідає Рада національної безпеки й оборони. За своєю сутністю, вона є координаційним органом із питань забезпечення високого рівня національної безпеки й оборони [197].

На Раду національної безпеки і оборони України покладено низку функцій, які варто детально охарактеризувати в межах нашого дослідження:

1. Функція пропозицій. Внесення та подання пропозицій щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони.

2. Функція координаційна. Здійснення координації за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони у мирний та воєнний час.

3. Функція контролю. Здійснення контролю за виконання усіх поставлених завдань щодо забезпечення національної безпеки й оборони відповідними виконавчими структурами, як у мирний, так і воєнний стан.

4. Функція забезпечення. Здійснення ресурсного забезпечення (матеріально-фінансові, організаційні, кадрові, інформаційні тощо) вирішення питань щодо національної безпеки й оборони України.

Ключове місце в державній політиці забезпечення національної безпеки України, як показав проведений історичний аналіз вище по тексту, займає формування й реалізації відповідної стратегії. На момент написання дисертаційного дослідження, діючою вважається Стратегія національної безпеки України, прийнята Радою національною безпеки і оборони України та затверджена президентом від 14 вересня 2020 року [192].

Стратегія національної безпеки України є документом, що «визначає актуальні загрози національній безпеці України та відповідні цілі, завдання, механізми захисту національних інтересів України та є основою для планування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки» [192].

На нашу думку, під стратегію національної безпеки України варто розуміти організаційно-правовий інструмент, що спроможний реалізовувати державну політику забезпечення безпеки національних інтересів країни і сприяти сталому розвитку кожної соціально-економічної системи України.

Сьогодні ключовими засадами стратегії національної безпеки України є: стримування через розвиток оборонно-безпекових спроможностей; стійкість через спроможність адаптуватися до змін безпекового середовища; взаємодія через розвиток партнерства з країнами ЄС та НАТО.

У результаті проведеного науково-теоретичного дослідження [191–196] можна сформулювати схематичну послідовність формування й реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України (рис. 2.2).

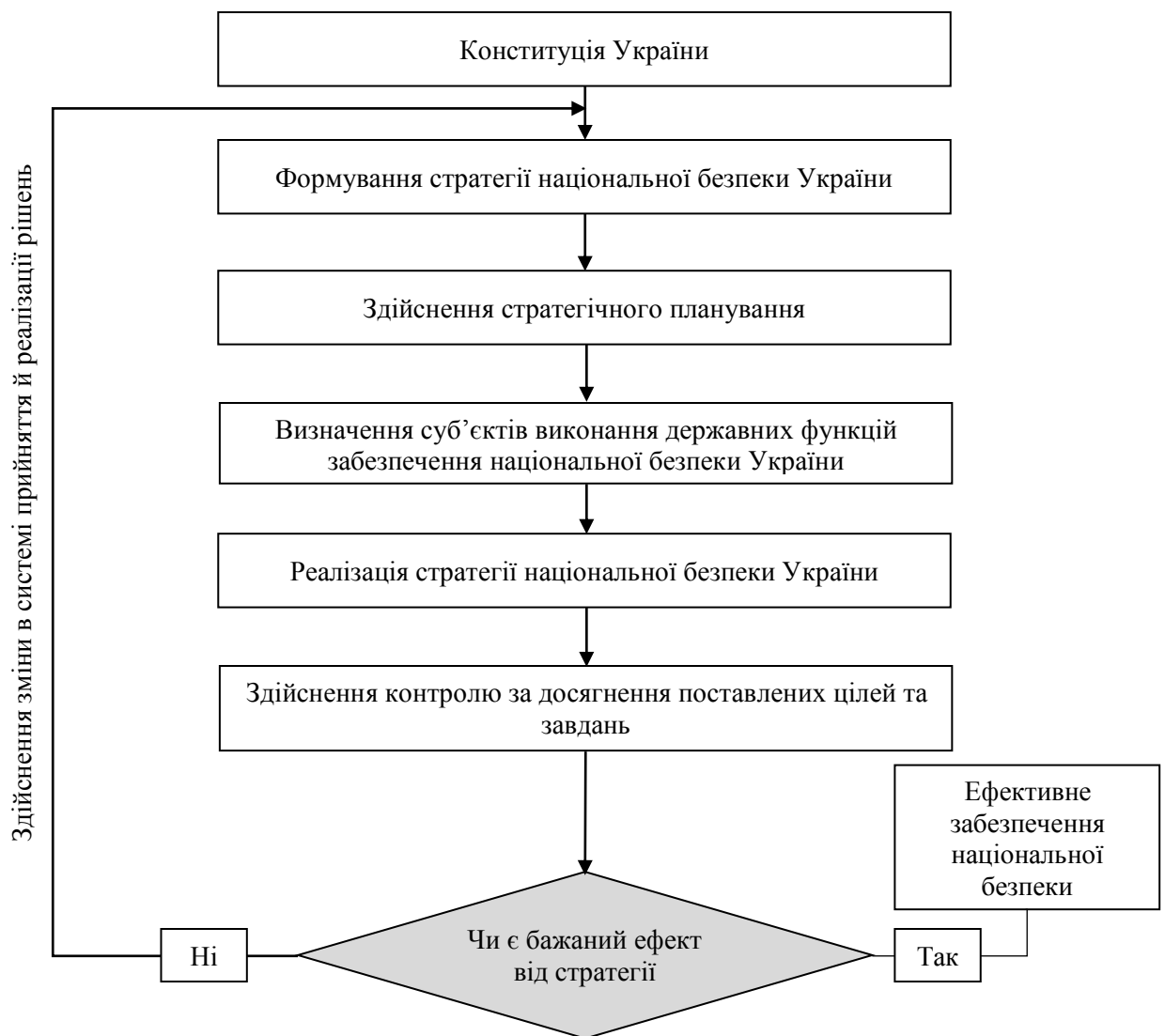

Рис. 2.2. Схематична послідовність формування й реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України

Сформував автор

На сьогодні можна виділити декілька ключових, на нашу думку, напрямів державної політики забезпечення національної безпеки України:

1. Відновлення територіальної цілісності та відстоювання державного суверенітету. Передбачає реалізацію заходів з повернення тимчасово окупованих країною-агресором територій та встановлення повного правового і фізичного контролю.
2. Створення безпекового середовища, в якому в повному обсязі забезпечується захист прав, свобод і законних інтересів громадян України.

3. Формування умов забезпечення сталого розвитку людського капіталу, який становить основу національних інтересів країни.

4. Забезпечення високого рівня безпеки за таких складовими, як економічна, військова, інформаційна, енергетична, соціальна, зовнішньополітична, внутрішньополітична, екологічна, науково-технологічна безпеки.

5. Розвиток максимізації інтеграційних процесів з такими організаціями, як ЄС та НАТО.

Але такого роду перелік не є остаточним і передбачає розширення. Враховуючи динамічність зовнішнього середовища, напрями державної політики забезпечення національної безпеки України залежать від кожної з її структурних складових і передбачають низку заходів, починаючи від прогнозування та ідентифікації загроз до формування безпекових умов розвитку за кожною із них. Виділені нами складові забезпечення національної безпеки України не являють собою вичерпний перелік, проте, за результатами нашого дослідження, займають ключові позиції в пріоритетності та актуальності. Саме тому доцільно виділити основні напрями державної політики з питань забезпечення національної безпеки в розрізі її структурних складових (табл. 2.1).

Основні напрями державної політики з питань забезпечення національної безпеки України в розрізі її структурних складових

№	Складова забезпечення національної безпеки України	Основні напрями державної політики
1	Державна політика у сфері забезпечення економічної безпеки	Забезпечення сталого розвитку національної економіки. Розвиток антимонополії та конкуренції. Забезпечення розвитку безпекового клімату для інвестицій та подолання «тінізації» економіки
2	Державна політика у сфері забезпечення військової безпеки	Реалізація державних програм підвищення обороноздатності країни. Максимізація ефективності дій усіх структур Збройних Сил України зі забезпечення територіальної цілісності та суверенітету
3	Державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки	Сприяння уможливленню формування безпекового інформаційного середовища на усій території України. Забезпечення інформаційного суверенітету України
4	Державна політика у сфері забезпечення енергетичної безпеки	Реалізація заходів сприяння досягнення енергетичної незалежності країни. Сприяння виконанню енергетичних потреб на усіх рівнях
5	Державна політика у сфері забезпечення соціальної безпеки	Забезпечення безпекової реалізації соціальної політики для усіх верств населення. Створення умов для захисту добробуту населення
6	Державна політика у сфері забезпечення зовнішньополітичної безпеки	Проведення активної міжнародної політики з метою формування умов безпекового розвитку. Участь у міжнародних операціях з підтримки та підвищення безпеки
7	Державна політика у сфері забезпечення внутрішньополітичної безпеки	Забезпечення неухильного додержання Конституції України. Забезпечення політичної стабільності та громадянського миру. Розвиток прозорості та демократизму в політико-правовому середовищі країни
8	Державна політика у сфері забезпечення екологічної безпеки	Розвиток екологічно безпечних технологій. Забезпечення уможливлення активного використання природних ресурсів
9	Державна політика у сфері забезпечення науково-технологічної безпеки	Реалізації державних програм розвитку науки і техніки. Формування безпекових умов розвитку для інноваційно-активних соціально-економічних систем

Сформував автор

Сьогодні перед новою Стратегією національної безпеки України стоять складні виклики, які варто прийняти та уможливити отримання від них лише позитивного впливу. Виділимо ключові з них:

1. Поступовий перехід до стандартів Індустрії 5.0. Стрімкий розвиток Індустрії 4.0 привніс значні технологічні зміни, особливо вони були відчутні для енергетичної безпеки. Нарощування розробок у сфері штучного інтелекту вимагає відповідної реакції зі сторони держави, щоб уможливити ефективну трансформацію економіки та суспільства в країні.

2. Кліматичні зміни. Поступові, але стабільні зміни клімату збільшують загрози для навколишнього природного середовища України. Надзвичайні ситуації та техногенне навантаження стають реальними проблемами для екологічної безпеки.

3. Російська агресія в Україні. Гібридна, а далі й повномасштабна війна стає головною проблемою системи забезпечення національної безпеки України. Усі сили й ресурси спрямовані на збереження захисту за усіма складовими та недопущення знищення нашої країни.

4. Розвиток та панування монополії. Неспроможність посилити конкуренцію на ринках України стає проблемою не лише для бізнесу, але й добробуту громадян.

Структура Стратегії національної безпеки України охоплює декілька документів щодо планування й уможливлення досягнення поставлених цілей та є дотичними до забезпечення високого рівня за основними її складовими (рис. 2.3).

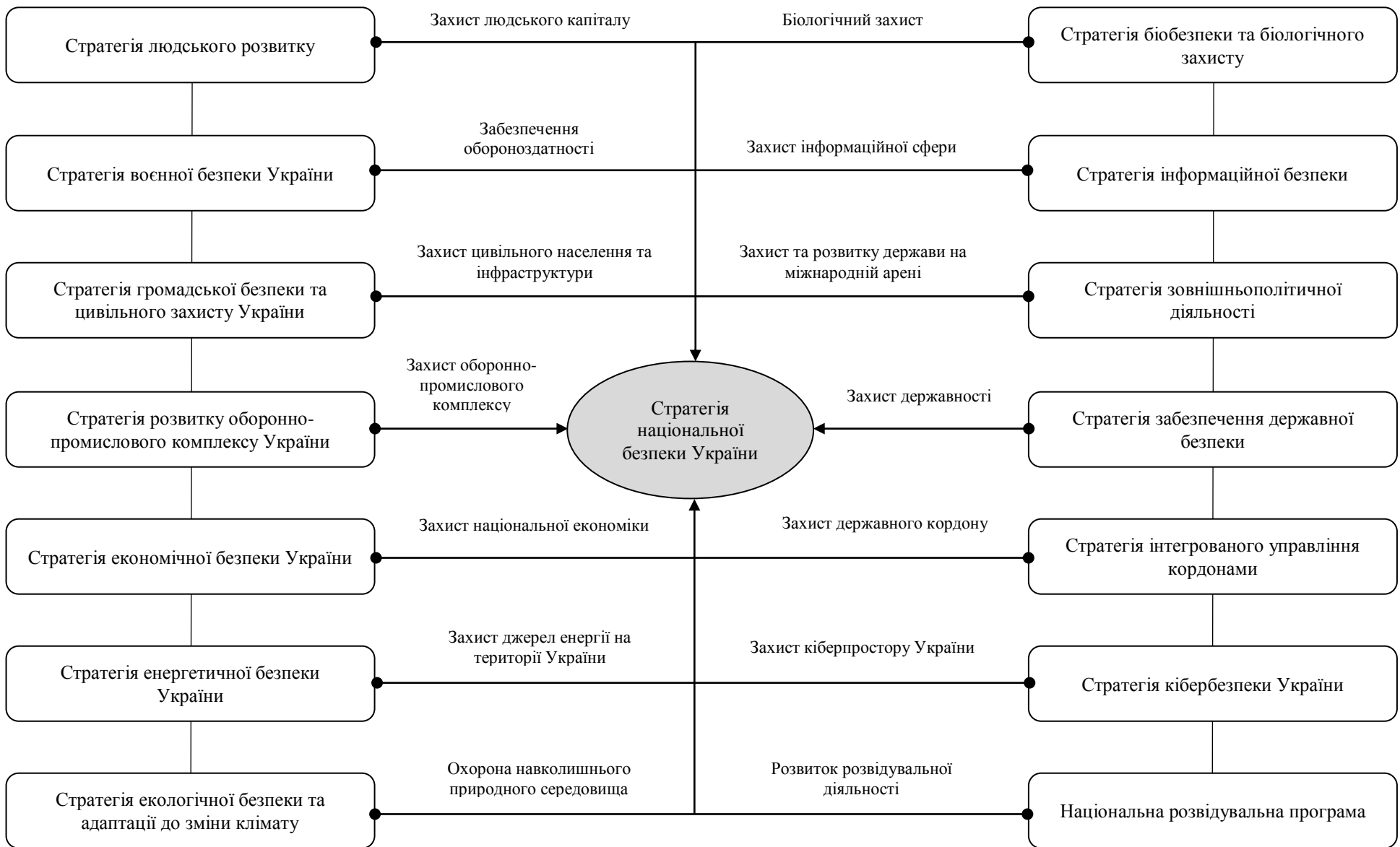

Рис. 2.3. Структура основних документів, що уможливають реалізацію Стратегії національної безпеки України

Сформував автор за даними джерела [192]

Відтак, роблячи проміжні висновки, доцільно зазначити, що стабільність системи національної безпеки України на пряму залежить від структури її державного апарату і те, як саме він бачить забезпечення життєздатності, гнучкості та адаптивності до змін динамічного середовища. В Україні державна політика забезпечення національної безпеки характеризується високим рівнем керованості та ефективною комунікаційною системою, проте, є проблеми із прогнозуванням негативних явищ та вживанням превентивних заходів. Саме після перемоги, Україна повинна максимально ефективно вживати превентивні заходи недопущення появи нових загроз у системі національної безпеки та її основних складових.

Загалом варто зазначити, що державна політика забезпечення національної безпеки в Україні перебуває в дуже непростій ситуації, коли механізм прийняття та реалізації управлінських рішень повинен постійно реагувати на зміни динамічного зовнішнього середовища. Пандемія COVID-19 була не єдиною проблемою, проте заклала початок до перебудови самої системи забезпечення національної безпеки України, оскільки як складових, які раніше займали нижче місце в ієрархії важливості, вийшли на перші позиції пріоритетності.

Далі відбулося 24 лютого 2022 року, коли Україна повинна була повністю змінити власне бачення політики забезпечення національної безпеки та пристосувати її до військових реалій. Військова безпека тепер для нашої країни – це ключова складова, на якій і тримається уся система забезпечення національної безпеки.

Саме тому, за результатами проведеного дослідження, сформуємо модель системи державної політики забезпечення національної безпеки України (рис. 2.4).

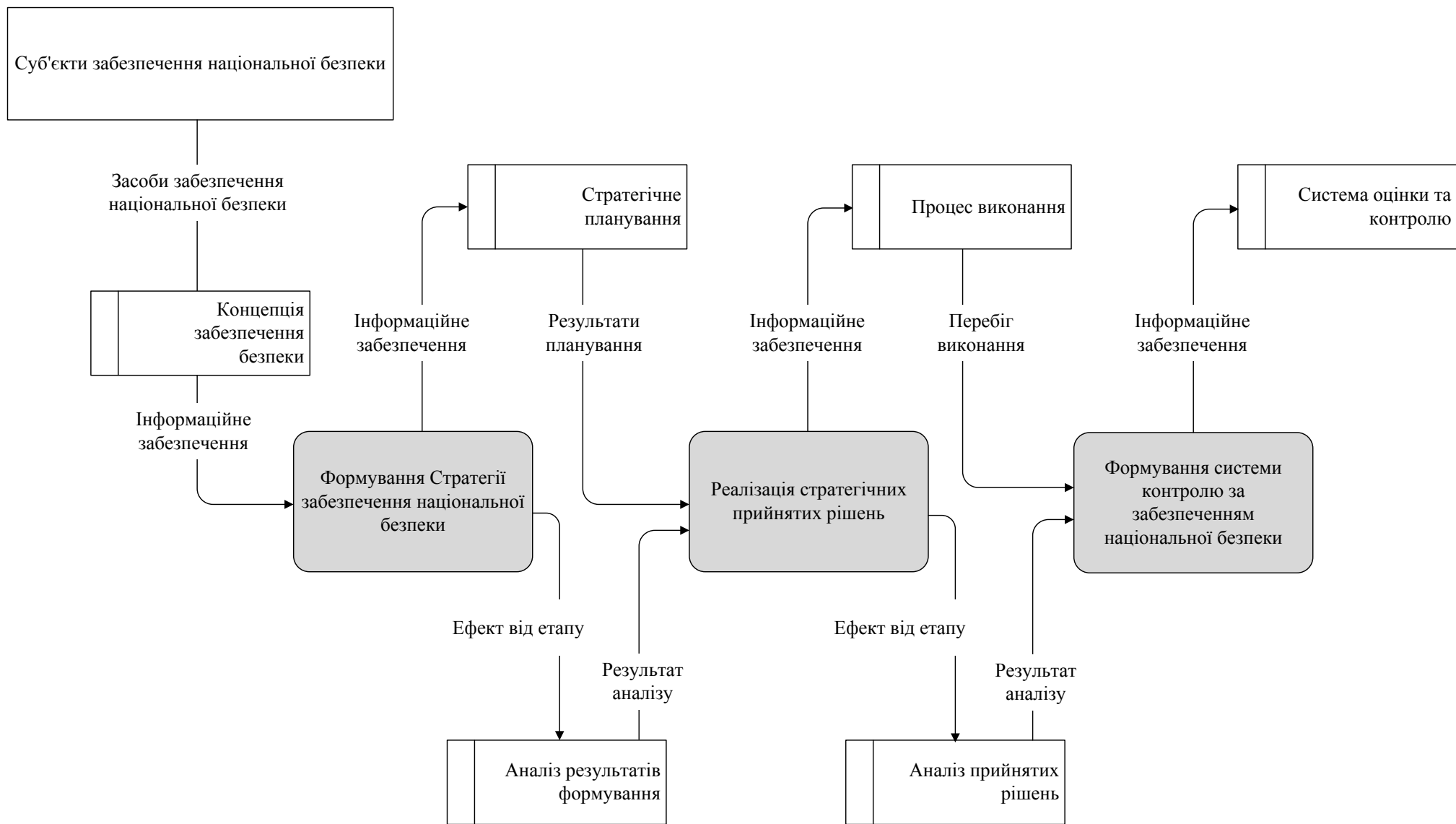

Рис. 2.4. Модель системи державної політики забезпечення національної безпеки України

Сформував автор

Ключова проблема, яка стояла останні роки перед державною політикою забезпечення національної безпеки України, полягала в тому, як вести повномасштабну війну з країною-агресором і паралельно виконувати свої державні функції зі захисту мирного населення на території, де немає військових дій і життя намагається продовжувати. І станом на кінець 2023 року, доцільно зазначити, що з цими завданнями державна політика впоралася. Проте, оцінювати результати державної політики забезпечення національної безпеки України під час війни ще рано. На момент написання дисертаційного дослідження, ми досі чекаємо перемоги. Але вже зараз можна оцінити її результат до початку повномасштабної війни, врахувати, як вплинула пандемія COVID-19 та гібридна війна, що була до 2022 року.

2.2. Тенденційний аналіз стану впливу ключових показників на розвиток національної безпеки України за кожною складовою

Представлена у підрозділі 2.1 структура державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України являє собою складну соціально-економічну систему, яка прагне досягнути важливого результату-ефекту, а саме формування належних безпекових умов розвитку за кожною з основних складових, що ми виділили у першому розділі роботи. Це складно досягається і на це впливає низка факторів та показників. Кожна складова забезпечення національної безпеки України має свої характерні особливості та кожен представляють свої показники, які через відповідний тенденційний аналіз можна дослідити і зрозуміти, в якому стані та чи інша складова, відповідно до сучасних умов безпекового розвитку.

Економічний розвиток в Україні залежить від дуже великої кількості факторів. На зміну рівня економічної безпеки України впливає значна кількість показників. Українська економіка до початку повномасштабного вторгнення представляла собою цілісну систему, яка рухалася в бік євроінтеграції та намагалася продемонструвати високі результати. В цілому, найважливішими

показниками в межах будь-якої державної політики щодо економічної складової є ВВП та рівень інфляції (рис. 2.5).

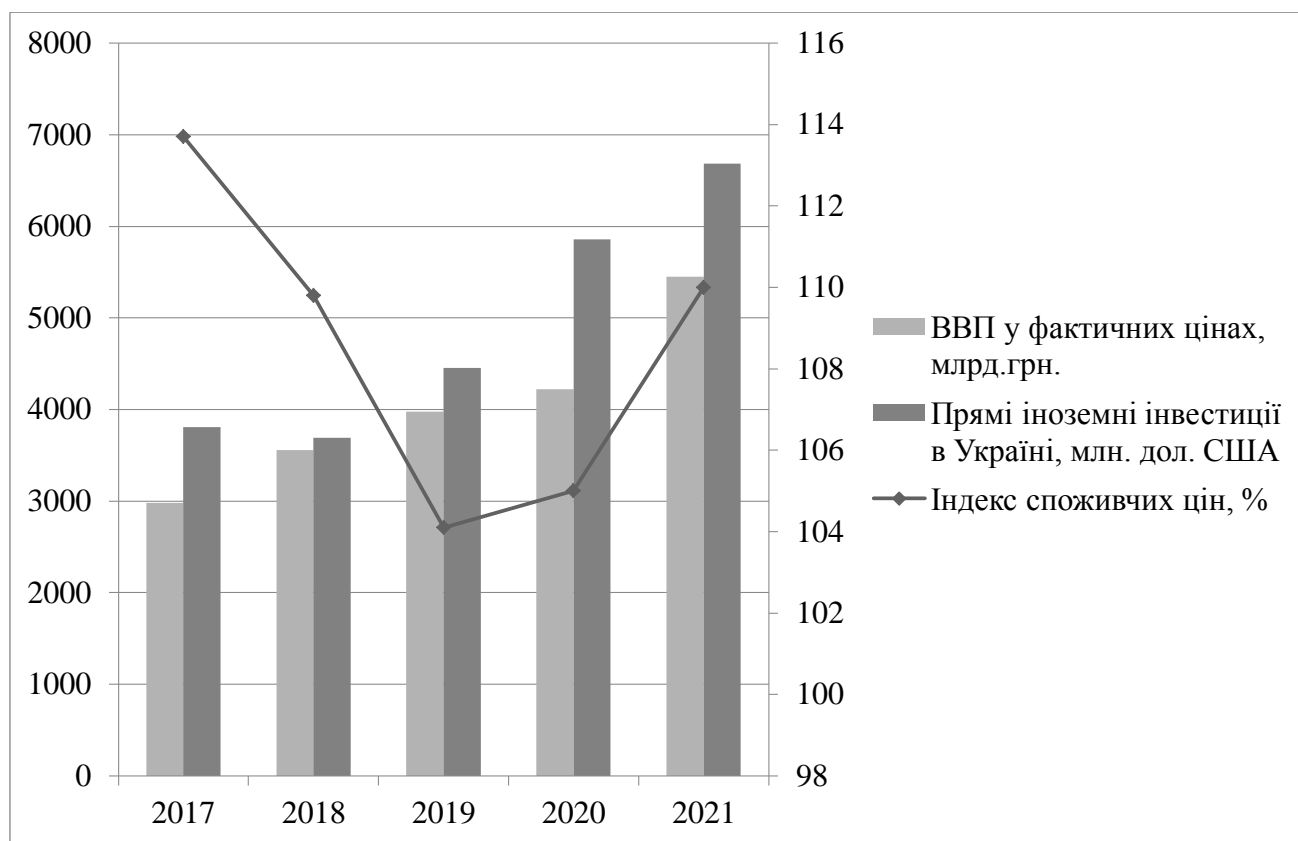

Рис. 2.5. Динаміка ключових показників економічної складової в Україні на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [175]

Зростання індексу споживчих цін суттєво впливає на купівельну спроможність населення і демонструє проблеми в економіці України. Важливими для формування безпекових умов розвитку є інвестиції. За своєю сутністю, прямі іноземні інвестиції становлять найбільш бажану форму вкладень у межах забезпечення економічної безпеки України. З іноземними інвестиціями можливий безпековий розвиток економіки. Державна політика України в цьому плані не змінилася, як до війни, так і в її умовах, прагне максимально уможливити їх зріст.

Однією із рушійних галузей у межах забезпечення економічної безпеки завжди була промисловість. Це безпековий флагман для будь-якої економіки в тому числі й України. Загалом до початку повномасштабної війни, цей показник демонстрував помірно позитивні результати (рис. 2.6).

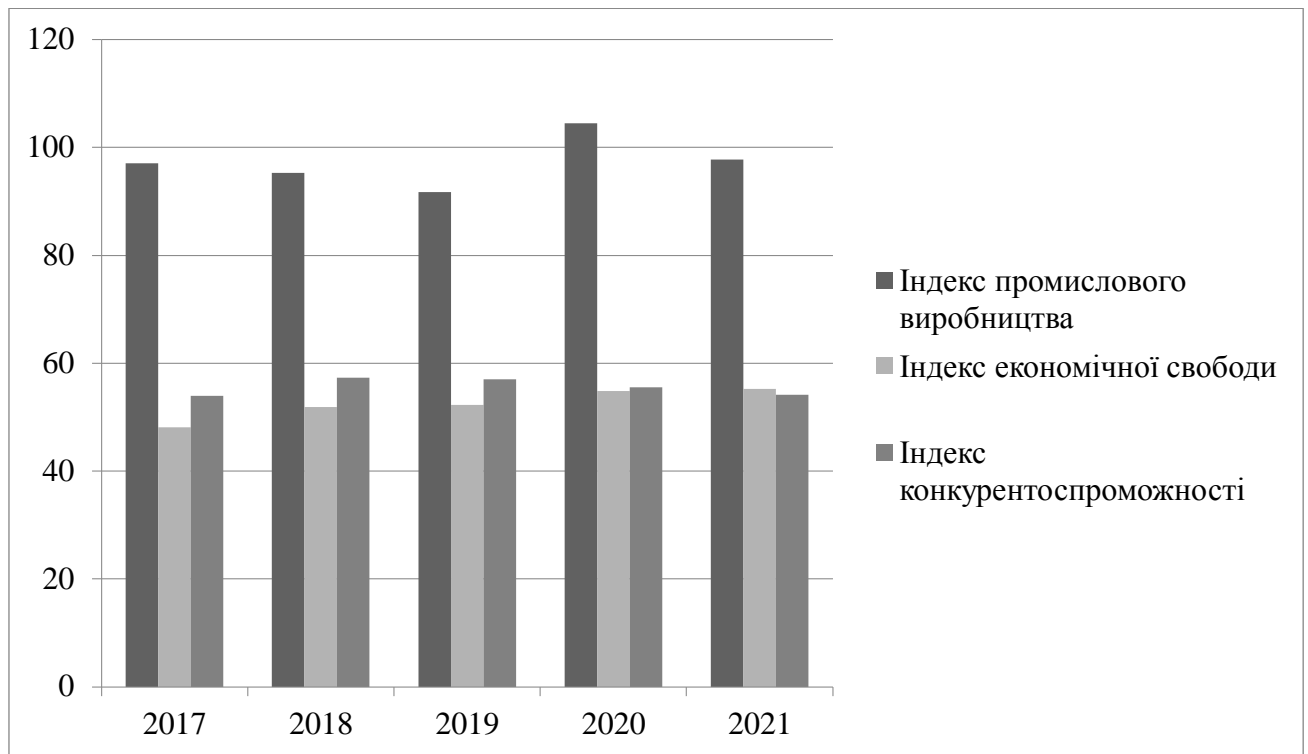

Рис. 2.6. Динаміка основних індексів економічного розвитку в Україні на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [175]

Забезпечення національної безпеки України є всеосяжним дослідженням, подібно до визначення індексу конкурентоспроможності, який демонструє рівень країни на світовому ринку. В Україні він знаходиться не на найвищих позиціях, тобто існують проблеми з продуктивністю використання власних ресурсів.

Інформація відіграє ключову роль у забезпечення будь-якого виду безпеки. Без належного інформаційного забезпечення жодна соціально-економічна система неспроможна належно розвиватися та формувати безпекове для себе середовища. Проте інформація суттєво залежить від відповідних технологій, варто визначити, які технології інформаційного забезпечення в межах формування безпекового середовища використовують українські соціально-економічні системи (рис. 2.7).

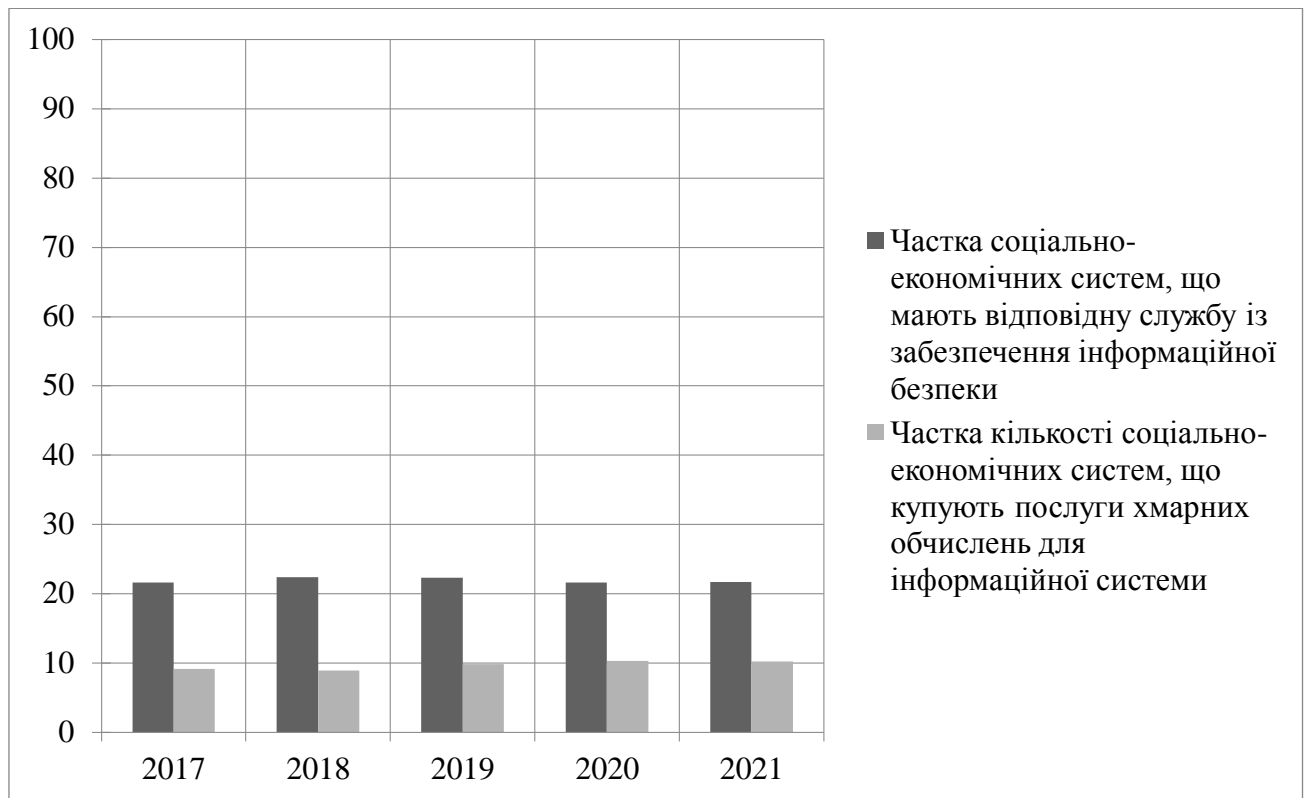

Рис. 2.7. Динаміка основних показників інформаційного забезпечення в Україні на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [182]

Основною проблемою в системі забезпечення інформаційної безпеки українських соціально-економічних систем (а це й державні структури та приватний сектор) залишається низька частка сформованих відповідних відділів.

Важлива проблема та ключова загроза військовій безпеці, це безпосередньо корупція, яка тягнеться в цій соціально-економічній системі ще з минулого століття. Зате антикорупційні заходи уможливають безпековий військовий розвиток. Загалом в Україні (рис. 2.8).

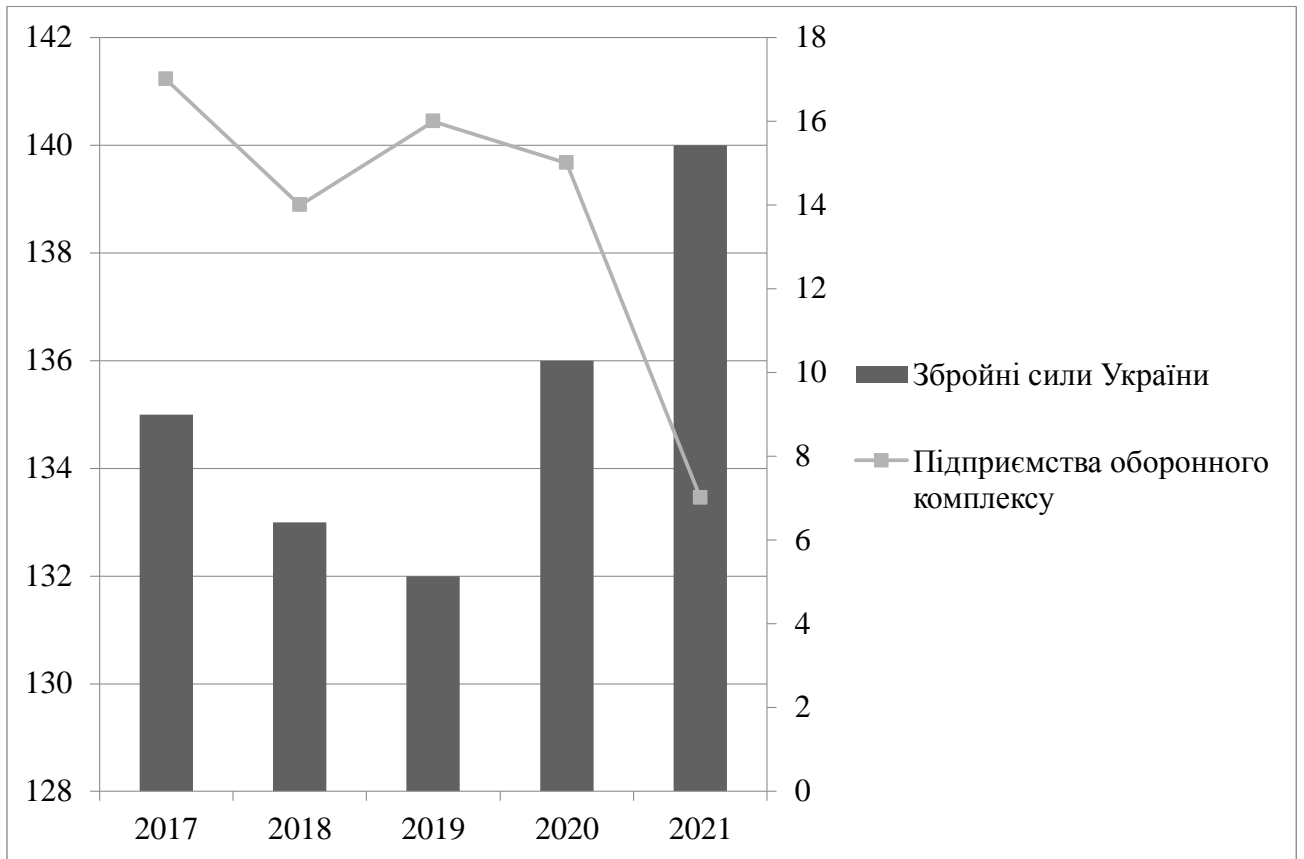

Рис. 2.8. Динаміка основних показників корупції в Збройних силах України на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [183]

Для енергетичної безпеки важливо те, скільки ми споживаємо різного роду енергії та палива з метою вибору побудови правильної стратегії реалізації державної політики в цьому напрямі. Відтак, доцільно зазначити, що у 2021 році суттєво знизилося загальне кінцеве енергоспоживання, що стало послабленням навантаження на систему енергетичної безпеки України (рис. 2.9).

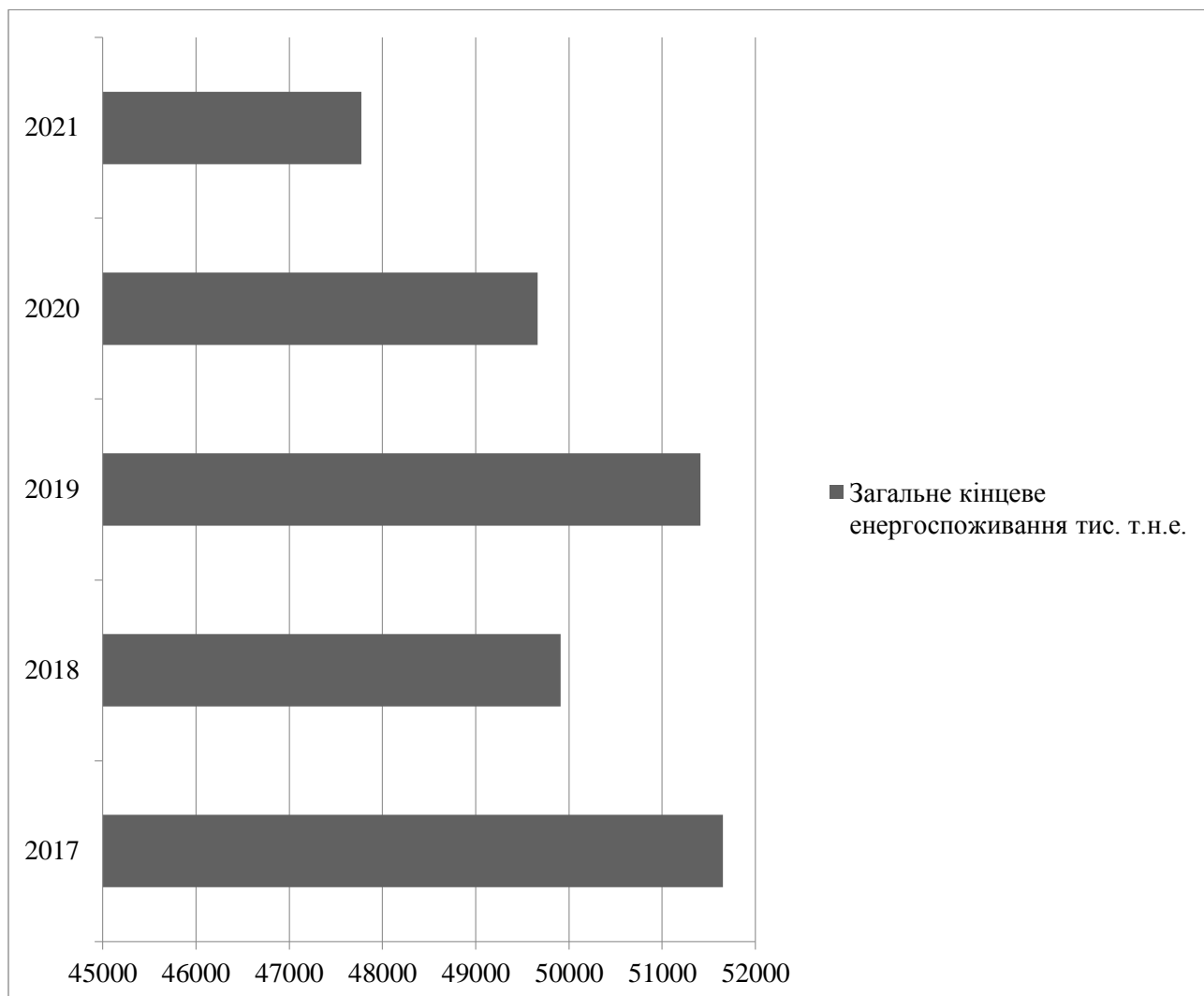

Рис. 2.9. Динаміка кінцевого енергоспоживання в Україні на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [178]

Сьогодні в межах забезпечення міжнародної безпеки і як наслідок завдання для кожної системи національної безпеки – це просування та активне використання енергії від відновлюваних джерел. Тенденційний аналіз демонструє позитивну динаміку для України в цій сфері за останні роки (рис. 2.10).

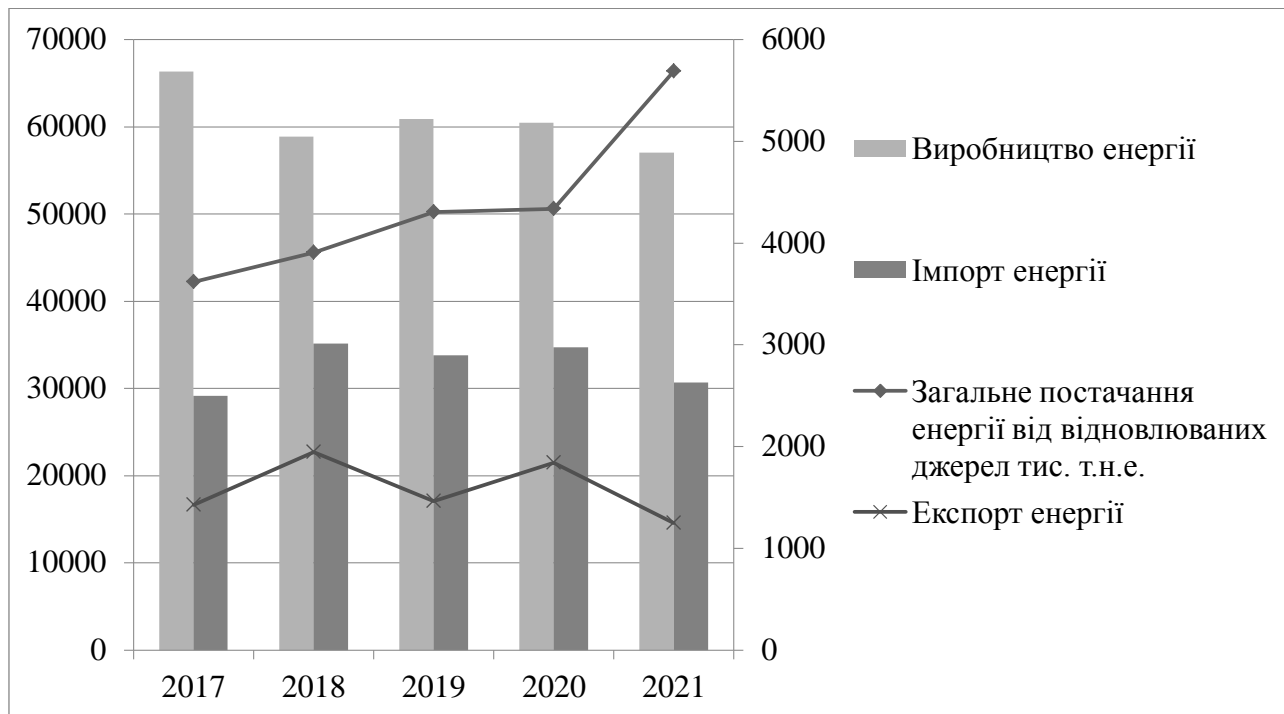

Рис. 2.10. Динаміка постачання енергії в Україні на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [178]

Забезпечення соціальної безпеки в межах підвищення рівня національної безпеки є складним процесом, на який впливає значна кількість показників. Загалом стан соціальної безпеки України має низку проблем, які можна побачити за певними статистичним даними.

У розрізі того, що в умовах війни ряд статистичних даних не мають високої точності і не можуть бути в повному обсязі висвітлені. Дані взято за період 2017–2021 років з метою виявлення стану основних показників за кожною складовою забезпечення національної безпеки України.

До прикладу, з метою встановлення, які проблеми у соціальній сфері сьогодні притаманні Україні в межах реалізації державної політики забезпечення національної безпеки, представимо динаміку чисельності населення з урахуванням кількості померлих та живонароджених за період 2017–2021 років (рис. 2.11).

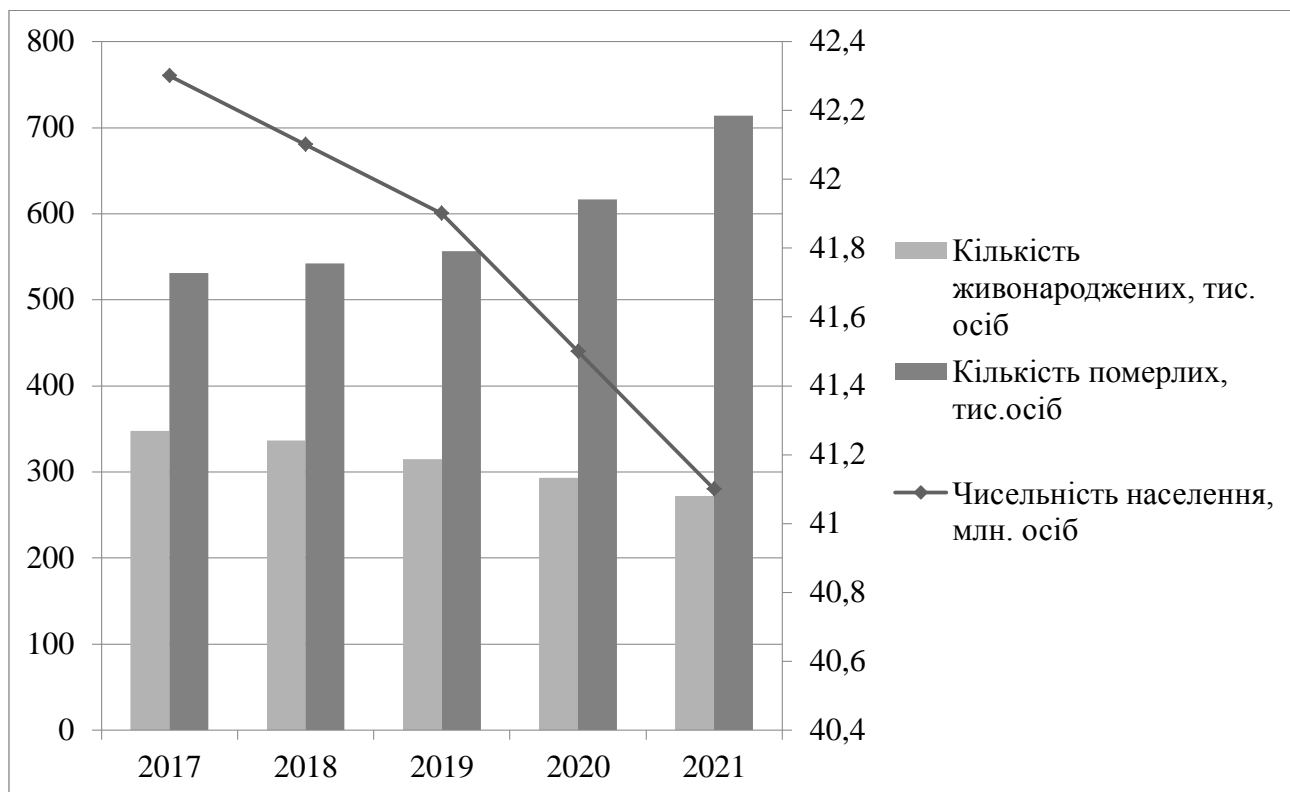

Рис. 2.11. Динаміка чисельності населення та живонароджених й померлих в Україні на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [173]

Варто зазначити, що одним із основних завдань державної соціальної політики України є збереження здоров'я нації та те як населення зміцнюється на уможлиблюється.

Те, що з року в рік зростає кількість померлих та зменшується кількість живонароджених, свідчить про зниження людського розвитку, ключового показника соціальної безпеки.

Що стосується активності населення і те, яка його частка є безробітною, то доцільно зазначити, що в Україні ці показники демонструють, що зайнятість має проблеми в межах соціальної складової (рис. 2.12).

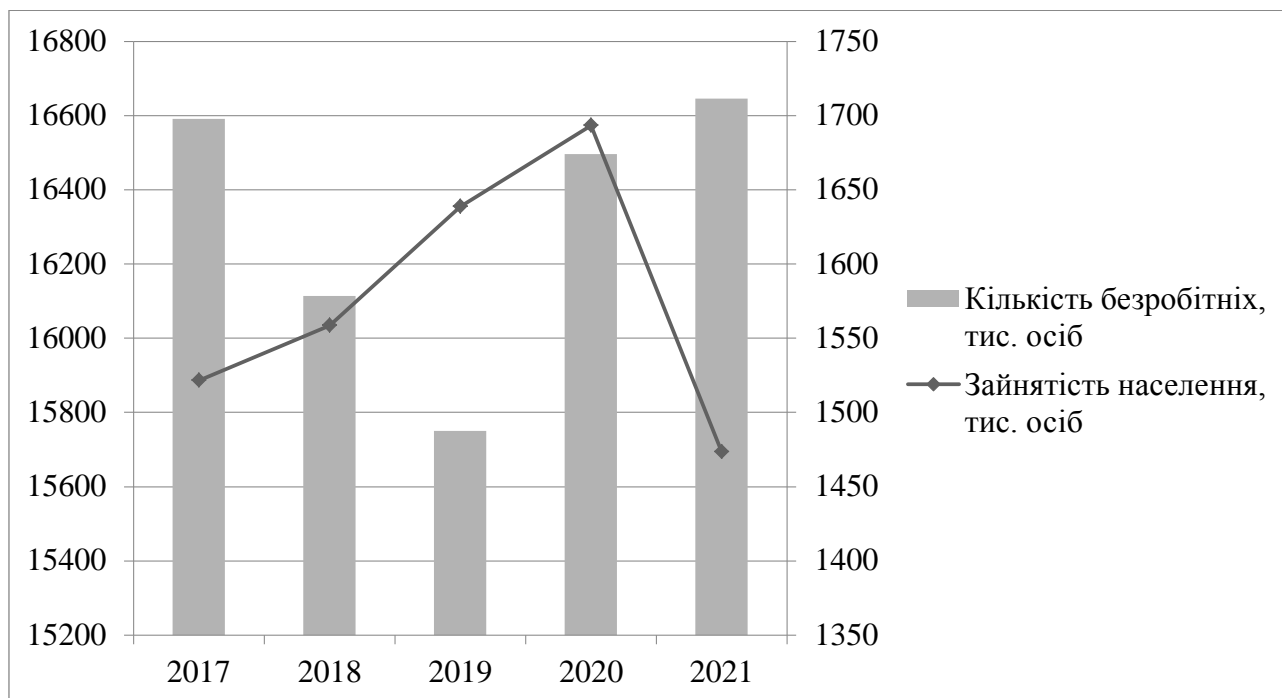

Рис. 2.12. Динаміка зайнятості в Україні на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [173]

Варто зазначити, що рівень витрат на охорону здоров'я в Україні становить 5–7 % ВВП, що свідчить про проблеми в межах забезпечення безпеки здоров'я нації.

Індекс соціального прогресу суворо вимірює показники країни з багатьох аспектів соціальних та екологічних показників, які є актуальними для країн на всіх рівнях економічного розвитку. Він допомагає оцінити як абсолютні показники країни, а й відносні показники проти аналогічних економічних показників країни. Індекс соціального прогресу також допомагає нам оцінити успіх країни у перетворенні економічного прогресу на покращення соціальних результатів. І логічно, що його значення має наближатися 100. Для України це є складним завданням і кожний пункт у межах цього індексу уможливорює зміцнення соціальної безпеки (рис. 2.13).

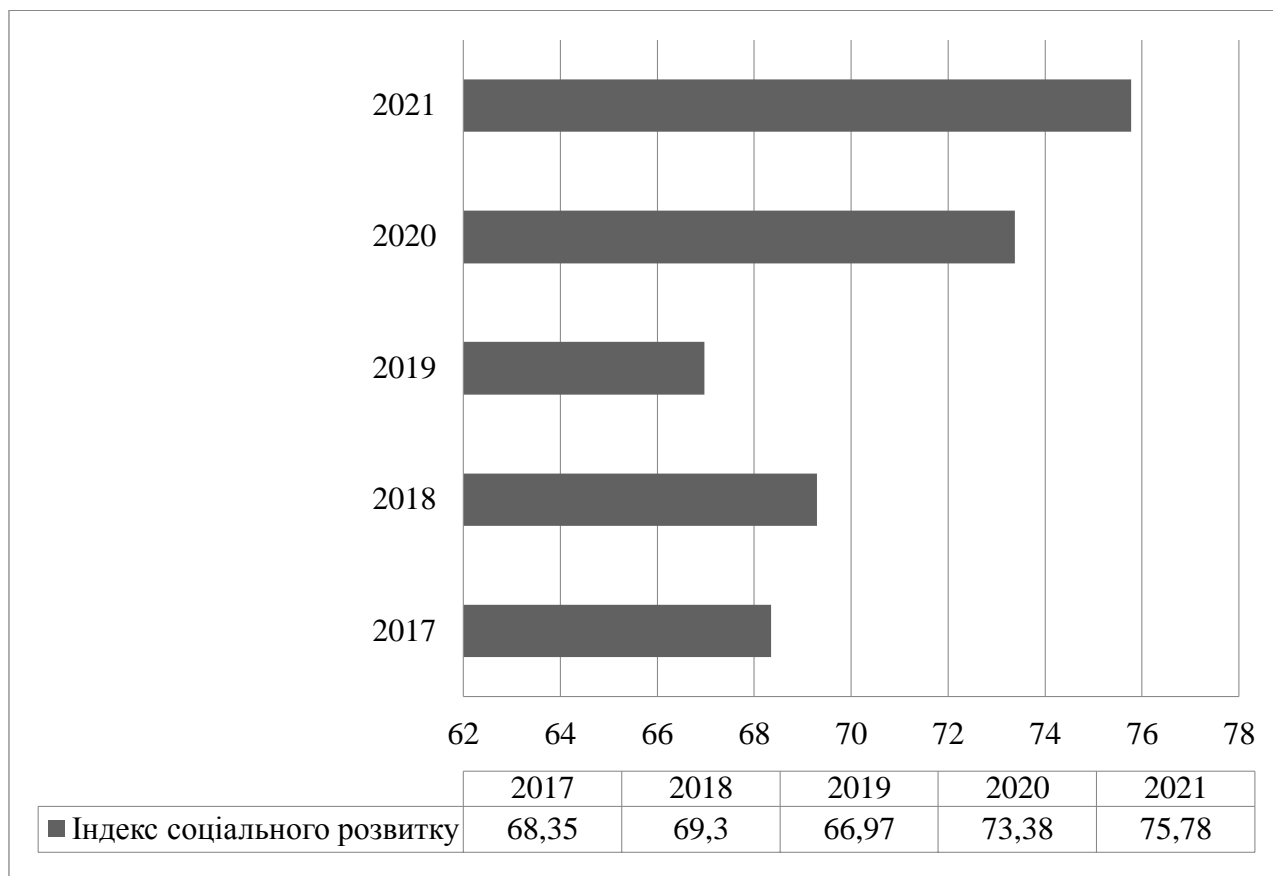

Рис. 2.13. Динаміка індексу соціального розвитку України
на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [174]

Щодо зовнішньо- та внутрішньополітичного стану в Україні, то з початку революції гідності і досьогоднішні, політичні процеси в країні поступово покращуються. Важливим пунктом є рівень корупції в Україні, який суттєво впливає на політичну безпеку. Існує розрахунок так званого індексу сприйняття корупції, який через бальну шкалу демонструє, як корупція впливає на державну політику та безпеку. Все доволі просто, чим вище балів, тим менше корупції. В динаміці, Україна демонструє суттєво його зростання у 2020 році та зниження у 2021.

Успіхи України в Індексі сприйняття корупції за останні 10 років показали, що позитивні зміни можливі, якщо на це є політична воля. За цей час Україна відзначилася справді помітним приростом, вітчизняна антикорупційна система показала свою спроможність, і ці ж успіхи відзначає світ. Але на тлі світового рейтингу наші результати все одно показують, що попереду ще дуже багато роботи (рис. 2.14).

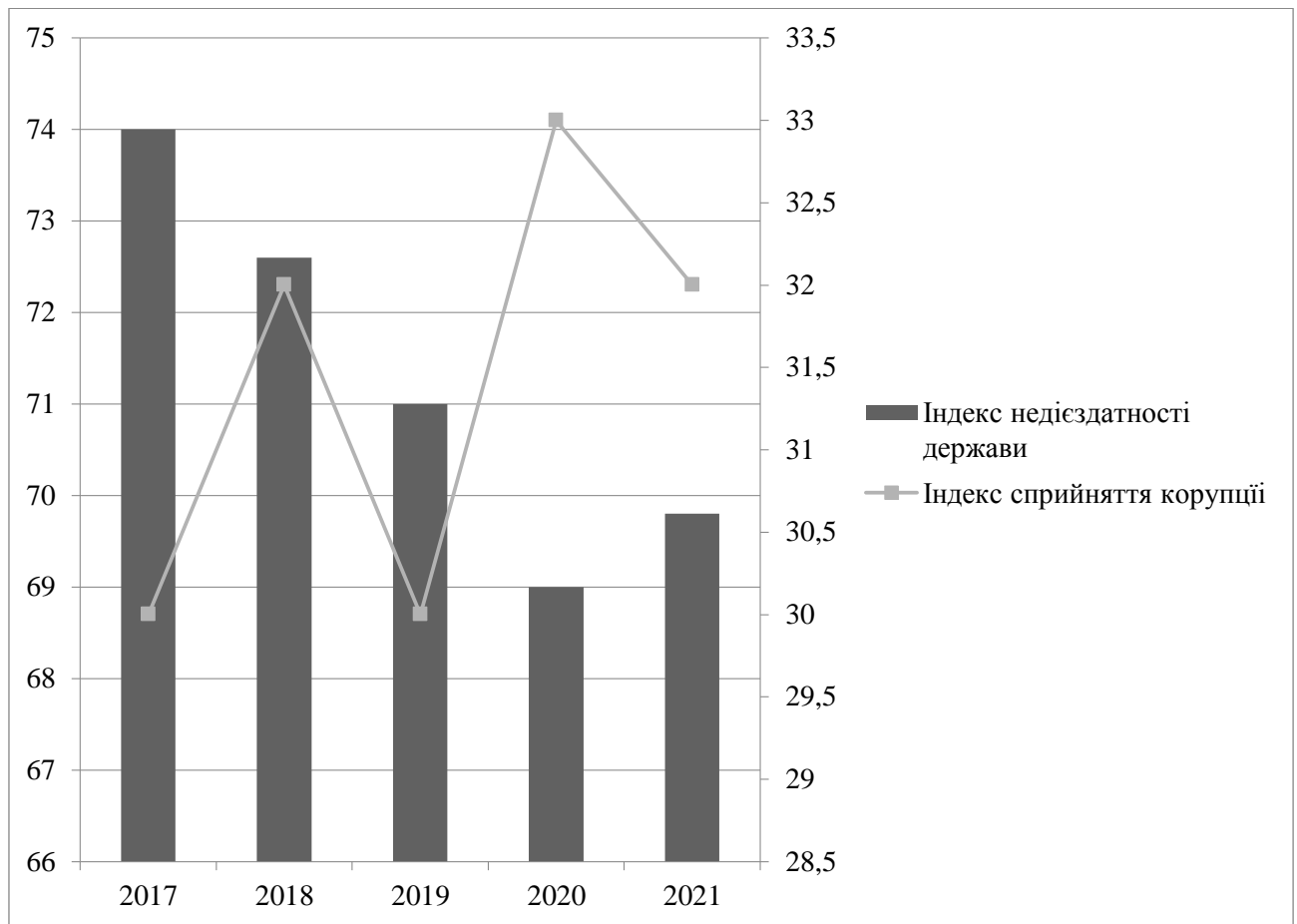

Рис. 2.14. Динаміка ключових індексів політичного розвитку України на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [179–180]

Індекс недієздатності держави займає суттєве місце у розвитку як внутрішньо-, так і зовнішньополітичних процесів. Цей рейтинг призначений аналізувати політичну спроможність держави до контролю та ефективності управління. За рейтингом, ті, хто мають найбільше пунктів, є найбільш політично дієздатними. За останні роки, Україна посідає місце серед країн із «поганою стабільністю», тобто тих, що мають ще проблеми, які треба вирішувати.

Не менш важливим у межах забезпечення як внутрішньо, так і зовнішньополітичної безпеки України є розрахунок індексу демократії. За ним, тих, хто набирає максимальну кількість пунктів, вважають країнами з повноцінною демократією. Україна станом на кінець 2021 року входила до групи країн з перехідним режимом – країни, де регулярно існують непрямі порушення на виборах, що перешкоджають визнанню їх чесними та вільними.

У цих держави часто наявний уряд, який чинить тиск на політичних опонентів, відсутня незалежна судова система, широко розповсюджена корупція, переслідування та тиск на ЗМІ, відсутнє повноцінне верховенство права, і більш виражені недоліки, ніж у неповних демократіях у сферах розвитку політичної культури, низький рівень участі в політиці, і проблеми у функціонуванні системи управління (рис. 2.15).

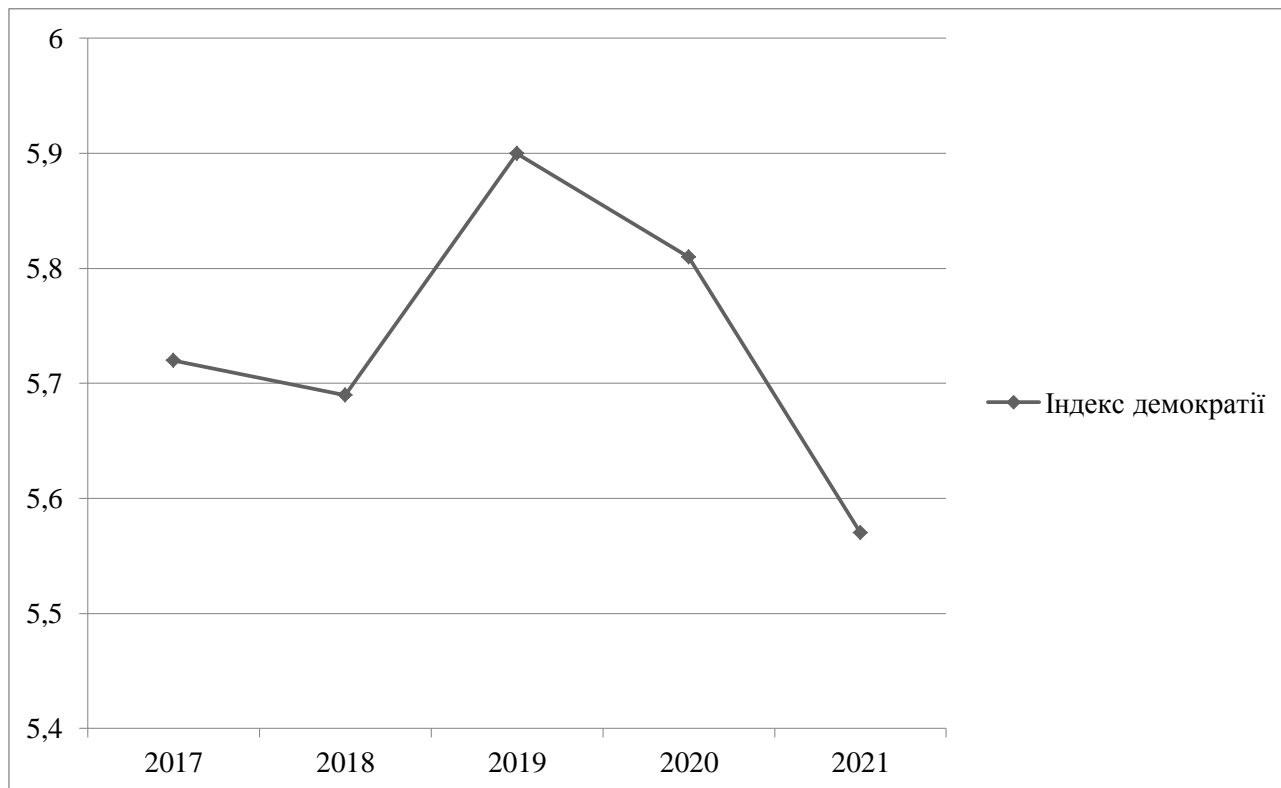

Рис. 2.15. Динаміка розвитку індексу демократії в Україні на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [181]

Національна безпека України тісно пов'язана з іншими (нижчими за рівнем) безпеками, такими як рівень регіону, галузі або окремо взятого підприємства та особи, проте також вона має вплив і на вищий рівень – міжнародну безпеку. Одним із важливих питань забезпечення міжнародної безпеки є охорона навколишнього середовища та дотримання бажаного екологічного рівня. Саме тому забезпечення національної безпеки України теж повинно це виконувати в межах своїх кордонів, оскільки для різноманітної кількості викидів та відходів, «кордонів» не існує.

Загалом обсяг утворених відходів в Україні з року в рік зростає, але це зумовлено і зростанням потреби-споживання, яка лише нарощується в межах сучасних умов функціонування кожної соціально-економічної системи. Позитивним є зниження викидів забруднюючих речовин (рис. 2.16).

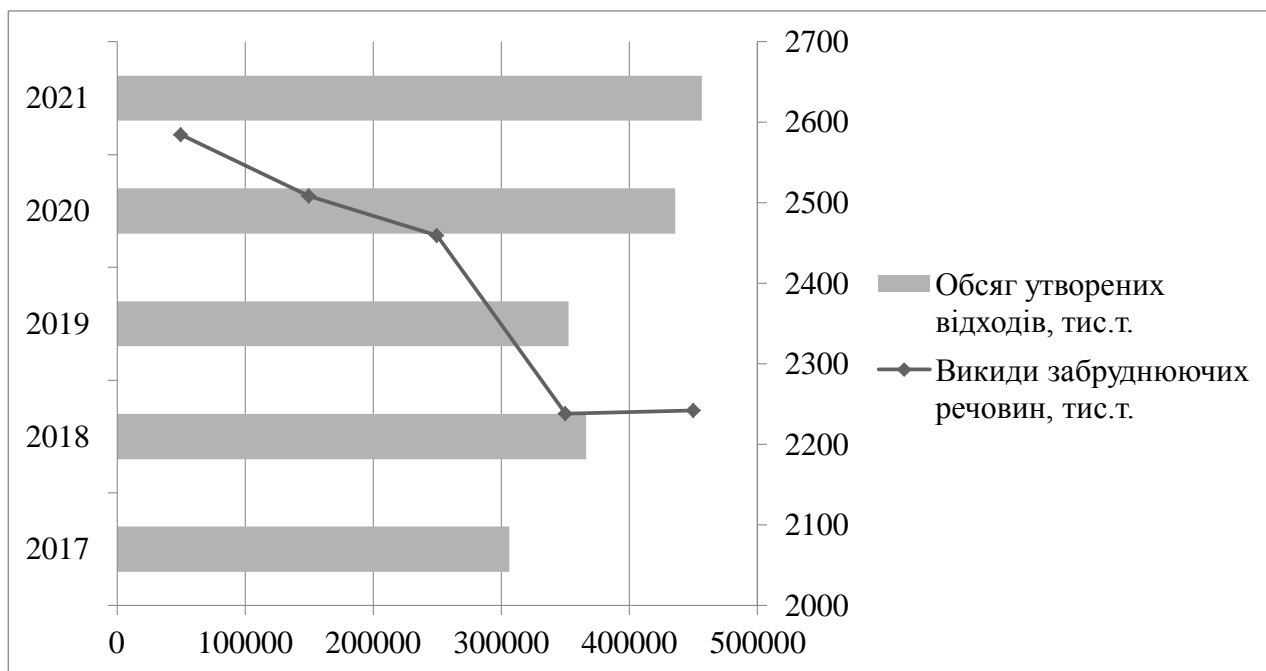

Рис. 2.16. Динаміка обсягу викидів та відходів, що утворюють соціально-економічні системи України на період 2017–2021 років, од.

Сформував автор за даними джерела: [176]

Як і будь-яка інша складова, її стан залежить в першу чергу від обсягу витрат та інвестицій. Одним із важливих завдань державної політики є формувати належні умови для розвитку інвестування в кожну зі складових забезпечення національної безпеки України. Обсяг інвестицій в охорону навколишнього середовища знизився, що стає проблемою для забезпечення екологічної безпеки України (рис. 2.17).

До такого роду витрат належать витрати заходів реалізації державної політики України щодо: охорони атмосферного повітря та проблеми зі зміною клімату; очищення вод; поводження з відходами; захист ґрунту; зниження шумового впливу; збереження біорізноманіття; забезпечення радіаційної безпеки тощо.

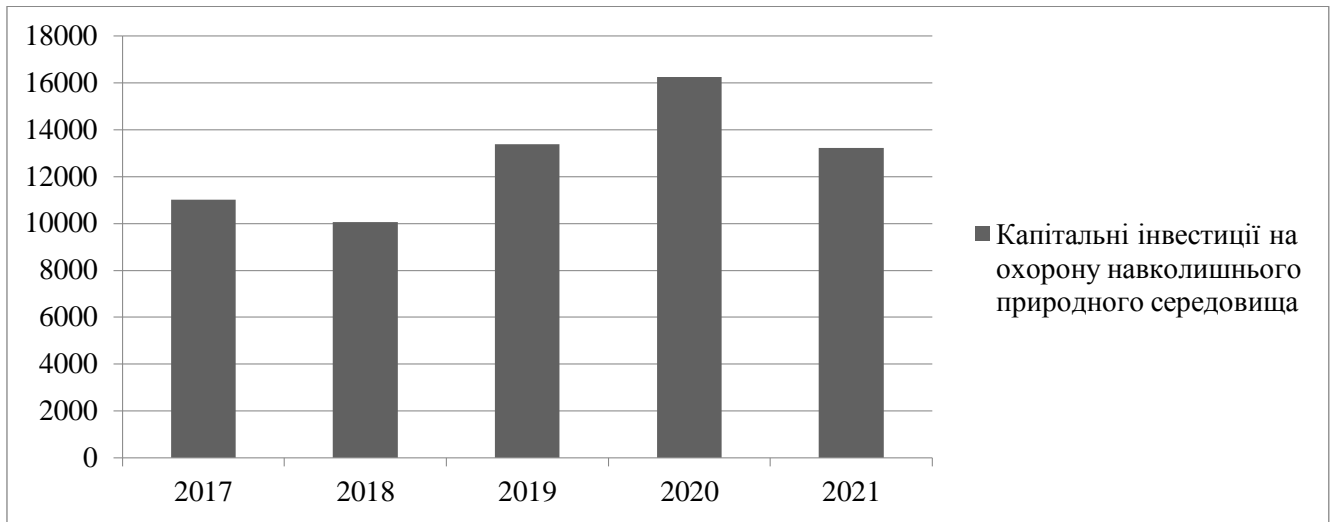

Рис. 2.17. Динаміка обсягу інвестування в охорону навколишнього середовища в Україні на період 2017–2021 років, млн грн

Сформував автор за даними джерела: [177]

Науково-технологічний стан України відображається тим, наскільки інноваційно-активними є усі її соціально-економічні системи на різних рівнях розвитку. Починаючи від особи (науковці, дослідники і т. д.) і закінчуючи державною політикою науково-технологічного розвитку країни.

Незначний проте ріст інноваційно-активних промислових підприємств України є позитивним результатом у межах науково-технологічного безпекового розвитку (рис. 2.18).

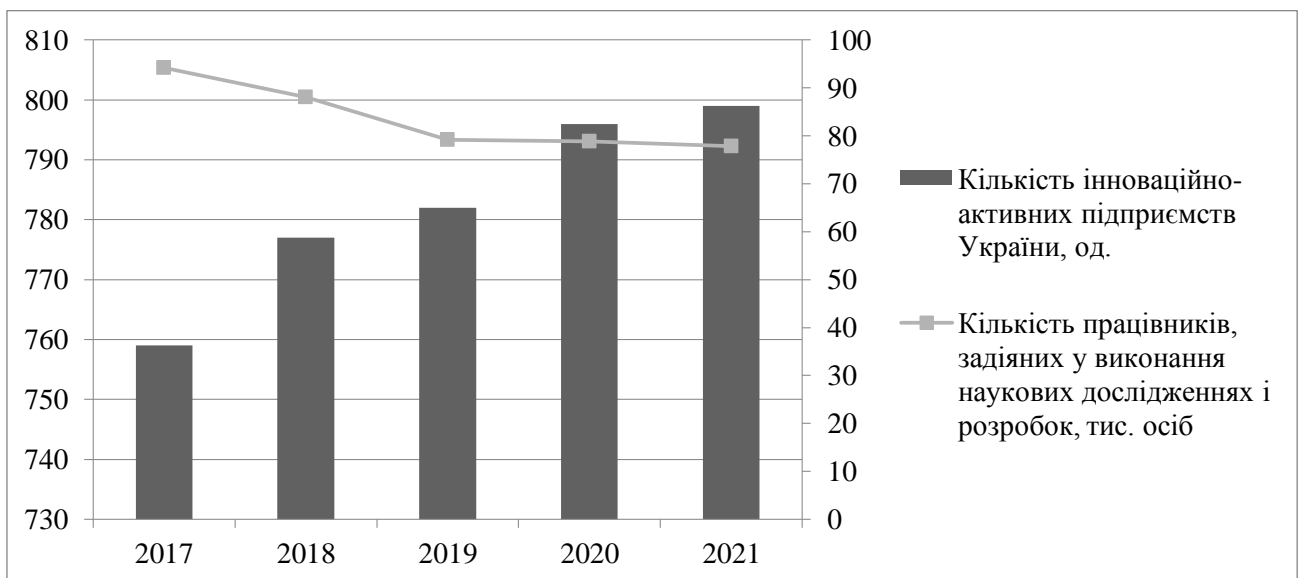

Рис. 2.18. Динаміка обсягу основних показників науково-технологічного розвитку України на період 2017–2021 років, млн грн

Сформував автор за даними джерела: [177]

Зниження витрат на науково-технологічний розвиток є суттєвою проблемою, котра лише стає загрозою забезпечення цього виду безпеки. Наслідком зменшення витрат стає послаблення розвитку фундаментальних, прикладних та науково-технічних досліджень й розробок (рис. 2.19).

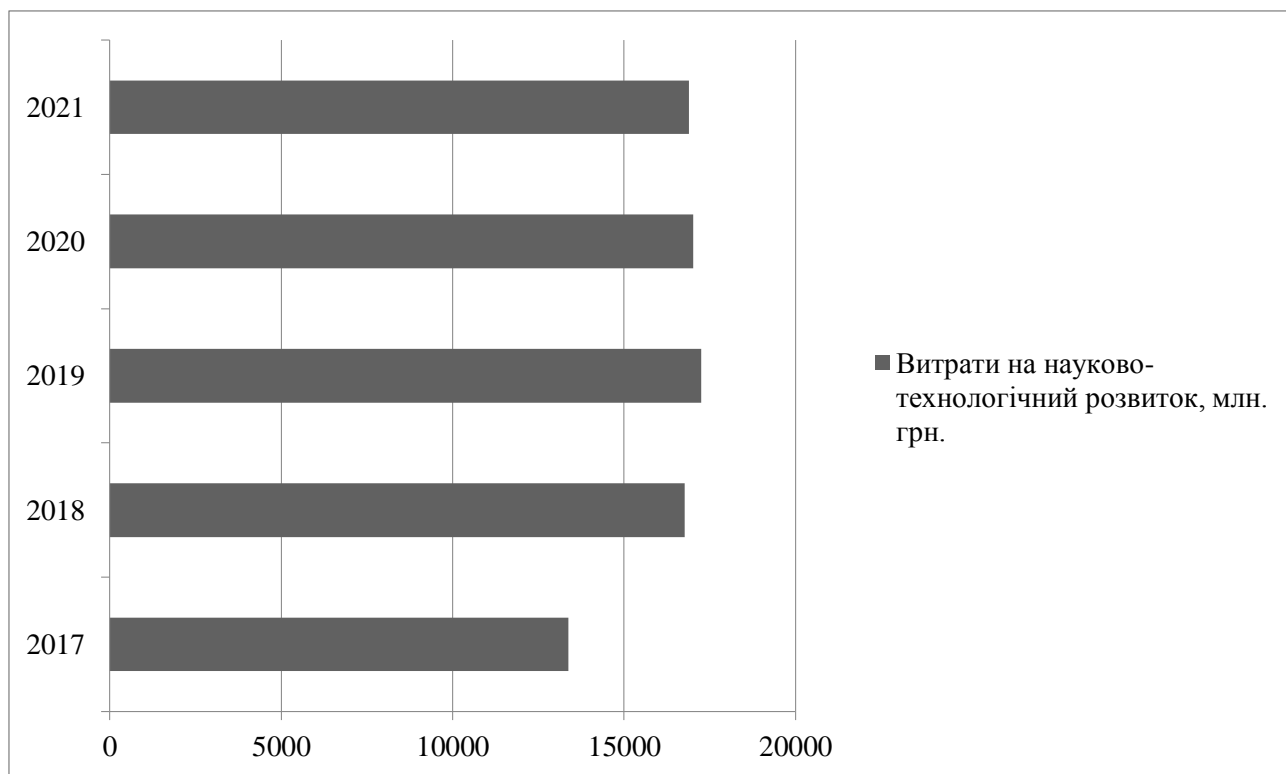

Рис. 2.19. Динаміка обсягу витрат на науково-технологічний розвиток України на період 2017–2021 років, млн грн

Сформував автор за даними джерела: [177]

Відтак, у результаті проведеного тенденційного аналізу, сформуємо причинно-наслідкову модель стану впливу основних показників на уможливлення забезпечення національної безпеки України в розрізі її основних складових (рис. 2.20).

Рис. 2.20. Причино-наслідкова модель стану впливу основних показників на уможливлення забезпечення національної безпеки України в розрізі її основних складових

Сформував автор

Отже, варто зазначити, що стан України за основними складовими забезпечення національної безпеки має низку проблем і завдяки проведеному тенденційному аналізу, ми побачити, які недоліки досі існують за ключовими показниками. Проте залишається актуальним і важливим аргументувати особливості формування інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України. Саме цьому і необхідно присвятити подальші дослідження.

2.3. Інформаційно-аналітичне підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України

На сьогоднішній день у світі активно розгортаються процеси глобалізації суспільства. Водночас у більшості країн відбувається чи вже відбувся перехід від індустріального та інформаційного суспільства, ключовим параметром якого є відкритість більшості інформаційних джерел, прозорість та демократичність. Відповідно до цього змінюються і парадигми державного управління, які з реалізацією соціально-економічних реформ та створення нових суспільних інститутів, трансформують свій вектор розвитку у напрямі ефективного формування інформаційного та аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України.

Органи державної влади також переживають стрімкі зміни та збільшення інформаційного навантаження. Разом із тим, прихід нової ери соціально-економічних відносин та зміна застарілих парадигм функціонування суспільних інститутів, зумовила в органах державної влади серйозну потребу у методах оперативної обробки і аналізу та видачі результатів щодо нових масивів даних. Задля ефективної діяльності органів державної влади, з кожним днем впроваджуються нові методи та способи інформаційно-аналітичного забезпечення, які охоплюють інноваційні методично-теоретичні, програмні та технічні елементи формування відповідного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України.

Отже, сьогодні рівень та якість інформаційно-аналітичного забезпечення стає ключовим фактором ефективної діяльності органів державної влади, а разом із цим, фактором забезпечення економічного зростання країни, гарантування її обороноздатності, внутрішньої та зовнішньої соціально-політичної стабільності та розвитку сучасних демократичних засад та парадигм управління життям країни.

Нерідко в літературі зазначається, що інформація відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки і сприянні виконанню її суб'єктами основних функцій [240–242]. Суб'єкти національної України не є винятками. Більше того, в сучасних умовах існування останніх, належне інформаційно-аналітичне забезпечення відіграє ключову роль не лише для поліпшення ефективності діяльності різних сфер суспільного життя, а і для банального виживання нашої держави як суверенної нації. Війна, поряд із численними людськими трагедіями та масовими руйнуванням, приносить у діяльності органів державної влади значне інформаційне навантаження, при цьому відмінною ознакою якого є динамічність, змінність та потреба в оперативному прийнятті ефективних рішень. У контексті реалій нашої країни можна умовно розділити на інформаційно-аналітичне забезпечення ведення бойових дій та інформаційно-аналітичне забезпечення ведення мирного життя на територіях, підконтрольних Україні.

З огляду на це, в умовах війни, розпочатої російською федерацією проти суверенітету та державності нашої країни, формування та підтримання належного інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України є критично важливим завданням не лише в контексті поліпшення зовнішніх та внутрішніх соціально-економічних показників, а і в контексті збереження цілісності держави.

Для кращого розуміння інформаційно-аналітичного забезпечення активності суб'єктів основних складових національної безпеки, ми сформувавши схему ключових відмінностей режимів мирного та воєнного часу (табл. 2.2).

Відмінності інформаційно-аналітичного забезпечення активності
суб'єктів державної політики в розрізі основних складових національної
безпеки

Порівняльна характеристика	Інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління в розрізі воєнного часу	Інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління в розрізі мирного часу
Оперативність та своєчасність	Потреба у більш оперативному та точному отриманні інформації про ключові стани, явища та процеси, які відбуваються в країні	Не така нагальна потреба в отриманні найбільш оперативної інформації, водночас більш цінується інформація про динаміку процесів та явищ
Об'єми інформації	Обсяги оброблення та аналізу інформації у воєнний час є більші, що зумовлює більше навантаження на систему інформаційно-аналітичного забезпечення	Обсяги інформації для аналізу та систематизації є меншими, вони більш впорядковані та надходять із визначеною періодичністю
Інформаційно-аналітична потреба суб'єктів основних складових національної безпеки	Під час воєнного стану відбувається різка зміна інформаційно-аналітичних потреб суб'єктів основних складових національної безпеки, виникає потреба в отриманні унікальної інформації або ж формування нових джерел інформації	У мирний час інформаційно-аналітична потреба суб'єктів основних складових національної безпеки є сталою, при цьому зміна можлива лише за умови управлінського та науково-обґрунтованого погодження, що зменшує навантаження на систему інформаційно-аналітичного забезпечення

Сформував автор

Загалом варто зазначити, що інформація сьогодні розглядається в активностях суб'єктів основних складових національної безпеки України як ресурс для прийняття й реалізації державних функцій і рішень у межах формування безпекових умов розвитку свого населення та інших соціально-економічних систем.

Доцільно наголосити, що поряд із технологічним поступом, інформація сьогодні – це важливий ресурс забезпечення національної безпеки і її

складових, але поряд із цим і засіб боротьби на досягнення національних інтересів.

Узагальнюючи, варто акцентувати, що формування підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України обумовлюється поточним станом впливу значної кількості факторів, як воєнного характеру внаслідок війни, так і ні (рис. 2.21).

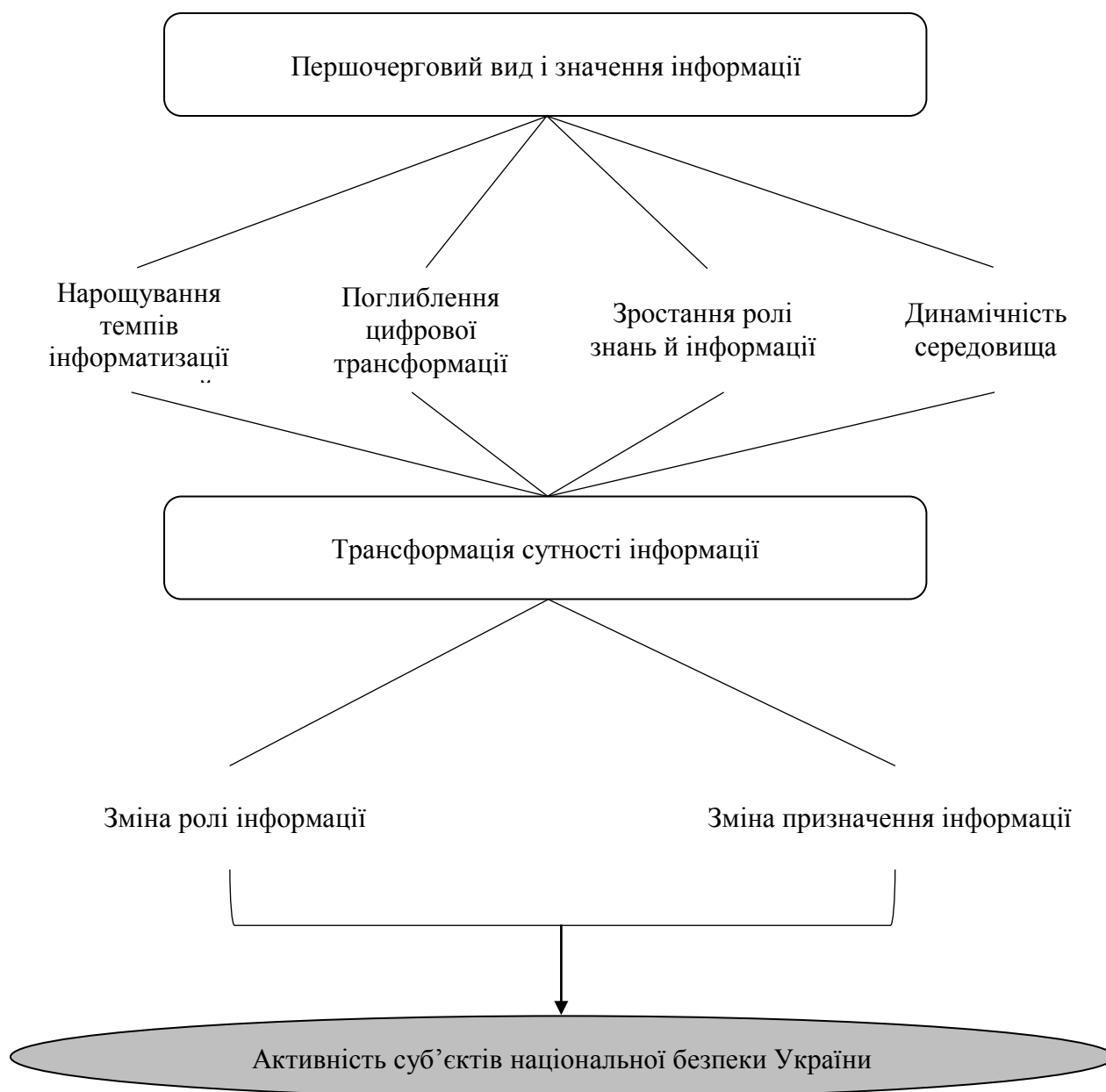

Рис. 2.21. Трансформаційні фактори зміни ролі й призначення інформації в розрізі активності суб'єктів національної безпеки України

Сформував автор

На сьогоднішній день поняття «інформація» є ключовим фактором ефективної діяльності будь-якої сфери життєдіяльності. У найбільш загальному своєму розумінні, поняття «інформація» визначає О. Мельничук [208, с. 311], трактуючи його як певне повідомлення, яке може бути трансльовано вербально, письмово чи за допомогою будь-якої іншої сигнально-знакової системи, які можуть обмінювати в межах визначеного контексту.

Водночас, на думку Б. Андрушків та О. Кузьміна [209, с. 129], поняття «інформація» визначають як сукупність повідомлень, які характеризують конкретний функціональний чи структурний стан явища, події чи будь-якої діяльності.

Як найбільш загальне поняття сучасної науки, поняття «інформація» трактує С. Гончаренко [210, с. 93], пояснюючи його, з одного боку, як нові для суб'єкта відомості про навколишній світ, які отримують унаслідок активної чи пасивної взаємодії з ним, а з іншого боку – як зміст будь-якого виду повідомлення, дані, які знаходяться в процесі передачі чи отримання в конкретний проміжок часу.

На нашу думку, під інформацією варто розуміти ресурс, який використовується для забезпечення основних потреб суб'єктів тої чи іншої соціально-економічної системи для досягнення поставлених цілей і завдань.

У контексті нашого дослідження важливим є також дослідити поняття «інформаційне забезпечення», яке поряд із представленими вище, міцно вкорінилось у різних сферах життєдіяльності суспільства.

До прикладу, на думку О. Буганова [217, с. 25], поняття «інформаційне забезпечення» доцільно трактувати як важливу складову будь-якого управлінського процесу, метою якого є задоволення інформаційних потреб у процесі прийняття того чи іншого управлінського рішення.

Як ключовий механізм управління, поняття «інформаційне забезпечення» трактує Д. Синельников [218], зазначаючи, що рівень його якості є ключовою в обґрунтуванні ухвалення рішень та подальшої ефективності реалізації процесів.

Схожої думки притримується С. Петренко [219, с. 21], розглядаючи поняття «інформаційне забезпечення» як сукупність ухвалених рішень щодо потреби в інформації, її обсягів, якісного та кількісного наповнення, а також форм її подачі. При цьому автор зазначає, що метою адекватного інформаційного забезпечення є оперативне та повноцінне подання інформації в процесі ухвалення різного роду управлінських рішень, у результаті яких буде гарантуватись ефективна діяльність та розвиток системи.

У контексті діяльності органів державного управління, поняття «інформаційне забезпечення» трактують Ю. Ульянченко та А. Гнатенко [220, с. 231], розуміючи його як інформацію, що потрібна органам державного управління для управління економічними та іншими процесами в країні, яка міститься на в базах даних чи на спеціальних носіях. Також автори зазначають, що важливим завданням інформаційного забезпечення на рівні держави є формування стабільних інформаційних умов функціонування національної системи пошуку, аналізу, систематизації та використання інформації.

На нашу думку, інформаційне забезпечення активності суб'єктів національної безпеки України – це процес, націлений на задоволення інформаційних потреб суб'єктів для формування захищеності основних інтересів за кожною складовою національної безпеки.

Розглядаючи поняття «аналітична інформація», на думку П. Конотопова [211, с. 46], поняття «аналітична» інформація на сьогоднішній день є ключовим продуктом на ринку інформаційного забезпечення. Саме цей вид інформації, на переконання автора, є характеристикою діяльності соціально-економічних систем, за допомогою якого остання здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення власної діяльності.

Схожої думки притримується А. Пересада [212, с. 10], визначаючи це поняття як сукупність знань, даних чи відомостей, які визначають функціональну та структурну частину діяльності системи.

Зокрема, О. Побережець [213, с. 70] визначає поняття «аналітична інформація» як частину інформаційного забезпечення діяльності користувача,

що охоплює сукупність ключових аналітичних показників, які характеризують результативність діяльності системи.

Зупиняючись на розгляді різних поглядів щодо сутності аналітичної інформації та забезпечення нею різних суб'єктів і систем. Виділимо характерні риси аналітичного забезпечення активності суб'єктів національної безпеки України:

1. Аналітичне забезпечення активності суб'єктів національної безпеки України ґрунтується на ефективності проведеного інформаційного забезпечення і представляє собою той вид специфічної інформації щодо конкретної потреби в динаміці та тенденціях.

2. Аналітичне забезпечення активності суб'єктів національної безпеки України передбачає як якісну, так і кількісну оцінку як на стратегічному, так і тактичному рівнях інформації щодо стану й рівня безпеки по кожній складовій.

Можна виділити основні вектори застосування аналітичної інформації в активності суб'єктів національної безпеки України (рис. 2.22).

Узагальнюючи думки науковців [214–216; 236–239] щодо завдань інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління, ми виділили ключові, які найбільш повно описують всі функціональні та структурні аспекти реалізації останнього в контексті забезпечення національної безпеки:

- моніторинг стану різних видів національної безпеки, виявлення прогалин у системі їх забезпечення, перспектив розвитку та тенденцій змін останніх під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників;
- пошук, систематизація та узагальнення інформації про стан захищеності суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- формування оперативних та достовірних відомостей про стан національної безпеки;
- покращення рівня контролю всіх складових національної безпеки;
- аналіз та адаптація сучасних науково-методичних підходів щодо отримання, систематизації, зберігання та використання специфічної інформації

соціально-політичного, правового, економічного, військового та іншого спрямування, з різних інформаційних ресурсів, з метою забезпечення належного інформаційного підґрунтя для реалізації управлінських рішень.

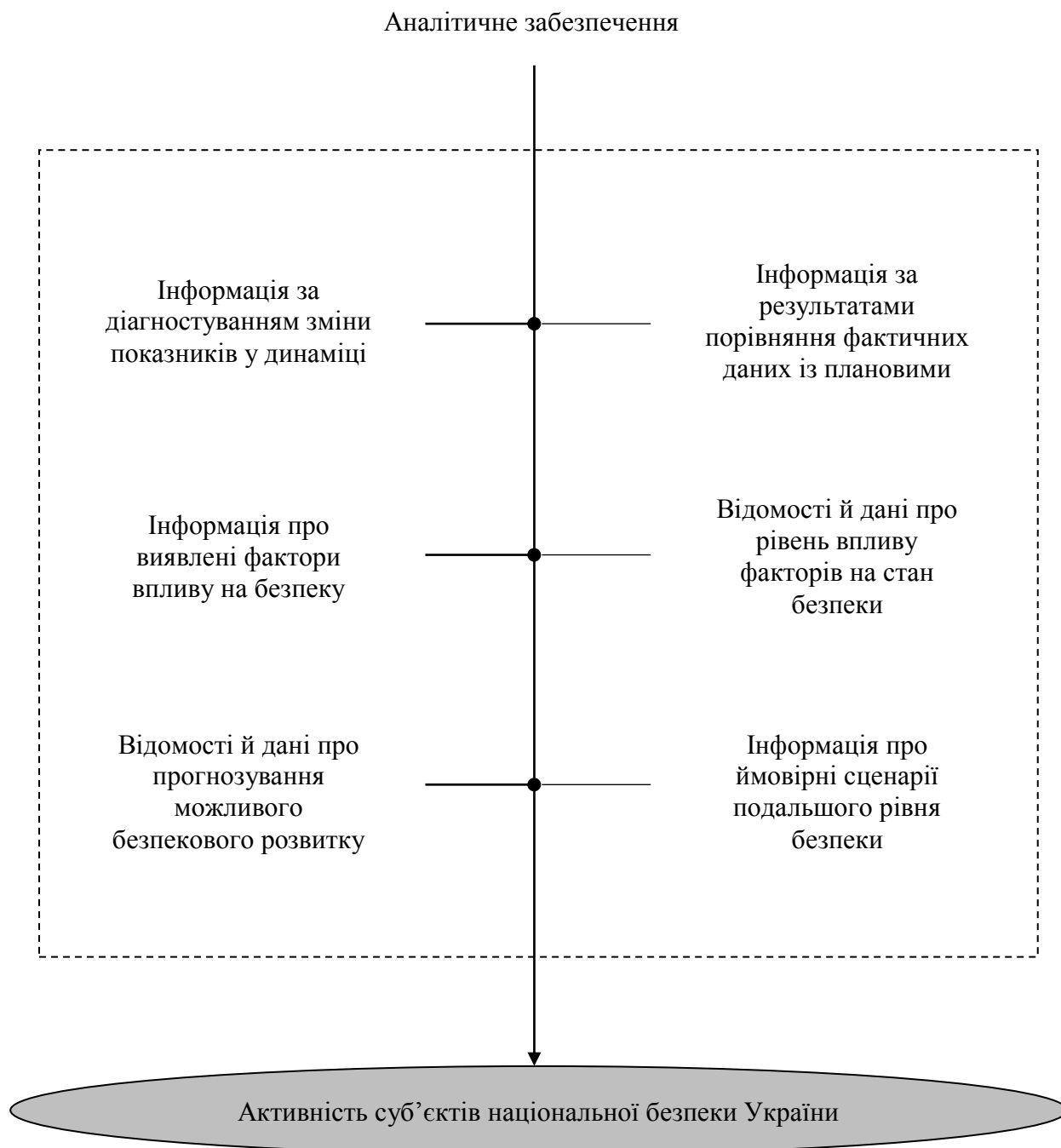

Рис. 2.22. Основні вектори застосування аналітичної інформації в активності суб'єктів національної безпеки України

Сформував автор

Послідовний розгляд термінів «інформація», «інформаційне забезпечення», «аналітичне забезпечення», уможливив визначити саму сутність формування інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України. Ключовим елементом є поділ інформаційного забезпечення на зовнішню інформацію й внутрішню. При цьому, сьогодні, як зовнішнє, так і внутрішнє середовище національної безпеки України характеризується високою динамічністю, яка своєю чергою вимагає від усіх складових відповідної реакції з метою недопущення небезпеки національним інтересам. Щоб протидіяти країні-агресору та залучатися міжнародною підтримкою в практично безперервному темпі, саме зовнішня й внутрішня інформація відіграє роль ресурсного забезпечення уможливлення цього. Сформуємо схему базису формування інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України (рис. 2.23).

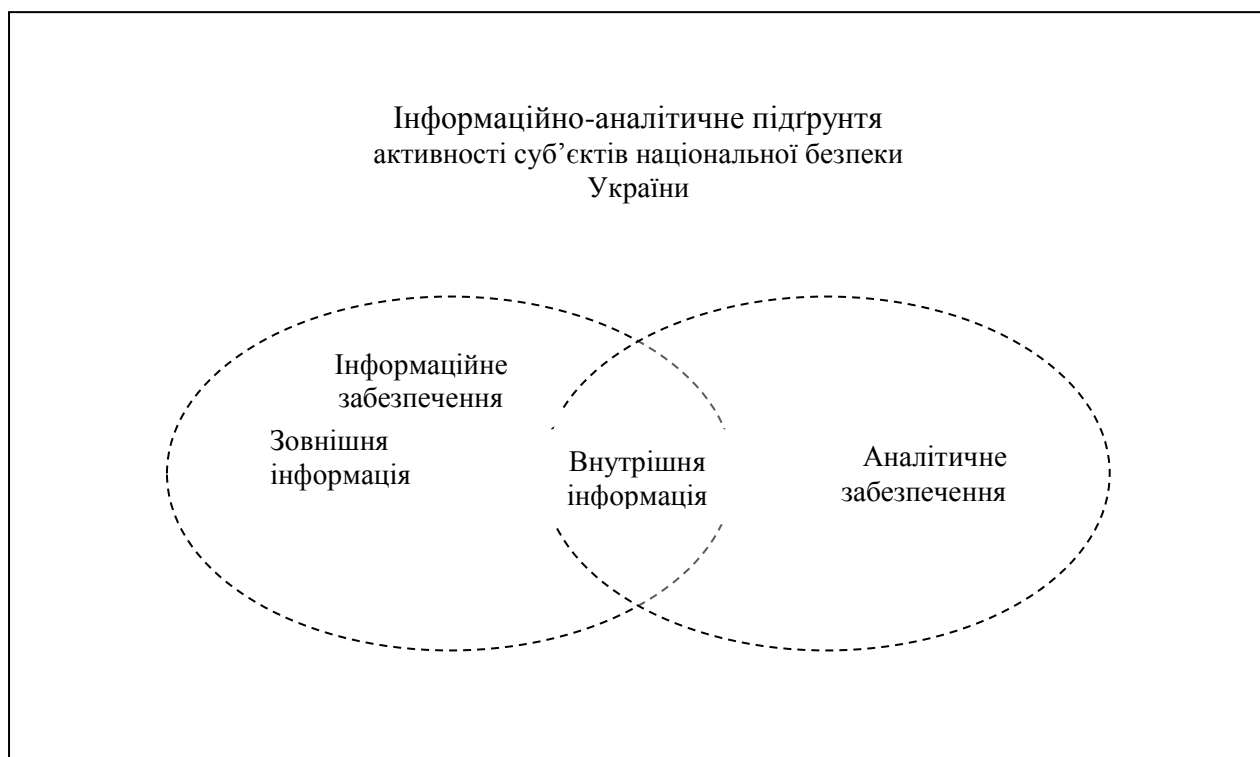

Рис. 2.23. Схема базису формування інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України

Сформував автор

Систему інформаційно-аналітичного забезпечення національної безпеки активно досліджено у роботах вітчизняних та зарубіжних учених. Так, до

прикладу, С. Комісаренко та Д. Пархоменко [221, с. 169] у своєму дослідженні, звертаючи увагу на динамізм зовнішнього та внутрішнього середовища системи національної безпеки країни, актуалізували важливість підтримання належного рівня саме інформаційно-аналітичного забезпечення останньої. На їх думку, поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення національної безпеки» варто трактувати як діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки, яка спрямована на формування та подальше підтримання стабільності безпечного інформаційного простору, завдяки реалізації процесів елімінації неправдивої чи небезпечної інформації, з одного боку, зміст якої може зашкодити національним інтересам чи негативно вплинути на свідомість окремого громадянина чи суспільства загалом, а з іншого – формування механізмів стимулювання та заохочення розповсюдження правдивої та безпечної для суспільства інформації.

Сутність інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою держави вивчав у своїх дослідження Ю. Стечишин [222, с.115], зазначаючи, що сутність та ключові характеристики інформаційно-аналітичного забезпечення саме для цієї складової національної безпеки напряду залежать від використовуваних при цьому методик збору, оцінювання та передачі інформації, технік обчислення показників та аналізу індикаторів. Автор також зазначив, що на сьогоднішній день у систему оцінювання рівня інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки країни, як складової національної безпеки, важливим є врахування фактору активної реалізації інноваційних інформаційних технологій як зовнішнього фактору впливу та основною ознакою сьогоденного динамічного та змінного середовища. У систему інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки країни науковець долучає комплекс індикаторів та показників діяльності ключових суб'єктів економічної діяльності, основні показники національного виробництва та фінансового сектору економіки, а також специфічні інформаційні технології, які потрібні для збору, аналізу та передачі

обробленої та систематизованої інформації в користування органам державного управління для подальшого ухвалення відповідних управлінських рішень.

Питання інформаційно-аналітичного забезпечення ще одного виду національної безпеки – зовнішньополітичної, досліджував О. Флор [223, с. 47]. У своїй праці автор визначив, що в контексті розвитку сучасної дипломатії, інформаційне наповнення зовнішньополітичної діяльності, а також існування належної системи оперативного опрацювання великих масивів інформації в умовах швидких змін та динамічності зовнішнього середовища є ключовим фактором успішності країни на світовій арені, не лише в контексті забезпечення власної конкурентоспроможності, а і в питаннях збереження власної цілісності та захисту національних інтересів. На думку автора, інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньополітичної безпеки варто трактувати як сукупність напрямів дослідження та специфічних методологій, які спрямовані на отримання об'єктивно-дійсних та повних даних про визначені об'єкти, явища та події, з метою їх подальшого використання в процесі ухвалення управлінських рішень у сфері зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності.

На нашу думку, інформаційно-аналітичне підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України становить процес, який характеризується такими елементами:

1. Формування й реалізація захищеної системи безперервного надходження первинної інформації й аналітичних даних за усіма суб'єктами основних її складових.
2. Формування інформаційного поля задоволення основних потреб суб'єктів національної безпеки України та її складових.
3. Здійснення постійного моніторингу змін у середовищі на предмет встановлення основних негативних факторів впливу на складові національної безпеки України.

4. Створення безпекового кіберсередовища як базису для прийняття й реалізації рішень та функцій у напрямку забезпечення національної безпеки України і її складових.

Зазначимо, що інформаційно-аналітичне підгрунття активності суб'єктів національної безпеки України неможливо сформувати без застосування сучасних технологій, які з кожним роком лише модернізуються. В умовах плавного переходу до стандартів Індустрії 5.0, більшість систем, у тому числі інформаційних, поступово починають покращуватися у сфері опрацювання даних та дання належної підтримки для прийняття безпекових рішень. Поряд із цим, поліпшується і сам захист інформації та система кібербезпеки. Програмне забезпечення й інформаційні технології становлять базову основу структури інформаційно-аналітичного підгрунття активності суб'єктів національної безпеки України (рис. 2.24).

Рис. 2.24. Структурна площина інформаційно-аналітичного підгрунття активності суб'єктів національної безпеки України

Сформував автор

Основні функції, які покладені на інформаційно-аналітичне забезпечення активності суб'єктів національної безпеки України передбачають такі:

– аналітична функція інформаційно-аналітичного забезпечення передбачає проведення постійного та всеосяжного оцінювання ефективності й активності суб'єктів національної безпеки України, задля виявлення найбільш проблемних зон та пошуків рішення щодо їх покращення чи усунення;

– функція задоволення потреб розкриває сутність ключових цілей інформаційно-аналітичного забезпечення, що спрямовані на отримання бажаного результату суб'єктами національної безпеки України;

– релевантна функція інформаційно-аналітичного забезпечення реалізується у формі створення повноцінної звітності для реалізації ефективної діяльності суб'єктів національної безпеки України. Згідно з цією функцією, при формуванні звітності ключовим елементом є відповідність останньої динамічному та змінному зовнішньому середовищу, що уможливить отримувати актуальну інформацію та ухвалювати на основі неї найбільш ефективні управлінські рішення;

– прогностична функція інформаційно-аналітичного забезпечення передбачає створення належної звітності, яка, на основі проведення детального та повноцінного аналізу існуючих показників та тенденцій діяльності суб'єктів національної безпеки України, буде демонструвати особливості та результативність її діяльності в перспективі.

Отже, маємо змогу представити модель формування інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України в сучасних умовах розвитку (рис. 2.25).

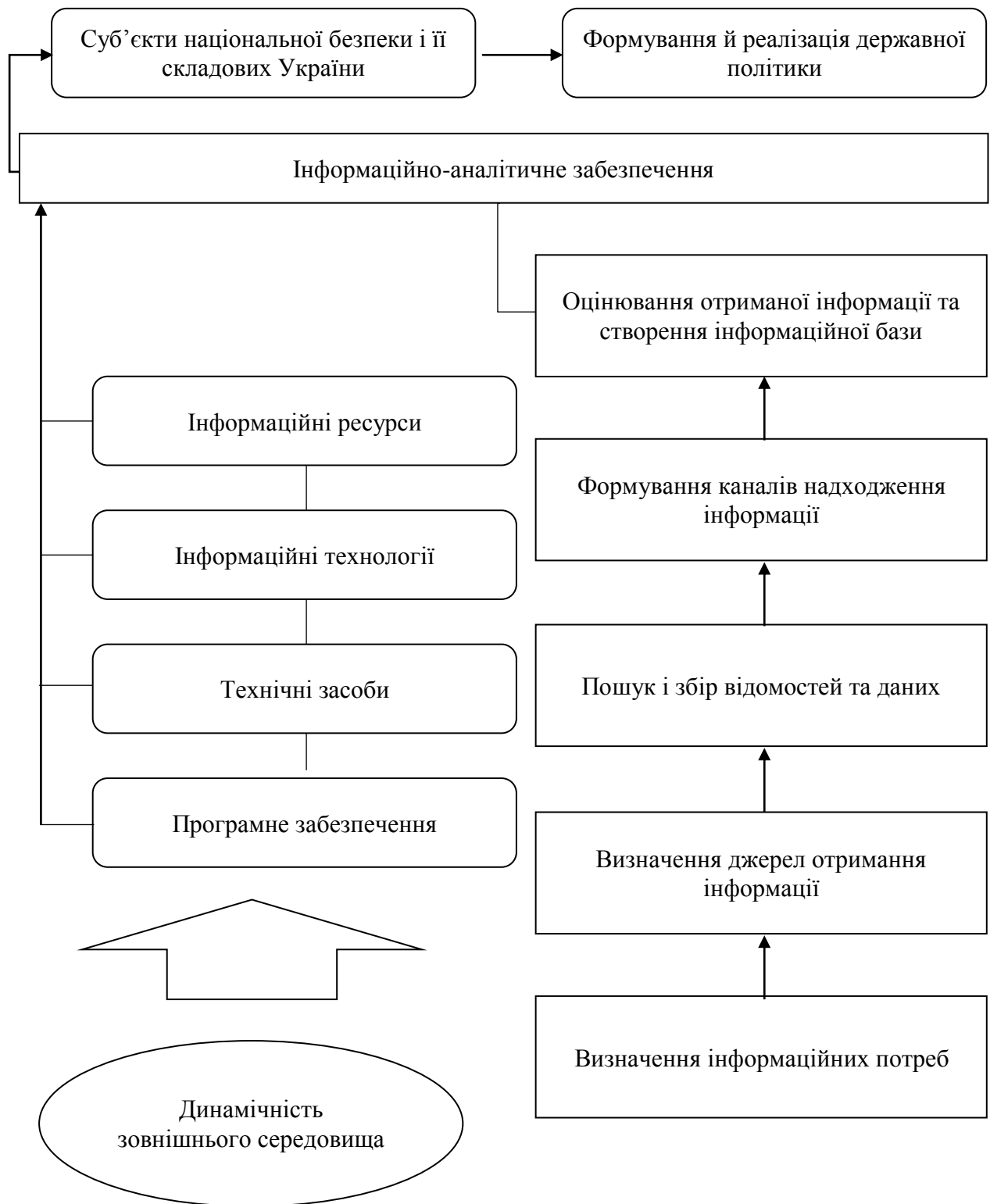

Рис. 2.25. Модель формування інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України в сучасних умовах розвитку
Сформував автор

Узагальнюючи, доцільно наголосити на тому, що інформація є ключовим аспектом забезпечення будь-якого виду безпеки, оскільки вона становить

фундамент для розроблення й прийняття рішень, які визначають державну політику захисту національних інтересів за усіма відомими складовими. Успішне задоволення усіх інформаційних потреб й інтересів суб'єктів національної безпеки України за усіма її складовими суттєво уможливило безпековий розвиток та розкриває потенціал для підвищення її рівня. Поряд із цим, інформація про основні загрози складовим національної безпеки України виступає вагомим інструментом недопущення розвитку кризи та небезпеки для її інтересів. Саме дослідження основних загроз державній політиці у сфері забезпечення національної безпеки України і має стати в центрі уваги в подальшому.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

За результатами проведеного аналізу державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, можна зробити такі висновки:

1. У результаті проведеного аналізу державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України було виявлено та охарактеризовано ключові історичні засади розвитку та змін протягом усіх часів незалежності нашої країни. Доведено, що останні події у вигляді пандемії та військових дій країни-агресора зумовили необхідність змінювати державну політику у сфері забезпечення національної безпеки України з урахуванням динамічності зовнішнього середовища. Характеризуючи ключові особливості структури реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, з'ясовано основних суб'єктів, що відповідають за це. За результатами представленої послідовності формування й реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України та характеристики основних напрямів за кожною складовою, було сформовано модель структури стратегії національної безпеки. Узагальнення проведеного аналізу уможливило формування моделі системи державної політики забезпечення національної безпеки України.

2. Доведено важливість проведення тенденційного аналізу стану впливу ключових показників на розвиток національної безпеки України за кожною складовою з таких складових: економічна, військова, інформаційна, енергетична, соціальна, зовнішньополітична, внутрішньополітична, екологічна, науково-технологічна. Представлено основні показники стану України в межах ключових складових національної безпеки, таких як: економічна, військова, інформаційна, енергетична, соціальна, зовнішньополітична, внутрішньополітична, екологічна, науково-технологічна. У результаті, узагальнено та представлено причинно-наслідкову модель забезпечення національної безпеки України за її основними складовими, в якій вказано ключові показники, що мають суттєвий вплив на стан і рівень їх безпеки.

3. У результаті доведення важливості інформаційного забезпечення активності суб'єктів основних складових національної безпеки, обґрунтовано ключові відмінності мирного й воєнного часів. Визначення основних факторів, що впливають на зміну ролі й призначення інформації, сформовано відповідну схему її трансформації в контексті активності суб'єктів національної безпеки України. Доведення важливості аналітичної інформації та забезпечення активності суб'єктів національної безпеки України уможливило визначення основних її векторів застосування. Формування структурної площини інформаційно-аналітичного підґрунтя сприяло побудові моделі, в якій обґрунтовано ключові засади формування такого підґрунтя для активності суб'єктів національної безпеки України в сучасних умовах розвитку.

Основні наукові результати опубліковані в працях: [226, 228, 233]

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Механізм протидії основним загрозам державній політиці у сфері забезпечення національної безпеки України

На сьогоднішній день забезпечення національної безпеки України можливе лише за ефективної державної політики. Варто усвідомити, що сама ефективність державної політики залежить від багатьох факторів і того, який негативний вплив вони здійснюють. Одним із ключових завдань будь-якої системи безпеки є протидія негативному впливу тих чи інших загроз. Звичайно, коли мова заходить про таку комплексну та широкомасштабну систему, як національна безпека, узагальнюючим видом представити одразу «універсальний» список загроз неможливо. Доцільно розділяти в розрізі основних складових, що були визначені нами раніше у першому розділі дисертаційного дослідження. Кожна складова є унікальною і має свої особливості. Це завдання є складним, і без залучення провідних експертів по кожній із визначених складових національної безпеки відібрати найбільш актуальні загрози 2023 року буде попросту не можливо.

Отже, ми залучили значну кількість експертів для визначення основних загроз, що здійснюють суттєвий вплив на реалізацію державної політики в розрізі основних складових забезпечення національної безпеки України. Загалом було залучено по 20 експертів у кожній із ключових складових забезпечення національної безпеки, які уможливили вибір основних загроз (Додаток Г).

За результатами експертного аналізу ми отримали по 7 ключових загроз державній політиці у сфері забезпечення національної безпеки України для кожної її складової (Додаток Д).

Наступним кроком був вибір методики впорядкування виділених загроз по кожній складовій в ієрархічному впорядкуванні так, щоб мати змогу визначити рівень вагомості її впливу та формувати відповідні дії щодо протидії.

Було використано теорію графів та відповідно, граф зв'язків між згрупованими загрозами в межах забезпечення національної безпеки України. Були задіяні методи системного аналізу [167–172]. Основу методології становила методика ієрархічного впорядкування, яка наочно буде представлена далі по тексту.

Для кращої наочності визначені загрози варто позначити відповідними символами (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Перелік основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки

Математичний символ	Перелік визначених загроз
E_1	Неефективність антимонопольної політики
E_2	«Тінізація» економіки
E_3	Високий державний зовнішній і внутрішній борги
E_4	Відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам
E_5	Критична залежність від кон'юнктури зовнішніх ринків
E_6	Зниження інвестиційної та інноваційності активності
E_7	Зростання інфляції

Сформував автор

Завдяки встановленим символам, сукупність основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки варто представити у вигляді множини $E = \{E_1, \dots, E_7\}$. Тож, усі виділені 7 загроз являють собою множину E , в якій можливі певні взаємозв'язки, що варто для початку подати у вигляді матриці залежності, яка матиме заповнений вигляд представлений у табл. 3.2.

Матриця залежності основних загроз державній політиці у сфері
забезпечення економічної безпеки

	E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	E ₇
E ₁	0	1	1	0	0	0	1
E ₂	0	0	1	0	1	0	0
E ₃	0	0	0	0	0	0	0
E ₄	0	1	1	0	1	1	0
E ₅	0	0	1	0	0	0	1
E ₆	1	1	0	0	0	0	0
E ₇	0	0	1	0	0	0	0

Сформував автор

Загалом представлена у табл. 3.2 матриця залежності була заповнена згідно з виконанням правила (3.1):

$$E_{ij} = \begin{cases} 1, \text{ якщо } i \text{ має вплив на } j \\ 0, \text{ якщо такого впливу немає} \end{cases} \quad (3.1)$$

На основі представлених у табл. 3.2 даних, ми можемо побудувати орієнтований граф зв'язків між основними загрозами державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки (рис. 3.1).

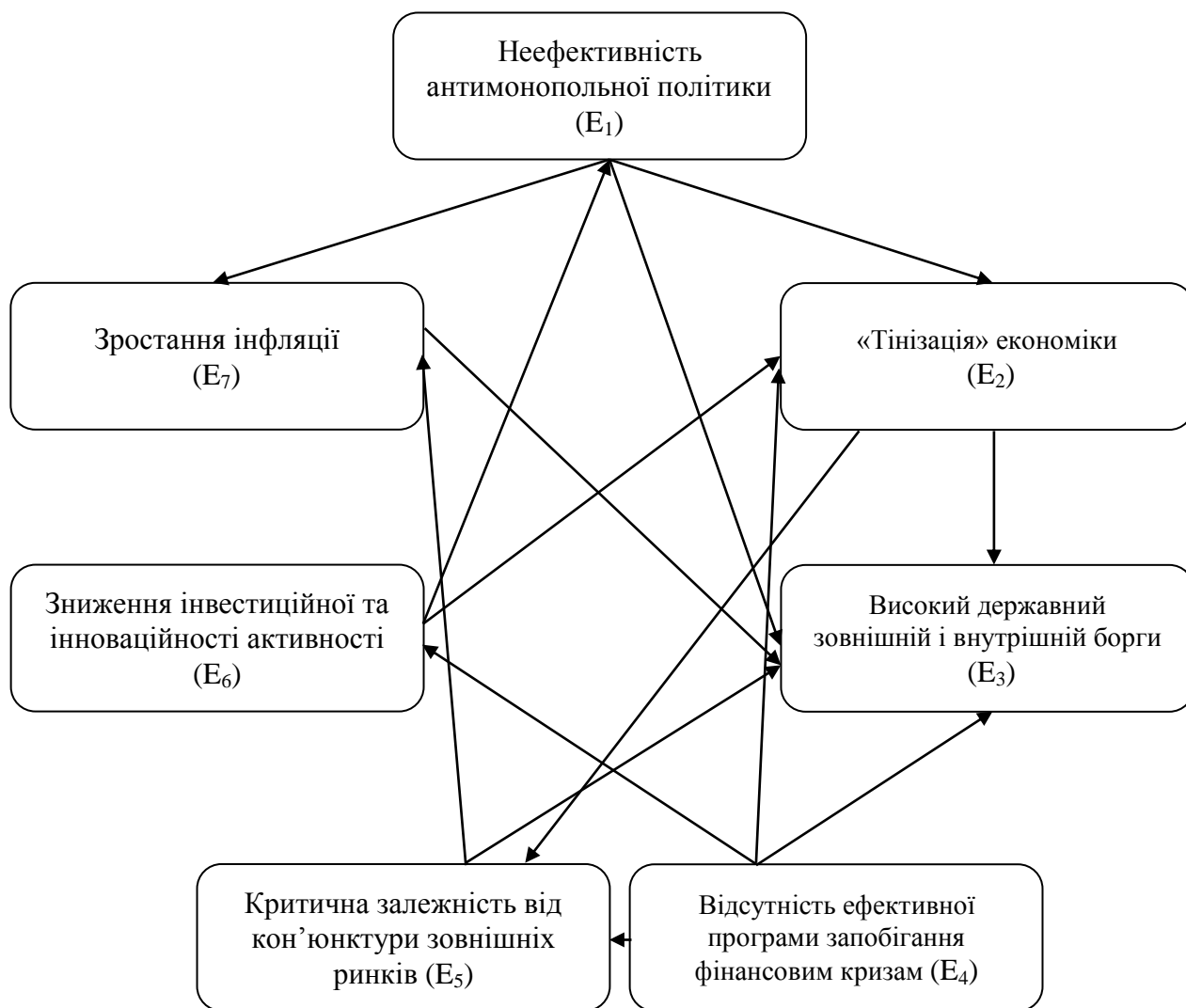

Рис. 3.1. Граф зв'язків між основними загрозами державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки

Сформував автор

В цілому, вершина E_j досягає з вершини E_i , якщо існує певний шлях, що проводить з E_i до E_j . Якщо так, тоді йдеться про певну досяжність. Такі процеси варто позначити, як $S(E_i)$. У випадку, що вершина E_i досягає E_j в такому вона є її попередницею ($P(E_i)$). Якщо перефразувати, то усі стрілки, представлені на рис. 3.1, демонструють залежність однієї загрози від іншої. На базі сформованого рис. 3.1 ми маємо можливість заповнити і представити ще одну матрицю, цього разу досяжності основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки (табл. 3.3).

Матриця досяжності основних загроз державній політиці у сфері
забезпечення економічної безпеки

	E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	E ₇
E ₁	1	1	1	0	1	0	1
E ₂	0	1	1	0	1	0	1
E ₃	0	0	1	0	0	0	0
E ₄	1	1	1	1	1	1	1
E ₅	0	0	1	0	1	0	1
E ₆	1	1	1	0	1	1	1
E ₇	0	0	1	0	0	0	1

Сформував автор

При перетині підмножин $S(E_i)$ і $P(E_i)$ ми отримуємо нову підмножину, яку позначимо як $R(E_i)$. При цьому підмножина, вершини якої не досягається з будь-якої з E , що лишилися, і визначатиме рівень ієрархічного впорядкування дії загрози державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки. При цьому додатковою умовою буде: $P(E_i) = R(E_i)$.

Усі вищеперераховані і представлені в тексті дії та процеси і будуть формувати перший рівень (у межах нашого дослідження, цей рівень вважатиметься найнижчим для пріоритетності протидії в системі реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки). Тож, для кращого його визначення, представимо таблицю формування першого рівня ієрархії основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки (табл. 3.4).

Таблиця формування першого рівня ієрархії основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки

E_i	$S(E_i)$	$P(E_i)$	$R(E_i)$
1	1, 2, 3, 5, 7	1, 4, 6	1
2	2, 3, 5	1, 2, 4, 6	2
3	3	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	3
4	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	4	4
5	3, 5, 7	1, 2, 4, 5, 6	5
6	1, 2, 3, 5, 6, 7	4, 6	6
7	3, 7	1, 4, 5, 6, 7	7

Сформував автор

Отже, $P(E_i) = R(E_i)$ досягається для таких загроз:

E_4 – Відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам. Саме ця загроза і буде становити найнижчий рівень в ієрархії і потребуватиме найменше порівняно з іншими заходів протидії. Далі із табл. 3.4 вилучаємо рядок 4, а в 1 – 3, 5, 6 і 7-му рядках цифру 4. Таким способом ми отримаємо нову таблицю формування другого рівня ієрархічного рівня основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Таблиця формування другого рівня ієрархії основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки

E_i	$S(E_i)$	$P(E_i)$	$R(E_i)$
1	1, 2, 3, 5, 7	1, 6	1
2	2, 3, 5	1, 2, 6	2
3	3	1, 2, 3, 5, 6, 7	3
5	3, 5, 7	1, 2, 5, 6	5
6	1, 2, 3, 5, 6, 7	6	6
7	3, 7	1, 5, 6, 7	7

Сформував автор

У другому випадку умова виконується вже для E_6 – Зниження інвестиційної та інноваційності активності. Тож, вилучивши цей рядок та відповідну цифру, ми отримаємо наступну таблицю (табл. 3.6).

Таблиця формування третього рівня ієрархії основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки

E_i	$S(E_i)$	$P(E_i)$	$R(E_i)$
1	1, 2, 3, 5, 7	1	1
2	2, 3, 5	1, 2	2
3	3	1, 2, 3, 5, 7	3
5	3, 5, 7	1, 2, 5	5
7	3, 7	1, 5, 7	7

Сформував автор

Чергове вилучення цього разу, припадає на E_1 – Неєфективність антимонопольної політики. Тож, вилучивши цей рядок та відповідну цифру, ми отримаємо наступну таблицю (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Таблиця формування четвертого рівня ієрархії основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки

E_i	$S(E_i)$	$P(E_i)$	$R(E_i)$
2	2, 3, 5	2	2
3	3	2, 3, 5, 7	3
5	3, 5, 7	2, 5	5
7	3, 7	5, 7	7

Сформував автор

Далі, умова працює для E_2 – «Тінізація» економіки. Це призводить до утворення табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Таблиця формування п'ятого рівня ієрархії основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки

E_i	$S(E_i)$	$P(E_i)$	$R(E_i)$
3	3	3, 5, 7	3
5	3, 5, 7	5	5
7	3, 7	5, 7	7

Сформував автор

$P(E_i) = R(E_i)$ виконується для загрози E_5 – Критична залежить від кон'юнктури зовнішніх ринків. Аналогічно вилучаємо й отримуємо табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Таблиця формування шостого рівня ієрархії основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки

E_i	$S(E_i)$	$P(E_i)$	$R(E_i)$
3	3	3, 7	3
7	3, 7	7	7

Сформував автор

Далі вже буде відомо, що шостий рівень займає E_7 – Зростання інфляції. І найвищий рівень припадає на загрозу E_3 – Високий державний зовнішній та внутрішній борги.

Таким способом, ми маємо змогу представити модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки

Сформував автор

Далі аналогічно, використовуючи результати експертного дослідження, проведемо ієрархічне впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки України (табл. 3.10). Враховуючи той факт, що описана методика була детально представлена вище, ряд проміжних розрахунків буде пропущено та основні результати представимо в більш стислому форматі.

Таблиця 3.10

Перелік основних загроз державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки

Математичний символ	Перелік визначених загроз
A ₁	Поширення незаконних військових угруповань
A ₂	Небезпека для життя і здоров'я цивільного населення
A ₃	Недостатня кількість сучасної військової зброї зразка НАТО
A ₄	Нелегальна міграція військовозобов'язаного населення
A ₅	Недостатнє військове облаштування державного кордону
A ₆	Недостатня ефективність регіональних програм військових комісаріатів
A ₇	Повномасштабне військове вторгнення країни-агресора

Сформував автор

Отже, на початку представимо матрицю залежності основних загроз державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Матриця залежності основних загроз державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки

	A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	A ₆	A ₇
A ₁	0	0	1	1	1	0	1
A ₂	0	0	0	0	0	0	1
A ₃	0	1	0	0	0	0	1
A ₄	0	1	1	0	1	0	1
A ₅	0	1	1	0	0	0	1
A ₆	1	0	1	1	1	0	0
A ₇	0	0	0	0	0	0	0

Сформував автор

На базі представлених у табл. 3.12 даних, ми можемо побудувати орієнтований граф зв'язків між основними загрозами державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Граф зв'язків між основними загрозами державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки

Сформував автор

Отже, далі також, як і у випадку зі загрозами у сфері забезпечення економічної безпеки, на основі рис. 3.3, заповнюємо матрицю досяжності основних загроз державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки (табл. 3.12).

Матриця досяжності основних загроз державній політиці у сфері
забезпечення військової безпеки

	A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	A ₆	A ₇
A ₁	1	1	1	1	1	0	1
A ₂	0	1	0	0	0	0	1
A ₃	0	1	1	0	0	0	1
A ₄	0	1	1	1	1	0	1
A ₅	0	1	1	0	1	0	1
A ₆	1	1	1	1	1	1	1
A ₇	0	0	0	0	0	0	1

Сформував автор

Далі аналогічно формуємо рівні ієрархії основних загроз державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки і з метою зниження повторних дій та процесів, які вже були представлені вище по тексту, ми зведемо визначення рівнів в одну, узагальнену таблицю (табл. 3.13).

Таблиця формування рівнів ієрархії основних загроз державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки

A_i	$S(A_i)$	$P(A_i)$	$R(A_i)$
Визначення першого рівня			
1	1, 2, 3, 4, 5, 7	1, 6	1
2	2, 7	1, 2, 3, 4, 5, 6	2
3	2, 3, 7	1, 3, 4, 5, 6	3
4	2, 3, 4, 5, 7	1, 4, 6	4
5	2, 3, 5, 7	1, 4, 5, 6	5
6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	6	6
7	7	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	7
Визначення другого рівня			
1	1, 2, 3, 4, 5, 7	1	1
2	2, 7	1, 2, 3, 4, 5	2
3	2, 3, 7	1, 3, 4, 5	3
4	2, 3, 4, 5, 7	1, 4	4
5	2, 3, 5, 7	1, 4, 5	5
7	7	1, 2, 3, 4, 5, 7	7
Визначення третього рівня			
2	2, 7	2, 3, 4, 5	2
3	2, 3, 7	3, 4, 5	3
4	2, 3, 4, 5, 7	4	4
5	2, 3, 5, 7	4, 5	5
7	7	2, 3, 4, 5, 7	7
Визначення четвертого рівня			
2	2, 7	2, 3, 5	2
3	2, 3, 7	3, 5	3
5	2, 3, 5, 7	5	5
7	7	2, 3, 5, 7	7
Визначення п'ятого рівня			
2	2, 7	2, 3	2
3	2, 3, 7	3	3
7	7	2, 3, 7	7
Визначення шостого рівня			
2	2, 7	2	2
7	7	2, 7	7
Визначення сьомого рівня			
7	7	7	7

Сформував автор

Відтак, дані з таблиці 3.13 дають змогу сформувати модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки (рис. 3.4).

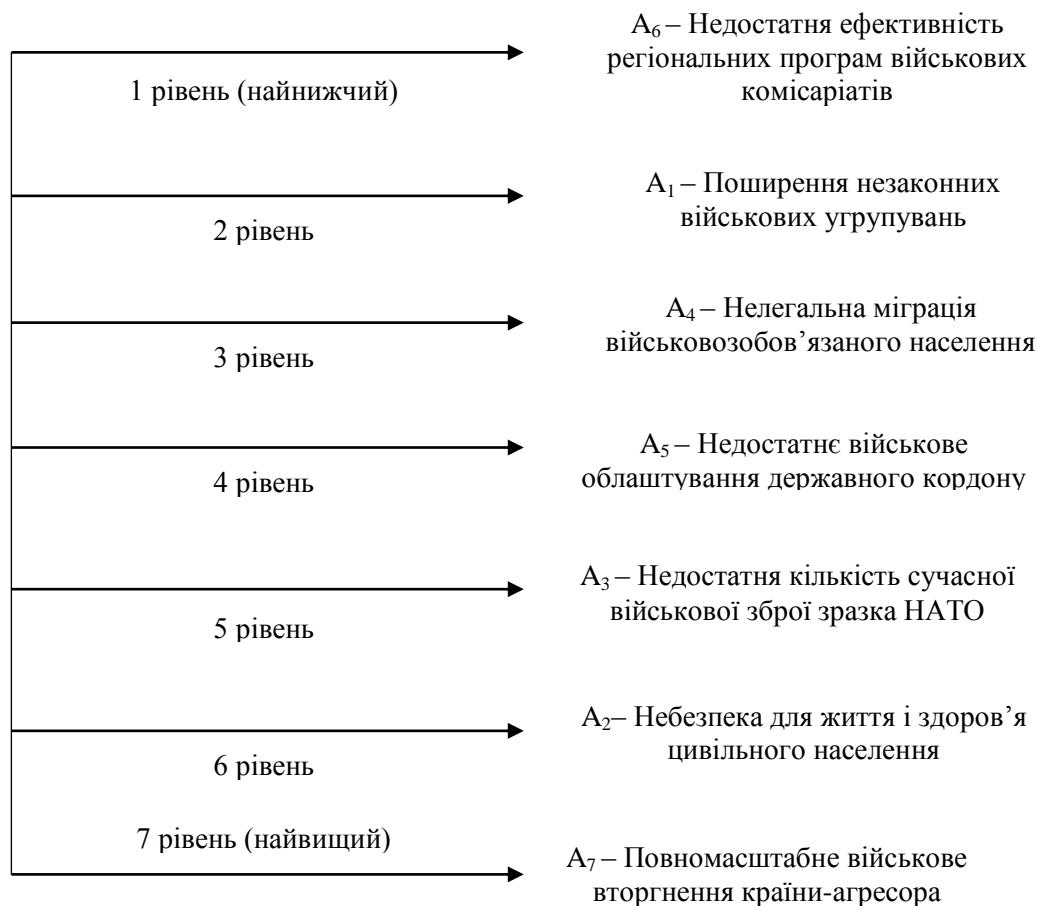

Рис. 3.4. Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки

Сформував автор

Далі з метою ненагромадження підрозділу дисертації повторенням для ієрархічного впорядкування основних загроз щодо інших складових пропустимо проміжні таблиці й розрахунки та представимо основні моделі.

Отже, модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення інформаційної безпеки представлена на рис. 3.5.

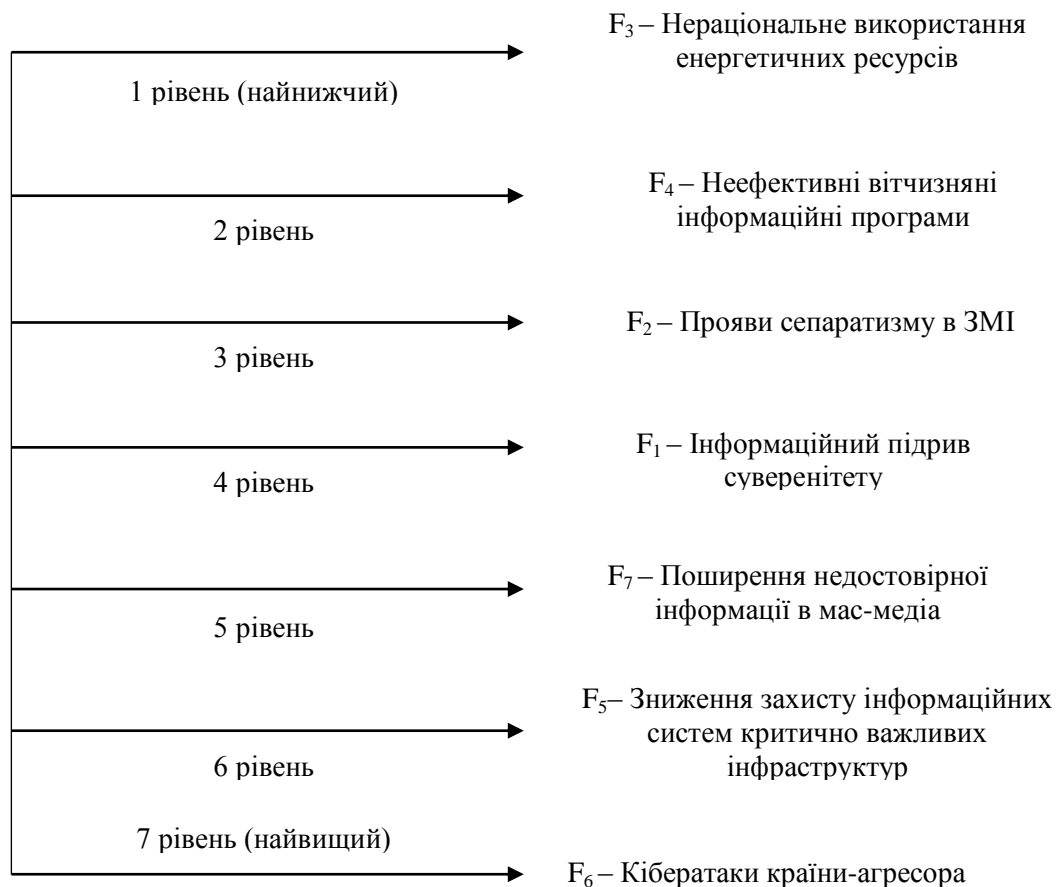

Рис. 3.5. Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення інформаційної безпеки

Сформував автор

Отже, найвищий рівень загрози для державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки віднесемо: F₆ – Кібератаки країни-агресора та F₅– Зниження захисту інформаційних систем критично важливих інфраструктур.

Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки представлена на рис. 3.6.

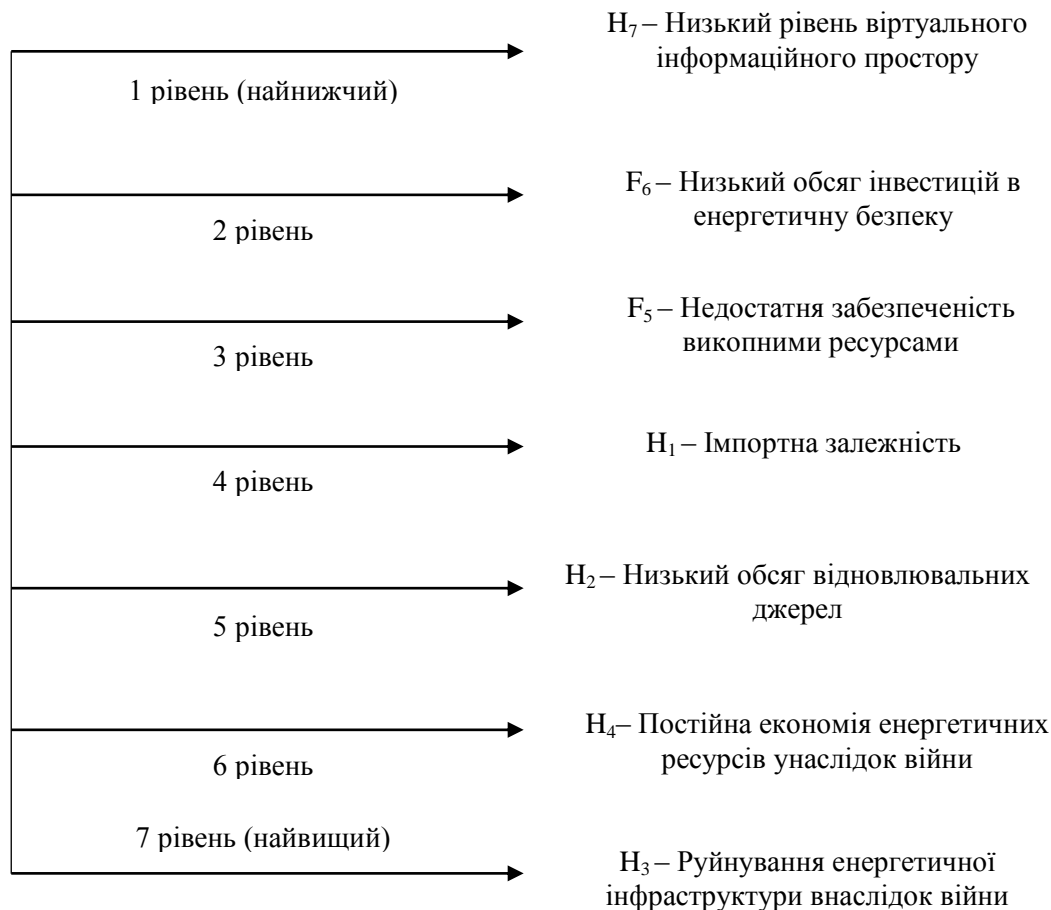

Рис. 3.6. Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення енергетичної безпеки

Сформував автор

Отже, найвищий рівень загрози для державної політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки віднесемо: H₄ – Постійна економія енергетичних ресурсів унаслідок війни та H₃ – Руйнування енергетичної інфраструктури внаслідок війни.

Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення соціальної безпеки зображена на рис. 3.7.

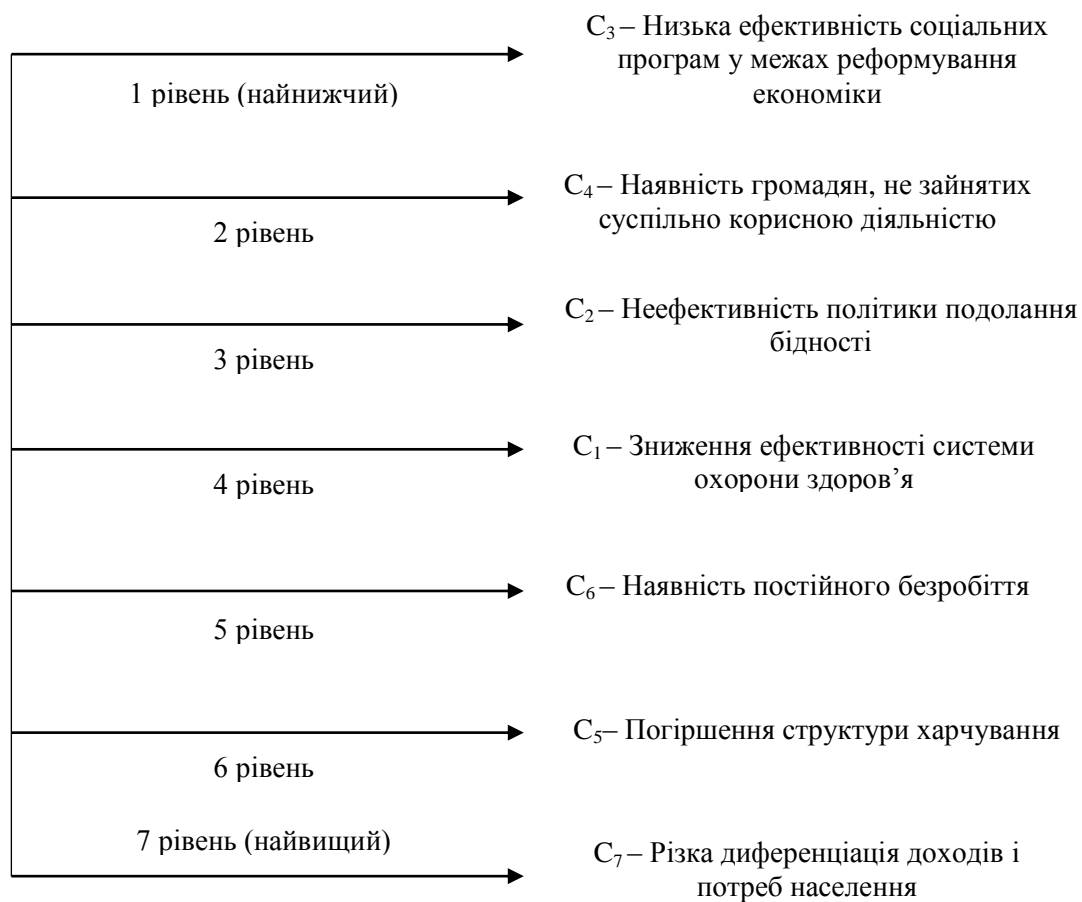

Рис. 3.7. Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення соціальної безпеки

Сформував автор

Найвищий рівень загрози для державної політики у сфері забезпечення соціальної безпеки віднесемо: C₅ – Погіршення структури харчування та C₇ – Різка диференціація доходів і потреб населення.

Далі аналогічно отримуємо за результатами розрахунків, модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення зовнішньополітичної безпеки, яка зображена на рис. 3.8.

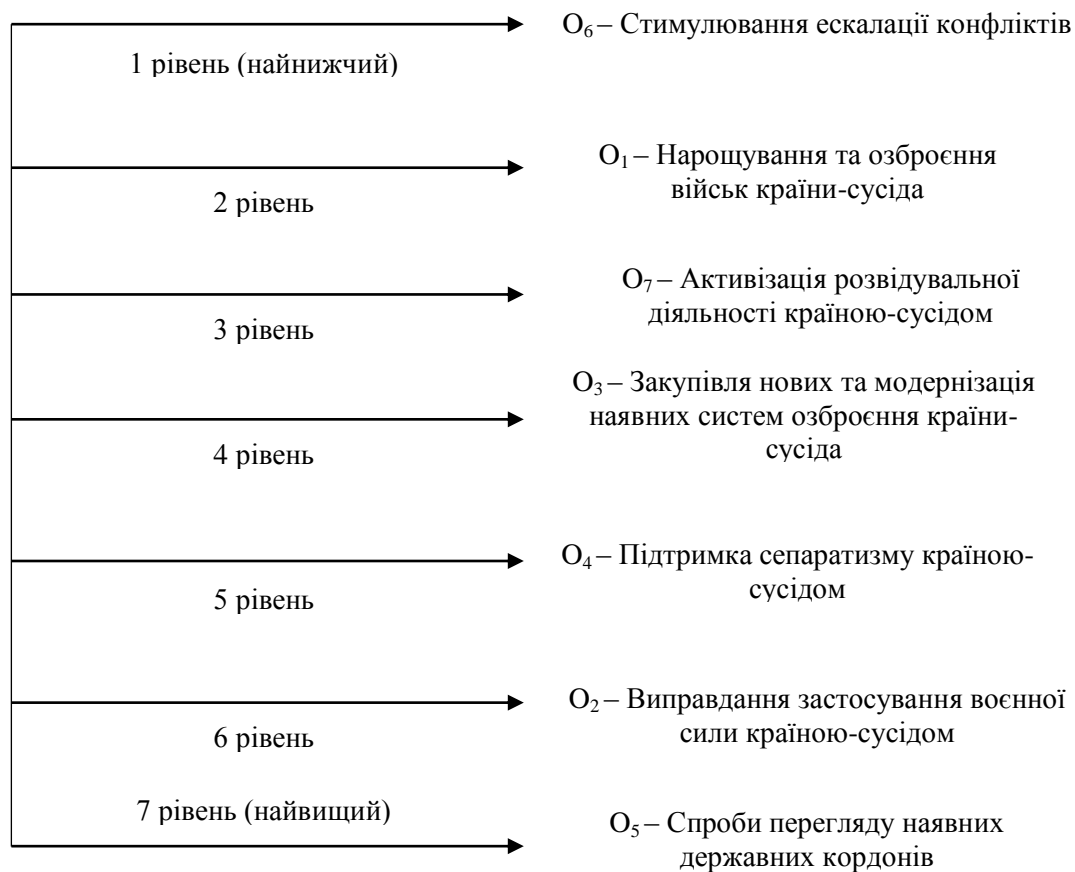

Рис. 3.8. Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення зовнішньополітичної безпеки

Сформував автор

Найвищий рівень загрози для державної політики у сфері забезпечення зовнішньополітичної безпеки віднесемо: O₂ – Погіршення структури харчування та O₅ – Різка диференціація доходів і потреб населення.

Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення внутрішньополітичної безпеки, яка зображена на рис. 3.9.

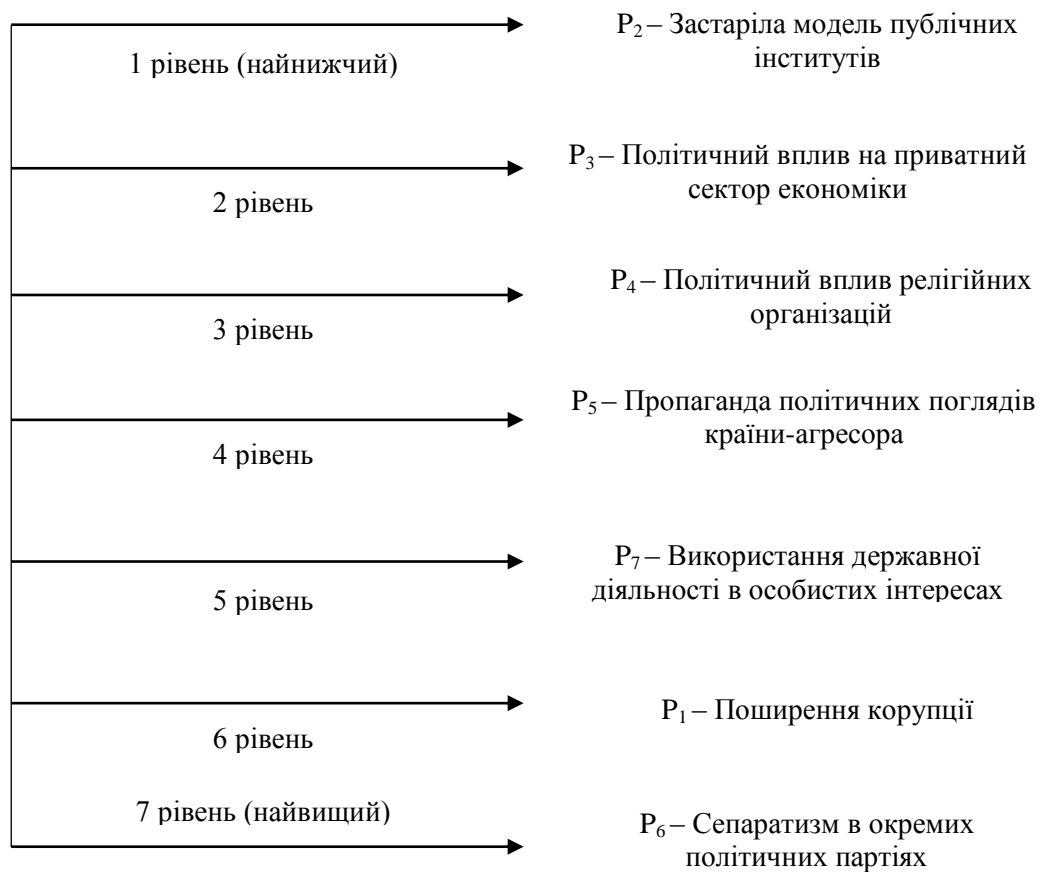

Рис. 3.9. Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення внутрішньополітичної безпеки

Сформував автор

Найвищий рівень загрози для державної політики у сфері забезпечення внутрішньополітичної безпеки віднесемо: P₁ – Поширення корупції та P₆ – Сепаратизм в окремих політичних партіях.

Наступною буде формування моделі ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення екологічної безпеки, яка зображена на рис. 3.10.

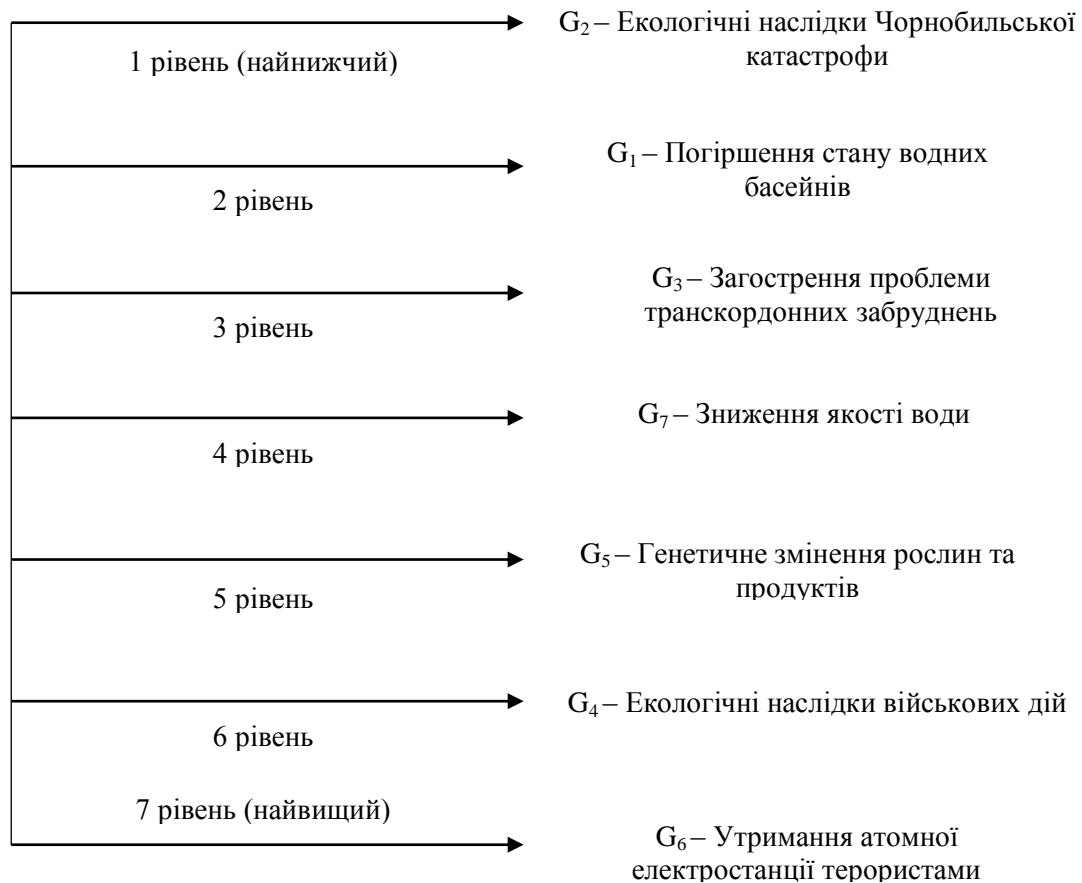

Рис. 3.10. Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення екологічної безпеки

Сформував автор

Найвищий рівень загрози для державної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки віднесемо: G₄ – Екологічні наслідки військових дій та G₆– Утримання атомної електростанції терористами.

Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення науково-технологічної безпеки, яка зображена на рис. 3.11.

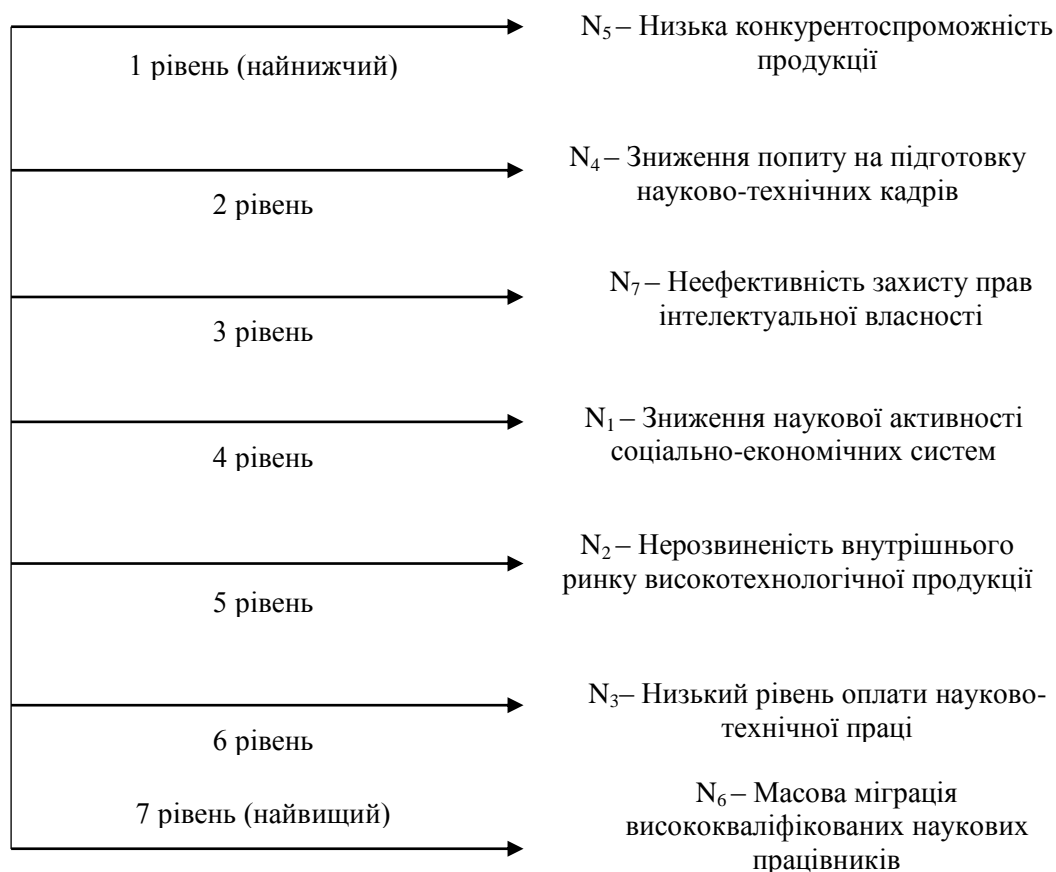

Рис. 3.11. Модель ієрархічного впорядкування основних загроз державній політиці у сфері забезпечення науково-технологічної безпеки

Сформував автор

Найвищий рівень загрози для державної політики у сфері забезпечення науково-технологічної безпеки віднесемо: N₄ – Зниження попиту на підготовку науково-технічних кадрів та N₆ – Масова міграція висококваліфікованих наукових працівників. При цьому масова міграція висококваліфікованих наукових працівників була викликана діями російської федерації, яка через свою агресію уможливила посилення цього процесу.

Відтак, за результатами впорядкування, маємо змогу в табличному вигляді представити матрицю механізму ієрархії протидії основним загрозам державній політиці у сфері забезпечення національної безпеки України (табл. 3.14).

Матриця механізму ієрархії протидії основним загрозам державній політиці
у сфері забезпечення національної безпеки України

Складові	Стратегічні заходи протидії, які не потребують швидкого реагування й усіх ресурсів		Тактичні заходи протидії із залученням значної кількості ресурсів			Оперативні заходи протидії із залученням усіх ресурсів	
	1 рівень	2 рівень	3 рівень	4 рівень	5 рівень	6 рівень	7 рівень
Економічна безпека	E ₄	E ₆	E ₁	E ₂	E ₅	E ₇	E ₃
Військова безпека	A ₆	A ₁	A ₄	A ₅	A ₃	A ₂	A ₇
Інформаційна безпека	F ₃	F ₄	F ₂	F ₁	F ₇	F ₅	F ₆
Енергетична безпека	H ₇	H ₆	H ₅	H ₁	H ₂	H ₄	H ₃
Соціальна безпека	C ₃	C ₄	C ₂	C ₁	C ₆	C ₅	C ₇
Зовнішньополітична безпека	O ₆	O ₁	O ₇	O ₃	O ₄	O ₂	O ₅
Внутрішньополітична безпека	P ₂	P ₃	P ₄	P ₅	P ₇	P ₁	P ₆
Екологічна безпека	G ₂	G ₁	G ₃	G ₇	G ₅	G ₄	G ₆
Науково-технологічна безпека	N ₅	N ₄	N ₇	N ₁	N ₂	N ₃	N ₆

Сформував автор

Підсумовуючи, варто зазначити, що представлена у табл. 3.14 матриця не відображає усіх можливих загроз по кожній зі складових забезпечення національної безпеки України, проте, виділені за допомогою експертного аналізу, уможливлують її доцільність та актуальність у межах останніх років. Доцільно взяти до уваги, що ми згрупували заходи протидії на три категорії, кожна з яких повинна охоплювати відповідне ресурсне забезпечення. Те, яким способом і які ресурси треба використовувати в межах державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, буде розглянуто в подальших дослідженнях.

3.2. Визначення вибору державної політики у сфері забезпечення національної безпеки

Державна політика у сфері забезпечення національної безпеки, як було зазначено в попередніх підрозділах, поняття надто широке й охоплює різноманітну кількість складових. Ми виділили, ті, які, на нашу думку, є ключовими і заслуговують зосередженої уваги сьогодні в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища, в якому існує повномасштабна війна, розв'язана російською федерацією.

Вкрай складно забезпечити національну безпеку однаково для кожної її складової. Якщо взяти лише один підхід адаптації або ж пристосування, то ми можемо проігнорувати низку аспектів. Саме тому, тут потрібні декілька підходів та певною мірою доцільно, розділити та згрупувати основні складові забезпечення національної безпеки України. Державна політика у сфері забезпечення тої чи іншої безпеки України є процесом структурно-масштабованим у максимальному розмірі, тобто дуже складно в деталях описувати ті чи інші дії. Проте одне об'єднує кожну складову, це те, що державна політика, не залежно від складової національної безпеки, так чи інакше повинна належно пристосуватися до зовнішнього середовища та його загроз.

Кожна складова забезпечення національної безпеки України унікальна, їй притаманні свої характерні особливості, які враховуються під час реалізації державної політики. Також кожній складовій характерними є й свої загрози, що мають негативний вплив. Від того, який саме негативний вплив завдають ті чи інші загрози, варто обирати й певний тип стратегії щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Тут ідеться не про виділення специфіки стратегічних заходів, а визначення ключових рис адаптації поточної державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, ґрунтуючись на врахуванні негативного впливу виділених у підрозділі 3.1 загроз.

Активно в сучасних умовах розвитку науковці та практики застосовують метод аналізу ієрархій [183–187], який призначений для побудови моделей із врахуванням думки експертів шляхом сформованої шкали відносної важливості (1) якщо загрози порівняння є рівними між собою; 2) якщо одна загроза несуттєво перевищує іншу; 3) якщо загроза перевищує іншу; 4) якщо загроза суттєво перевищує іншу; 5) якщо загроза повністю перевищує іншу).

Тож, на нашу думку, за сьогоденних умов та динаміки зовнішнього середовища, можна виділити два варіанти пристосування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України (табл. 3.15).

Залежно від специфіки основних складових національної безпеки, варто згрупувати їх у три блоки для проведення подальших розрахунків, щодо визначення вибору державної політики у сфері забезпечення їх високого рівня:

- блок військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України;
- блок економічної, соціальної, інформаційної безпеки України;
- блок енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України.

Основні варіанти розвитку державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України в розрізі її складових

Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
<p>Пристосування відбувається з урахуванням та акцентуванням внутрішніх змін унаслідок негативного впливу загроз у регіонах та мінімізації втрат від них у локальних місцях. Задіюється не весь обсяг ресурсів. Формування й реалізація нових державних програм не відбувається</p>	<p>Пристосування політики так, щоб адаптуватися до зростання рівня небезпеки через активний негативний вплив загроз. Передбачає тактично-оперативні заходи з формування державних програм захисту національних інтересів за кожною складовою через внесення змін у всю структуру при збереженні балансу. Мобілізується значна кількість ресурсів</p>

Сформував автор

У попередньому підрозділі 3.1 ми визначили та впорядкували основні загрози, які негативно впливають на кожну складову забезпечення національної безпеки. Кожна загроза має свій відчутний негативний вплив на забезпечення національної безпеки, але разом з цим вона має вплив і на інші складові, окрім тої, для якої була визначена першочергово у підрозділі 3.1. Таким способом, згрупування за блоками не відбувається не лише за характерними рисами складових, але й за впливом загроз.

Відтак, завдяки впорядкуванню на різні рівні у підрозділі 3.1, ми за порадом залучених експертів та фахівців у сфері забезпечення національної безпеки й за отриманими результатами обрали для цього аналізу, лише найвагоміші загрози за кожною складовою та деякі були об'єднані, що мали логічний взаємозв'язок у межах того чи іншого блоку. Загрози для кожного блоку складових забезпечення національної безпеки України представлені у табл. 3.16.

Згруповані загрози в межах вибору типу пристосування у сфері забезпечення національної безпеки України

Державна політика у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України				
Загрози А1	Загрози А2	Загрози А3	Загрози А4	Загрози А5
Повномасштабне військове вторгнення країни-агресора (спроби перегляду наявних державних кордонів країною-агресором та корупція в політиці)	Сепаратизм у політичних партіях; підтримка сепаратизму країною-агресором; поширення незаконних угруповань	Недостатнє постачання зброї зразка НАТО; активізація озброєння військ країни-агресора	Використання державної діяльності в особистих інтересах; пропаганда політичних поглядів країни-агресора	Зниження цивільного населення; нелегальна міграція військовозобов'язаного населення
Державна політика у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України				
Загрози Б1	Загрози Б2	Загрози Б3	Загрози Б4	Загрози Б5
Зростання боргів та диференціації доходів і потреб населення	Зниження ефективності соціальних та інформаційних програм	Посилення «тінізації» економіки та інформацій у ЗМІ	Проблеми подолання бідності та інфляції	Неефективна антимонопольна політика в бізнесі на інформаційному просторі
Державна політика у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України				
Загрози В1	Загрози В2	Загрози В3	Загрози В4	Загрози В5
Руйнування енергетичної інфраструктури та захоплення терористами атомної електростанції	Зниження обсягу відновлювальних джерел та наукової активності	Нерозвиненість внутрішнього ринку технологій та імпортна залежність в енергетиці	Постійне забруднення та економіка ресурсів	Зниження наукових інвестицій в розвиток енергетики й екології

Сформував автор

Отже, сформуємо безпосередню ієрархію задачі вибору типу державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України (рис. 3.12).

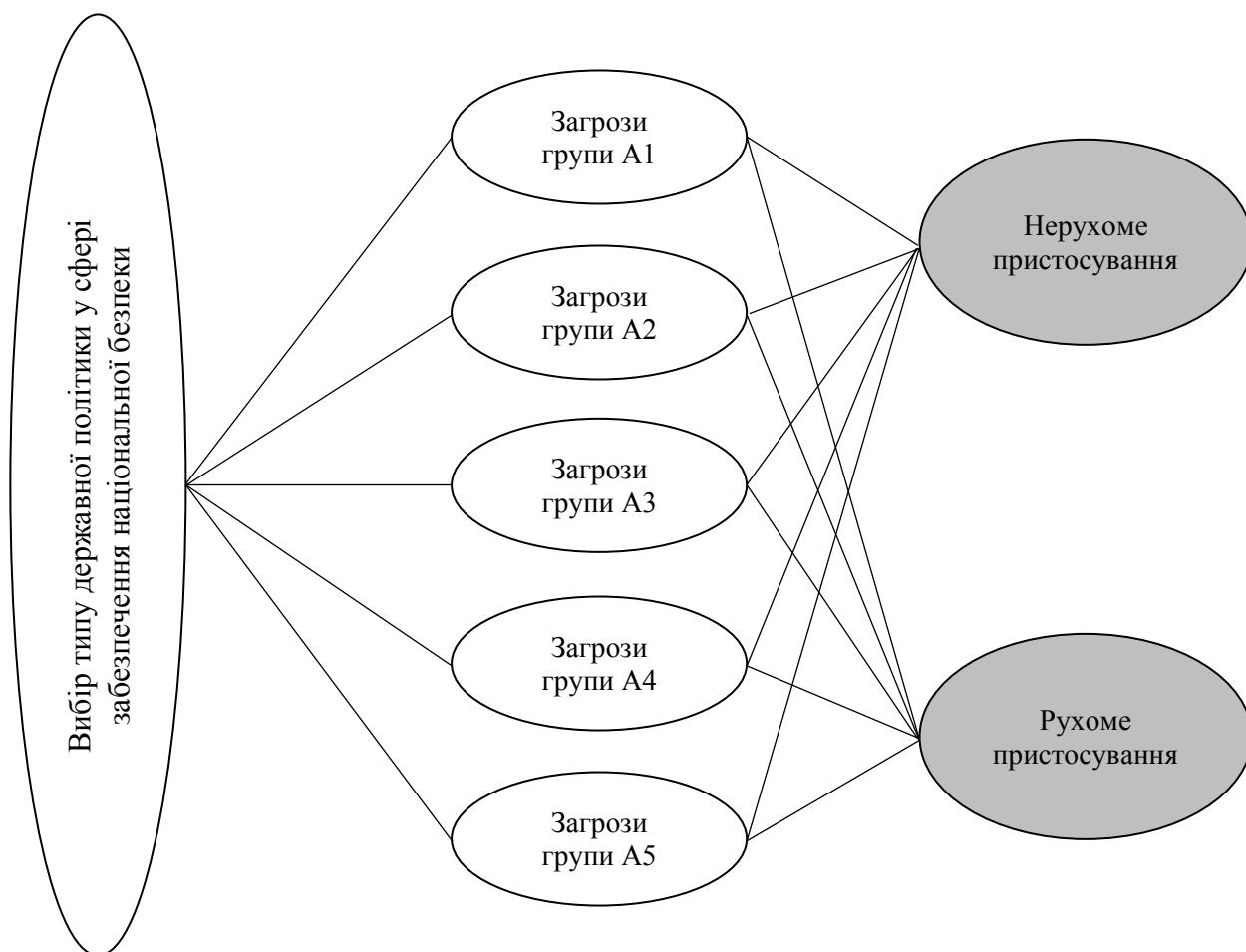

Рис. 3.12. Ієрархія задачі вибору типу державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України

Сформував автор

Надалі варто провести відповідну оцінку. Доцільно розрахувати відповідну рівність, в якій n позначаємо як номер кількості критеріїв на одному із рівнів (3.2):

$$(n*(n-1))/2. \tag{3.2}$$

Дві групи загрози, що порівнюються, отримують у результаті певне значення в межах матриці порівнянь (t_1, t_2) . І таким способом маємо змогу

формувати відповідну матрицю порівнянь. Доцільно зазначити, що усі заповнені квадрати в матриці по діагоналі мають $= 1$. Це детально виділено в представленій далі таблиці 3.17.

Далі ми мали змогу перевірити її на узгодженість та розрахувати через відповідне програмне забезпечення бажані дані. Подана у таблиці 3.17 сума (R_j) стовпців матриці представляє собою лінію пріоритетності, у нашому випадку, це більше свого роду вага кожної групи. Також у межах представленої таблиці 3.17 ми маємо число $t_{\max}$, яке характеризується узгодженістю оцінок.

В цілому, ми маємо число 5,1, яке є власним числом матриці. Коефіцієнт узгодженості розраховують відповідно (3.3):

$$(t_{\max}-n)/(n-1). \quad (3.3)$$

У нашому випадку, $n=5$. А коефіцієнт узгодженості не є фінальним етапом. Його значення варто порівняти з випадковим коефіцієнтом узгодженості, WI . Згідно з даними, при $n=5$, це становитиме 1.12. Отже, рівень неузгодженості визначається так (3.4):

$$KI/WI. \quad (3.4)$$

Згідно зі встановленими нормами й правилами [188–190], рівень неузгодженості повинен становити менше або дорівнювати 0.1. В нашому випадку, це виконується. Тобто, думка експертів у вагомості груп загроз мають певну узгодженість.

Таблиця 3.17

Матриця парних порівнянь з метою визначення рівня узгодженості щодо груп загроз у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України

t	Загрози групи A1	Загрози групи A2	Загрози групи A3	Загрози групи A4	Загрози групи A5
Загрози групи A1	1	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	3	2
Загрози групи A2	2	1	$\frac{1}{2}$	3	4
Загрози групи A3	3	2	1	4	5
Загрози групи A4	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	1	2
Загрози групи A5	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{2}$	1
w	A1	A2	A3	A4	A5
R _j	0,1	0,2	0,4	0,09	0,06
Отримані результати	Найбільше значення	KI		WI	
	5,1	0,3		0,03	

Сформував автор

Отже, порівняємо усі альтернативи щодо вибору типу державної політики, які доступні. У нашому випадку, їх дві і вони позначаються як m. Повинна виконуватися відповідна рівність (3.5):

$$n*((m*(m-1))/2). \quad (3.5)$$

Кожний із альтернативних типів пристосування державної політики порівнюється з відповідною групою загроз у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України (табл. 3.18).

Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення військової,
внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України за
продовженням впливу загроз

Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи А1		
Група загроз А1	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	3
Рухоме пристосування	$\frac{1}{3}$	1
u_1	u_{11}	u_{12}
R_j	0,7	0,3
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи А2		
Група загроз А2	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	5
Рухоме пристосування	$\frac{1}{5}$	1
u_2	u_{21}	u_{22}
R_j	0,8	0,2
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи А3		
Група загроз А3	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	$\frac{1}{2}$
Рухоме пристосування	2	1
u_3	u_{31}	u_{32}
R_j	0,3	0,7
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи А4		
Група загроз А4	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	1
Рухоме пристосування	1	1
u_4	u_{41}	u_{52}
R_j	0,5	0,5
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи А5		
Група загроз А5	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	4
Рухоме пристосування	$\frac{1}{4}$	1
u_5	u_{51}	u_{52}
R_j	0,8	0,2

Сформував автор

Сам вибір типу пристосування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, визначається за рівністю (3.6):

$$U_j = \sum w_i \cdot u_{ij}, \quad (3.6)$$

де i становить значення усіх груп загроз від 1 до 5, u – являє собою вагомість кожного типу пристосування в межах забезпечення національної безпеки України.

Отже, згідно із (3.5), можемо розрахувати два варіанти (U) щодо кожного типу, який ми розглядаємо в межах нашого дослідження табл. 3.19.

Таблиця 3.19

Матриця проведених розрахунків визначення значень пріоритетності вибору

Варіанти для обчислення	$U_1 = w_{A1} \times u_{11} + w_{A2} \times u_{21} + w_{A3} \times u_{31} + w_{A4} \times u_{41} + w_{A5} \times u_{51}$	
	$U_2 = w_{A1} \times u_{12} + w_{A2} \times u_{22} + w_{A3} \times u_{32} + w_{A4} \times u_{42} + w_{A5} \times u_{52}$	
Розрахована значення	$U_1 = 0,58$	$U_2 = 0,42$
Тип державної політики	Рухоме пристосування	

Сформував автор

Значення, отримані для U_1 та U_2 , згідно з розрахунками у таблиці 3.19, дають підстави стверджувати, що прийнятним типом державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньополітичної та зовнішньополітичної безпеки України може бути рухоме пристосування.

За аналогією проведемо і для інших згрупованих складових забезпечення національної безпеки України. Таким способом, сформуємо безпосередню

ієрархію задачі вибору типу державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України (рис. 3.13).

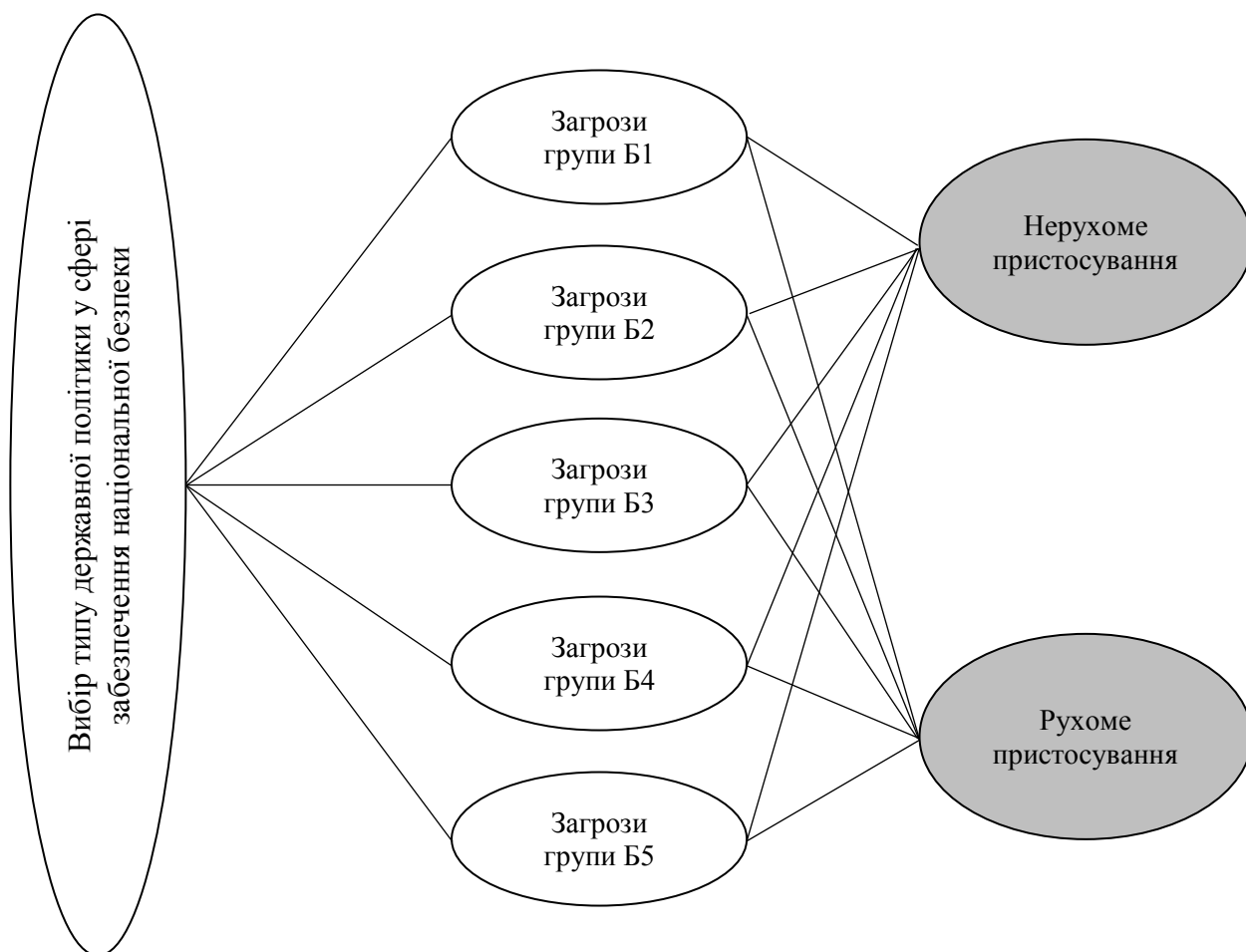

Рис. 3.13. Ієрархія задачі вибору типу державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України

Сформував автор

Матриця парних порівнянь з метою визначення рівня узгодженості щодо груп загроз у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України представлена у табл. 3.20.

Матриця парних порівнянь з метою визначення рівня узгодженості щодо груп загроз у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України

t	Загрози групи Б1	Загрози групи Б2	Загрози групи Б3	Загрози групи Б4	Загрози групи Б5
Загрози групи Б1	1	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	4
Загрози групи Б2	2	1	4	$\frac{1}{2}$	3
Загрози групи Б3	3	$\frac{1}{4}$	1	$\frac{1}{3}$	2
Загрози групи Б4	4	2	3	1	5
Загрози групи Б5	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{5}$	1
w	Б1	Б2	Б3	Б4	Б5
R _j	0,1	0,2	0,1	0,4	0,06

Сформував автор

Пропускаючи вже проміжні розрахунки та обчислення, варто зазначити, що у випадку груп загроз у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України рівень узгодженості також у межах норми.

Кожний із альтернативних типів пристосування державної політики порівнюється з відповідною групою загроз у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України (табл. 3.21).

Таблиця 3.21

Парні порівнянні державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України за продовженням впливу загроз

Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи Б1		
Група загроз Б1	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	2
Рухоме пристосування	$\frac{1}{2}$	1
u_1	u_{11}	u_{12}
R_j	0,7	0,3
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи Б2		
Група загроз Б2	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	1
Рухоме пристосування	1	1
u_2	u_{21}	u_{22}
R_j	0,5	0,5
Парні порівняння державної політики у сфері економічної, соціальної, інформаційної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи Б3		
Група загроз А3	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	3
Рухоме пристосування	$\frac{1}{3}$	1
u_3	u_{31}	u_{32}
R_j	0,7	0,3
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи А4		
Група загроз Б4	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	4
Рухоме пристосування	$\frac{1}{4}$	1
u_4	u_{41}	u_{52}
R_j	0,8	0,2
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи Б5		
Група загроз Б5	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	$\frac{1}{5}$
Рухоме пристосування	5	1
u_5	u_{51}	u_{52}
R_j	0,2	0,8

Сформував автор

Отже, згідно із (3.6), можемо розрахувати два варіанти (U) щодо кожного типу, який ми розглядаємо в межах нашого дослідження табл. 3.22.

Таблиця 3.22

Матриця проведених розрахунків визначення значень пріоритетності вибору

Варіанти для обчислення	$U_1 = w_{B1} \times u_{11} + w_{B2} \times u_{21} + w_{B3} \times u_{31} + w_{B4} \times u_{41} + w_{B5} \times u_{51}$	
	$U_2 = w_{B1} \times u_{12} + w_{B2} \times u_{22} + w_{B3} \times u_{32} + w_{B4} \times u_{42} + w_{B5} \times u_{52}$	
Розрахована значення	$U_1 = 0,66$	$U_2 = 0,34$
Тип державної політики	Рухоме пристосування	

Сформував автор

Значення, отримані для U_1 та U_2 , згідно з розрахунками у таблиці 3.22 дають підстави стверджувати, що прийнятним типом державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України може бути нерухоме пристосування.

Відтак, сформуємо безпосередню ієрархію задачі вибору типу державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України (рис. 3.14).

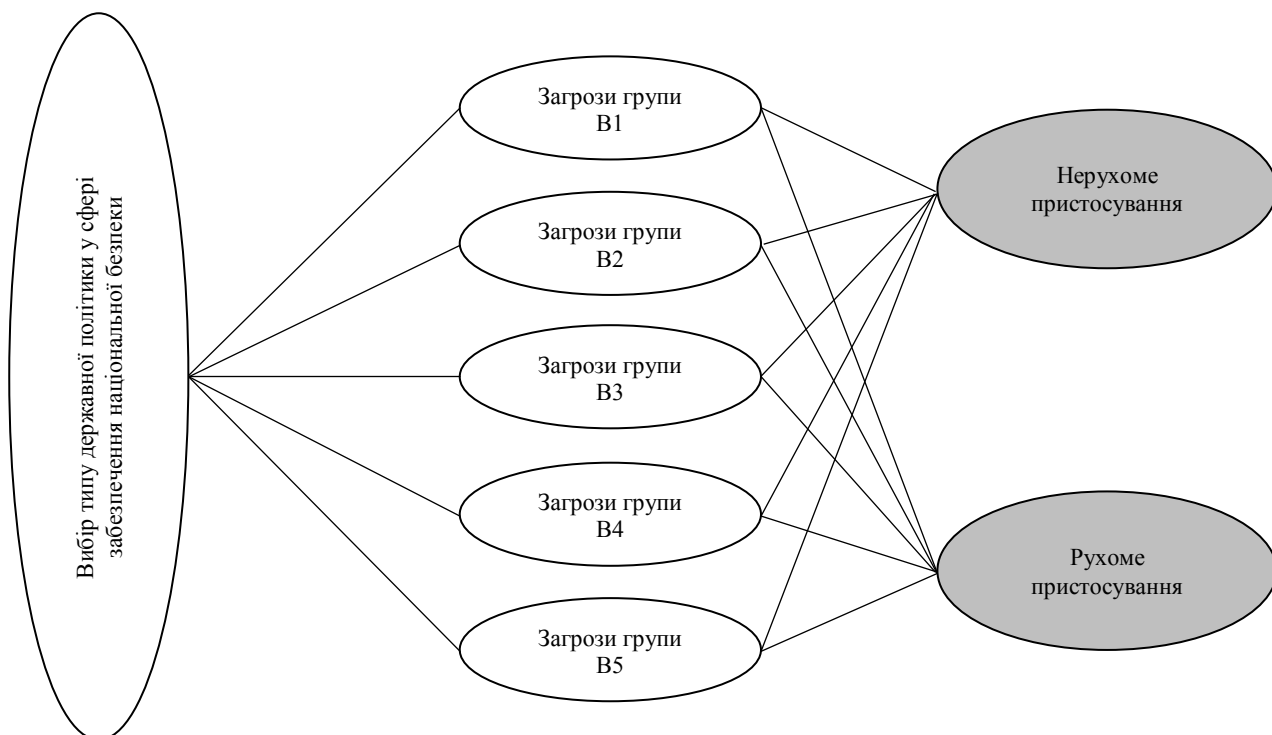

Рис.3.14. Ієрархія задачі вибору типу державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України

Сформував автор

Матриця парних порівнянь з метою визначення рівня узгодженості щодо груп загроз у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України

t	Загрози групи В1	Загрози групи В2	Загрози групи В3	Загрози групи В4	Загрози групи В5
Загрози групи В1	1	2	4	5	3
Загрози групи В2	$\frac{1}{2}$	1	2	3	4
Загрози групи В3	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	1	4	$\frac{1}{3}$
Загрози групи В4	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	1	$\frac{1}{2}$
Загрози групи В5	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	3	2	1
w	В1	В2	В3	В4	В5
R _j	0,4	0,3	0,1	0,06	0,1

Сформував автор

Пропускаючи вже проміжні розрахунки та обчислення, варто зазначити, що у випадку груп загроз у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України рівень узгодженості також у межах норми.

Кожний із альтернативних типів пристосування державної політики порівнюється з відповідною групою загроз у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України (табл. 3.24).

Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України за продовженням впливу загроз

Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи В1		
Група загроз В1	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	$\frac{1}{2}$
Рухоме пристосування	2	1
u_1	u_{11}	u_{12}
R_j	0,3	0,7
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи В2		
Група загроз В2	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	$\frac{1}{4}$
Рухоме пристосування	4	1
u_2	u_{21}	u_{22}
R_j	0,2	0,8
Парні порівняння державної політики у сфері економічної, соціальної, інформаційної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи В3		
Група загроз В3	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	5
Рухоме пристосування	$\frac{1}{5}$	1
u_3	u_{31}	u_{32}
R_j	0,8	0,2
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної, інформаційної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи В4		
Група загроз В4	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	1
Рухоме пристосування	1	1
u_4	u_{41}	u_{52}
R_j	0,5	0,5
Парні порівняння державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України за продовженням посиленого впливу загроз групи В5		
Група загроз В5	Нерухоме пристосування	Рухоме пристосування
Нерухоме пристосування	1	$\frac{1}{3}$
Рухоме пристосування	3	1
u_5	u_{51}	u_{52}
R_j	0,3	0,7

Сформував автор

Відтак, згідно із (3.6), можемо розрахувати два варіанти (U) щодо кожного типу, який ми розглядаємо в рамках нашого дослідження табл. 3.25.

Таблиця 3.25

Матриця проведених розрахунків визначення значень пріоритетності вибору

Варіанти для обчислення	$U_1 = w_{B1} \times u_{11} + w_{B2} \times u_{21} + w_{B3} \times u_{31} + w_{B4} \times u_{41} + w_{B5} \times u_{51}$	
	$U_2 = w_{B1} \times u_{12} + w_{B2} \times u_{22} + w_{B3} \times u_{32} + w_{B4} \times u_{42} + w_{B5} \times u_{52}$	
Розраховане значення	$U_1 = 0,35$	$U_2 = 0,65$
Тип державної політики	Нерухоме пристосування	

Сформував автор

Значення, отримані для U_1 та U_2 згідно з розрахунками у таблиці 3.25, дають підстави стверджувати, що прийнятним типом державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної, науково-технологічної безпеки України може бути нерухоме пристосування.

Відтак, у сьогodнішній умовах розвитку, такі складові національної безпеки України, як військова, внутрішньо-, зовнішньополітична, економічна, соціальна й інформаційна, потребують рухомого пристосування до змін, що склалися в зовнішньому середовищі. Саме за цими шістьма складовими потрібна максимальна мобілізація ресурсів із залученням нових у межах реалізації нових державних програм. Проте не лише тип пристосування варто виділити. Кожна складова забезпечення національної безпеки України потребує низку заходів підвищення їх рівня у рамках реалізації відповідної державної політики, саме тому подальші дослідження доцільно присвятити тому, як графічною мовою представити це підвищення через доцільне моделювання.

3.3. Формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки

Сучасний світ переживає значні трансформації, що охоплюють усі ланки життя громадянина. В структурі функціонування сьогоденного суспільства особливої актуальності набувають техніко-технічні, економічні, військові та інші фактори впливу, які раніше не мали такої вагомості в цій сфері. З огляду на це, система національної безпеки еквівалентно появі нових факторів впливу, стикається з якісно новими викликами і загрозами, які вона повинна оперативно знищити чи нівелювати їх вплив.

Ключове місце в адаптації національної безпеки відіграє система державної політики, яка реалізується в країні, що проявляється в організації злагодженої роботи органів державної влади, місцевого самоврядування, суспільних та неурядових організацій, з метою забезпечення нормального функціонування системи національної безпеки, виявлення проблем її функціонування, а також пошуку та залучення ресурсів для її вдосконалення.

Формування та ефективна реалізація державної політики в сфері забезпечення національної безпеки дасть можливість оперативно та дієво реагувати на всі можливі загрози та виклики, а також пристосуватися до стрімких та важкопередбачуваних змін безпекового середовища, при цьому підтримуючи стабільне та стійке функціонування державного апарату й інституцій.

При цьому варто наголосити на тому, що в умовах сьогоденного різноманіття небезпек та загроз, які вкрай негативно впливають на систему національної безпеки, важливим питанням організації правильної та ефективної державної політики є охоплення останньою всіх структурних складових національної безпеки та формування правильної системи забезпечення для кожної з них, враховуючи їхню специфіку та переважаючі сфери використання.

З огляду на таку актуальність досліджуваної теми, на сьогоднішній день постає питання про підвищення ефективності вищезгаданої державної політики

в сфері забезпечення національної безпеки. Як було розглянуто в попередніх підрозділах, цей процес є складним та комплексним, що в результаті може стати перешкоджаючим чинником для його подальшої успішної реалізації. Для покращення розуміння складних, багатоетапних та комплексних процесів науковці часто вдаються до використання методик моделювання, яких на сьогоднішній день є велика кількість.

У контексті нашого дослідження ми обрали методологію функціонального моделювання, яка має значні переваги поряд із іншими, щодо процесу підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Первинно обрана нами методологія є частиною великого сімейства SADT (Structured Analysis and Design Technique), яку розробив Дуглас Росс у 60-х роках XX століття. Перше масштабне застосування методології функціонального моделювання SADT відбулося під час запуску аерокосмічного проекту «SofTech Inc» у 1973 році. Перевершивши всі очікування щодо її ефективності, цю методологію почали активно використовувати у всіх сферах життя: від дрібних телефонних компаній до профільних комітетів державного апарату управління.

В основі методології функціонального моделювання SADT лежить систематизована сукупність методів, правил та механізмів, за допомогою яких формується бажана модель, яка демонструє динаміку процесу та досягнення поставленої перед цією моделлю цілі. Сама собою модель демонструє функціональну складову досліджуваного об'єкта, тобто всі реалізовані ним дії, функції, а також взаємозв'язки між цими діями.

До основних елементів та ключових особливостей методології функціонального моделювання SADT більшість учених відносить наступні [158–160]:

– блокове графічне моделювання. Так, усі функції у моделі SADT зображають у вигляді блоків, тоді як входи та виходи моделі графічно позначають дугами, які входять та виходять з блоку. Взаємозв'язок та взаємодія

між блоками також описують за допомогою дуг, які, характеризують як саме виконуються функції, і який при цьому вид управління використовується;

– точність відображення даних та строгість у процесі побудови діаграм. Відповідно до цієї особливості методології функціонального моделювання SADT, у процесі використання останньої важливим є слідування певним правилам та нормам: обмежена кількість блоків та рівнів декомпозиції (в межах 3–6 блоків та декомпозицій); переважне використання символічної системи, уникання введення великого масиву даних; використання єдиного стилю для блоків та дуг.

У результаті використання методології SADT формується модель, у структуру якої входять діаграми, інші пояснювальні малюнки, а також текстовий супровід кожного кроку, що містить як пояснення символічних позначень, так і короткий опис дій та функцій.

З огляду на значну популярність методології функціонального моделювання SADT, деякі вчені усвідомили, що її уніфікованість іноді виступає її недоліком. З огляду на це, на основі цієї методології SADT були створені стандарти методологій IDEF0, IDEF1, IDEF2, IDEF3 та інші. Всього на сьогоднішній день виділяють 14 стандартів функціонального моделювання [161–163].

Оптимальним для використання є стандарт методології функціонального моделювання IDEF0. Причиною обрання саме цього стандарту є те, що його методологія побудови містить у собі як безпосередньо мову моделювання SADT, так і поетапний опис процесу формування моделі. Основою метою використання методології функціонального моделювання IDEF0 є полегшення управління та реалізації складних, багатоетапних та полівекторних процесів, за допомогою базових моделей, відображаючи при цьому ключові зв'язки та елементи. Отже, побудована за допомогою цього методу модель буде ефективною, але водночас простою та зрозумілою до застосування як на теоретичному, так і на практичному рівні. Такі переваги є особливо важливими в контексті підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення

національної безпеки, з огляду на те, що цей процес охоплює велику кількість учасників, з різним рівнем освіти, професійної та комп'ютерної підготовки.

В основі методології функціонального моделювання IDEF0 переважно використовуються такі типи діаграм [164–166]:

- контекстна діаграма, яка описує корінну мету системи, її базові взаємозв'язки зі зовнішнім та внутрішнім середовищем існування, а також елементи, які необхідні для реалізації поставленої перед системою мети;
- ієрархія блоків, яка демонструє ієрархічну залежність кожного елемента в системі, залежно від встановленої мети її діяльності;
- декомпозиційна діаграма, становить графічне відображення всіх (декомпозиція першого рівня) або окремих елементів (декомпозиції другого, третього рівнів) системи, а також їх взаємозв'язків, проміжних та кінцевих результатів.

У процесі формування моделі в нашому дослідженні, щодо підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, на нашу думку, найбільш доцільними до використання є контекстна діаграма, діаграма дерева вузлів, а також декомозиційні діаграми.

Структура, зміст та процес використання методології функціонального моделювання IDEF0 містить значні переваги, які будуть актуальними в процесі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки:

- можливість високого рівня деталізації всіх елементів у процесі досягнення кінцевої мети системи;
- базування моделі на ієрархічності відносин усіх елементів;
- побудова цієї моделі не потребує значної попередньої підготовки та здійснюється за допомогою базового безкоштовного програмного забезпечення.

Так, методологія функціонального моделювання SADT та сформований на її основі стандарт IDEF0, з огляду на її уніфікованість, може використовуватися для процесів формування різного роду систем, при цьому потребуючи мінімальний набір програмного забезпечення та індивідуальної

професійної підготовки дослідника в сфері комп'ютерної грамотності та мов моделювання. З огляду на це, на нашу думку, така методологія буде найбільш підходящою для моделювання процесу підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

З огляду на те, що кожна складова національної безпеки є однаково важливою та рівноцінною щодо інших, важливим буде долучити в цей процес моделювання процесу підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки всі ці складові. Для кращої наочності та полегшення розуміння всі дев'ять складових було поділено на три групи, на основі яких формувалися моделі та діаграми.

Першою групою складових, відповідно до яких формувалися моделі щодо процесу підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, є військова, внутрішньо- та зовнішньополітична безпеки. Першим кроком моделювання процесу підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки є формування ієрархії блоків, яка б демонструвала базовий процес досягнення кінцевої мети (рис. 3.15).

Рис. 3.15. Ієрархія блоків функціональної моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньо- та зовнішньополітичної безпеки

Сформував автор

На рис. 3.1 зображена кінцева ціль формування функціональної моделі IDEF0 щодо цієї групи складових національної безпеки – підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньо- та зовнішньополітичної безпеки. Для зручності та подальшого розуміння ця ціль позначена символом T0.

Наступним етапом формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньо- та зовнішньополітичної безпеки є створення контекстної діаграми моделі IDEF0, яка буде демонструвати всі входи (I), вихід (O), механізми (M) та елементи керування (C), що повинні бути задіяні в процесі та для зручності позначені відповідними символами (рис. 3.16).

Рис. 3.16. Контекстна діаграма моделі IDEF0

Сформував автор

Для кращого розуміння розглянемо кожен елемент рис. 3.16 більш детально.

I1 – Фінансові та матеріальні ресурси. В цю групу входять ресурси, які задіюються для процесу підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

I2 – Науково-інноваційні можливості. Ця група охоплює рівень та обсяг можливостей усіх учасників державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, в контексті науково-обґрунтованих методів поліпшення цього процесу, а також наявних інноваційних технологій.

M1 – Система державного регулювання та управління. Цей механізм позначає керівні структури управлінського апарату, які приймають рішення щодо забезпечення національної безпеки.

M2 – Інститути та різні організації, дотичні до забезпечення національної безпеки. Механізм представляє собою всіх учасників процесу забезпечення національної безпеки, які безпосередньо не входять у ключові сектори державного управління, але мають вагомий опосередкований вплив на забезпечення національної безпеки.

C1 – Законодавчі акти та нормативні документи. До цього виду керування входять всі чинні нормативно-правові, які регламентують формування та забезпечення державної політики як для кожного окремого виду безпеки.

C2 – Результати аналізу та систематизації закордонного досвіду щодо підвищення ефективності державної політики. В цю групу об'єктів керування входять проаналізовані та систематизовані дані щодо позитивного зарубіжного досвіду процесу підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, в контексті його складових та як сукупного явища.

O1 – Безпекове підґрунтя забезпечення реалізації державної політики. Після проведення всіх дій, на виході ми отримуємо певний соціально-економічний ефект у вигляді інформації для формування підґрунтя забезпечення реалізації державної політики.

Детально розглянувши основні етапи та допоміжні елементи, які будуть використовуватись у процесі, наступним кроком буде безпосереднє формування декомпозиційної діаграми моделі IDEF0 процесу формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньо- та зовнішньополітичної безпеки (рис. 3.17).

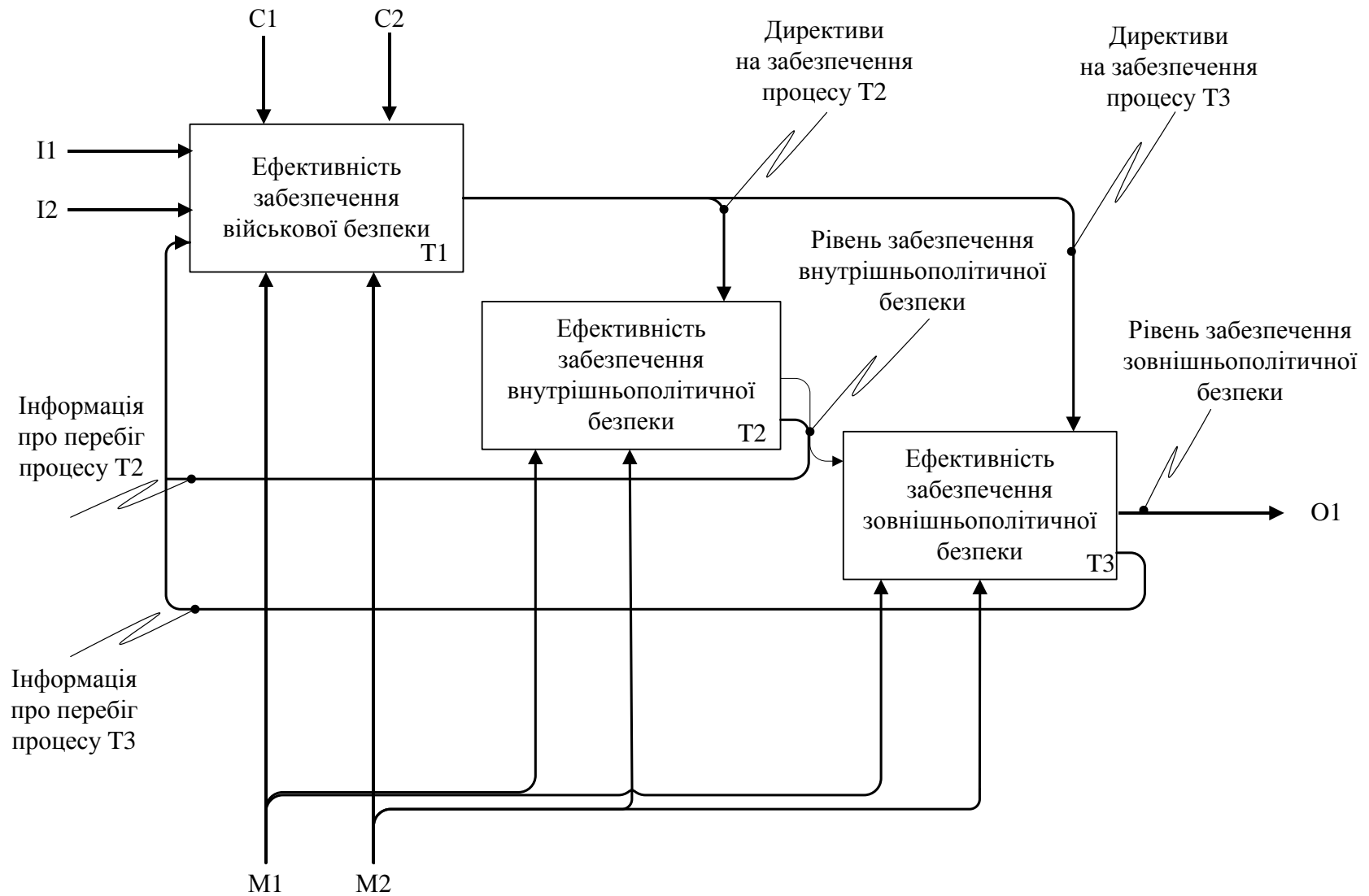

Рис. 3.17. Декомпозиційна діаграма моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньо- та зовнішньополітичної безпеки

Сформував автор

Розглянемо кожен етап досягнення кінцевої цілі Т0 більш детально.

Т1 – Ефективність забезпечення військової безпеки. Цей процес набув особливої важливості та актуальності в контексті розпочатого 2022 року повномасштабного вторгнення російської федерації на суверенні території нашої країни. У структуру входять всі ефективні зміни щодо ведення та забезпечення військової сфери в країні, які охоплюють формування нових структур Збройних Сил України, пошук та створення нових джерел фінансування військової сфери, її інноваційного реформування та наближення до стандартів НАТО. Для цього важливим кроком є створення постійно діючої системи прогнозування змін воєнно-політичної обстановки в світі, а також прогнозування можливих ризиків та загроз щодо військової агресії проти України. Окрім того, важливим елементом зміцнення військової безпеки, в контексті сьогоденного повномасштабного військового вторгнення, є створення професійної армії, яка може в короткий строк мобілізувати власні кадрові частини та стати потужною перешкодою для наступаючих ворогів. І, безперечно, ключовим кроком на шляху до довгострокового забезпечення військової безпеки є прискорення вступу нашої країни до військового альянсу НАТО, що стане беззаперечним захистом проти подальших військових посягань.

Т2 – Ефективність забезпечення внутрішньополітичної безпеки. На сьогоднішній день ключовим завданням системи державної політики в сфері внутрішньополітичної безпеки є створення ефективної системи захисту національних інтересів країни, пошуку, виявлення та знешкодження ворожих агентів, діяльність яких спрямована на дестабілізацію внутрішнього середовища нашого суспільства. Така мета буде реалізовуватися за умови впровадження тактичних та стратегічних заходів забезпечення внутрішньополітичної безпеки. Тактичні засоби стосуватимуться локальних процесів нейтралізації внутрішньополітичних загроз та небезпек, тоді як стратегічні комплекси заходів стосуються процесів довготривалого захисту інститутів влади та політичної системи в цілому, прозорості та незалежності

державної політики. Такі складні завдання, як на тактичному, так і на стратегічному рівні вимагають від персоналу органів державної влади високого рівня професіоналізму та вміння оперативно реагувати на мінімальні зміни внутрішнього середовища країни.

ТЗ – Ефективність забезпечення зовнішньополітичної безпеки. Розвиток зовнішньополітичної безпеки нашої країни полягає у просуванні та активному лобіюванні формування ефективного та якісно нового пан'європейського механізму колективної безпеки та оперативного реагування на будь-які ворожі посягання на території та суверенітет нашої країни, як у військовому, так і в енергетичному та інших вимірах. Такий механізм повинен охоплювати набір санаційних обмежень та міжнародного переслідування всіх порушників мирного співіснування країн та вирішення всіх проблем у форматі дипломатії.

Сформувавши декомпозиційну діаграму моделі IDEF0 процесу формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньо- та зовнішньополітичної безпеки, в аналогічний спосіб сформуємо моделі для інших складових національної безпеки.

Так, наступною групою складових національної безпеки будуть економічна, соціальна та інформаційна безпеки. Першим кроком у моделюванні процесу підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної безпеки буде ієрархія блоків функціональної моделі IDEF0 (рис. 3.18).

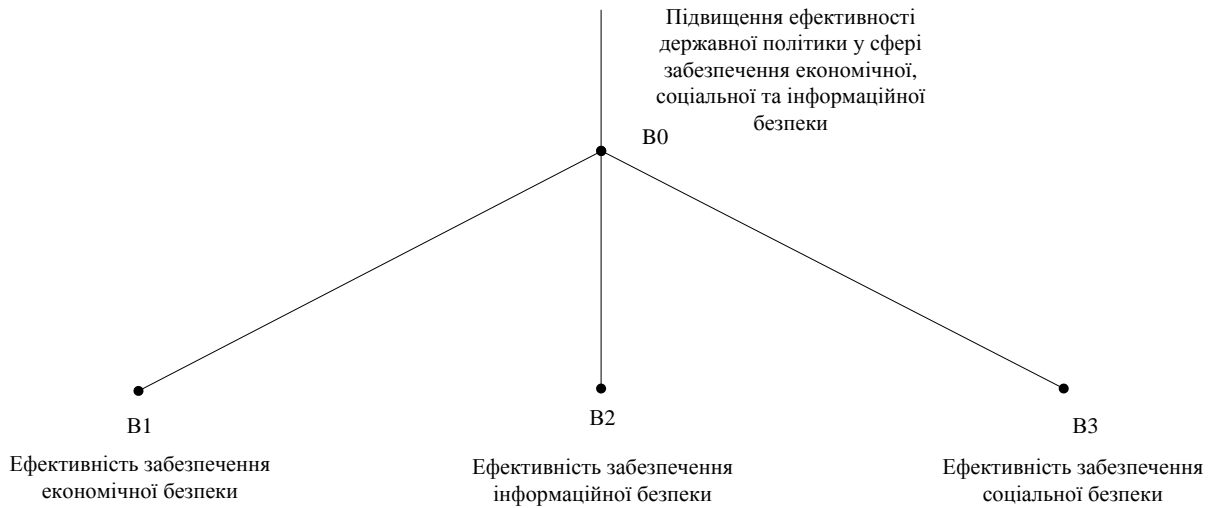

Рис. 3.18. Ієрархія блоків функціональної моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної безпеки

Сформував автор

На рис. 3.18 зображена кінцева ціль формування функціональної моделі IDEF0 щодо цієї групи складових національної безпеки – підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної безпеки, яка була позначена символом V0.

Наступним етапом формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної безпеки є створення контекстної діаграми моделі IDEF0 (рис. 3.19).

Рис. 3.19. Контекстна діаграма моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної безпеки

Сформував автор

Відтак, безпосереднє формування декомпозиційної діаграми моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної безпеки представлено на рис. 3.20.

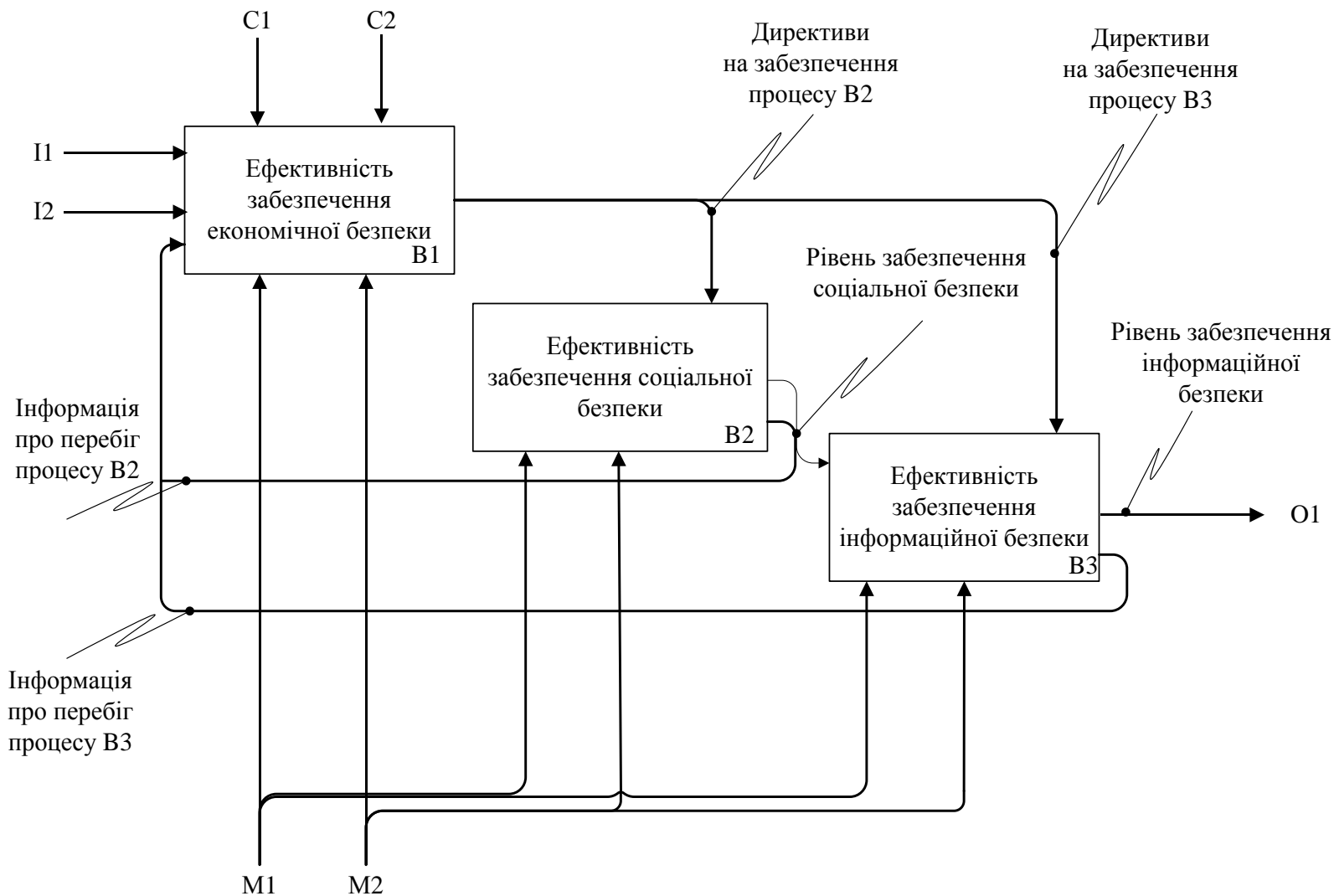

Рис. 3.20. Декомпозиційна діаграма моделі IDEF0 процесу формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної безпеки

Сформував автор

Розглянемо кожен етап досягнення кінцевої цілі В0 детальніше:

В1. Ефективність забезпечення економічної безпеки. Дієва та постійно діюча система економічної безпеки можлива лише за умови наявності легітимної, науково- та практично-обґрунтованої, скоординованої та єдиної системи державної політики, яка буде повною мірою відповідати та знешкоджувати вплив усіх можливих зовнішніх та внутрішніх загроз. Формування такої системи є особливо актуальним в умовах сьогодення, коли військові дії, які проходять у деяких областях нашої країни, а також практично щоденні ракетні обстріли, зумовили зниження діяльності або припинення існування виробничих сфер, призупинили торгові домовленості та зумовили значне погіршення всіх економічних показників нашої країни. Лише завдяки професійній та ефективній системі організації державної політики та вмінню забезпечувати економічну безпеку навіть у кризові періоди життєдіяльності країни, в нашої держави завжди буде існувати можливість відновлення виробництва, розвиток та вдосконалення конкурентоспроможності виробленої продукції, впровадження інноваційних технік виробництва, відновлення житлової та підприємницької інфраструктури, а також створення привабливих безпекових умов для закордонних інвестицій.

В2. Ефективність забезпечення соціальної безпеки. Ефективна система забезпечення соціальної безпеки спрямована на стабілізацію та оздоровлення всіх суспільних відносин, а також повноцінне забезпечення належного рівня життя населення, задоволення базових соціальних потреб та підтримання високого рівня державного соціального забезпечення. Для цього ключовим є формування повноцінної системи соціальної безпеки, яка б могла оперативно та ефективно адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Для цього важливим є детальний аналіз та адаптація успішного досвіду забезпечення соціальної безпеки інших країн, у яких соціальна безпека надається не в мінімальному, а оптимальному для кожної групи населення обсязі. Окрім того, нагальною проблемою сучасного процесу забезпечення соціальної безпеки є оперативне реагування на проблеми та потреби, які

виникають у громадян країни, внаслідок повномасштабного вторгнення та численних ракетних обстрілів, оскільки часто ці проблеми є критичними та повинні бути вирішені у найкоротші терміни.

В3. Ефективність забезпечення інформаційної безпеки. На сьогоднішній день інформаційна складова життєдіяльності суспільства є ключовим фактором його стабільності та життєздатності. Поряд із військовими діями на реальних фронтах, активна ворожа діяльність ведеться на інформаційному фронті. З огляду на це, критично важливим завданням сучасної системи національної безпеки та елементом ефективної державної політики є формування потужного комплексу протидії інформаційним атакам, неправдивим фактам та новинам, мета яких дестабілізувати українське суспільства, а також створення системи постійного інформування громадян України перевіреною та правдивою інформацією щодо стану внутрішньополітичного та зовнішньополітичного становища. Для цього варто виконати такі кроки: модернізація системи інформаційного моніторингу, вдосконалення сучасного законодавства, яке регулює інформаційну сферу, впровадження інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій захисту проти інформаційних загроз.

Наступна група складових національної безпеки, для яких варто сформувати декомпозиційну діаграму моделі IDEF0, є енергетична, екологічна та науково-технологічна безпека. Ієрархія блоків функціональної моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної та науково-технологічної безпеки представлена на рис. 3.21.

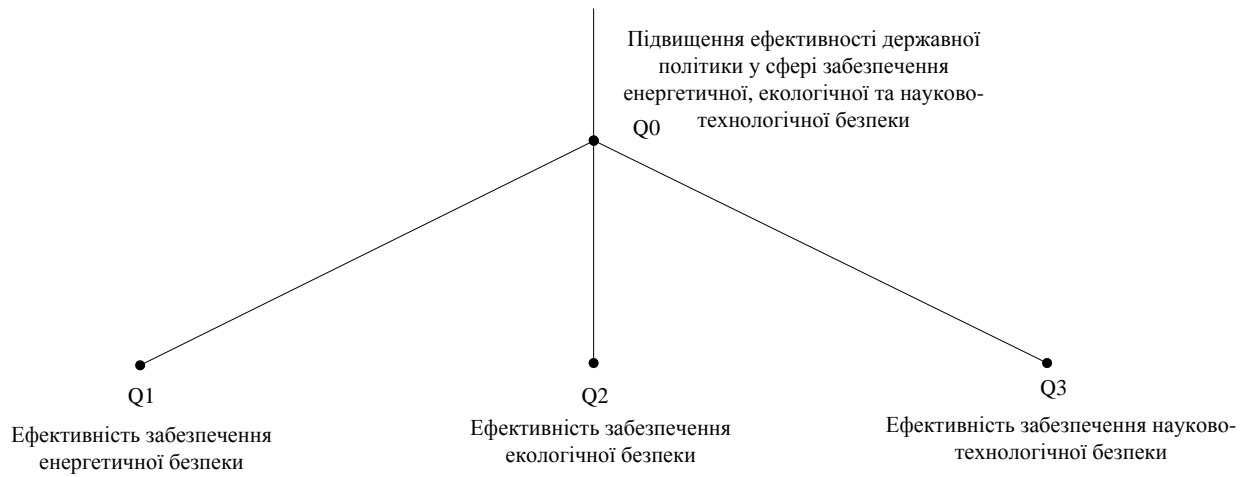

Рис. 3.21. Ієрархія блоків функціональної моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної та науково-технологічної безпеки

Сформував автор

На рис. 3.21 зображена кінцева ціль формування функціональної моделі IDEF0 щодо цієї групи складових національної безпеки – підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної та науково-технологічної безпеки. Ця ціль на рис. 3.21 позначена символом Q0.

Контекстна діаграма моделі IDEF0 забезпечення енергетичної, екологічної та науково-технологічної безпеки представлена на рис. 3.22.

Рис.3.22. Контекстна діаграма моделі IDEF0 забезпечення енергетичної, екологічної та науково-технологічної безпеки

Сформував автор

Наступним кроком буде безпосереднє формування декомпозиційної діаграми моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної та науково-технологічної безпеки (рис. 3.23).

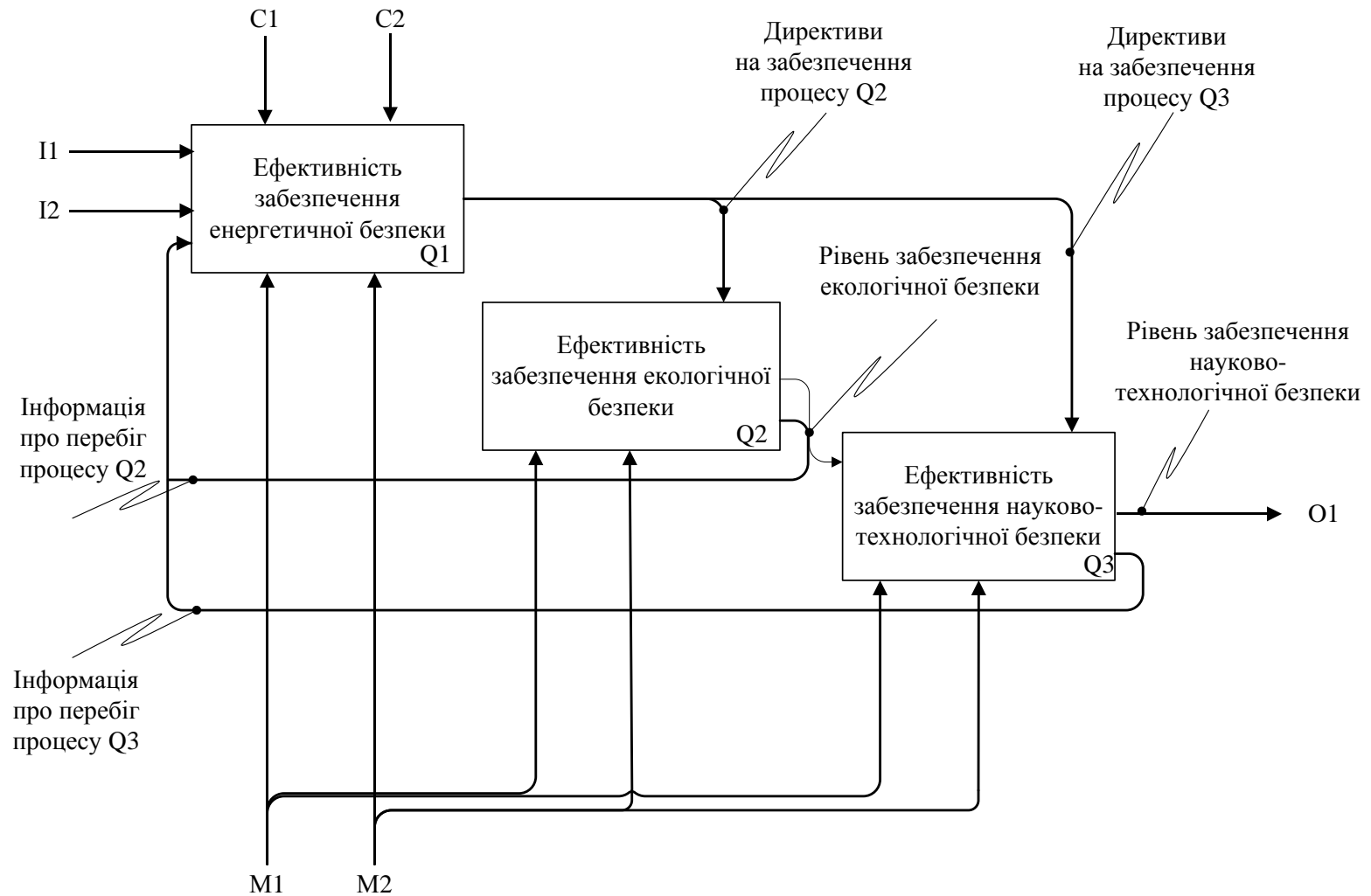

Рис. 3.23. Декомпозиційна діаграма моделі IDEF0 процесу формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення енергетичної, екологічної та науково-технологічної безпеки

Сформував автор

Розглянемо кожен етап досягнення кінцевої цілі Q0, зображений на рис. 3.23 більш детально.

Q1. Ефективність забезпечення енергетичної безпеки. У контексті забезпечення цього виду безпеки, важливим є поетапне забезпечення національної енергетичної незалежності, яка більшою мірою буде спиратися на демонополізацію постачальників енергетичних ресурсів, активізацію використання альтернативних джерел енергії, а також розвиток власних енергетичних ресурсів. Окрім того, в світі сьогоденних подій, важливою умовою забезпечення енергетичної безпеки та незалежності є захист державної енергетичної інфраструктури від ракетних обстрілів та диверсійних атак.

Q2. Ефективність забезпечення екологічної безпеки. В останні роки екологічність виробництва та щоденного побуту людини стала ключовою повісткою більшості світових спільнот. Це зумовлено тим, що неконтрольоване розростання виробництва, неадекватно велике використання природних ресурсів, знищення значної частини флори та фауни, внаслідок техногенного та антропогенного впливу, зумовили збідніння земної біосфери та значний рівень забруднення навколишнього середовища. Така проблема повинна вирішуватися на рівні державного регулювання у вигляді формування належного та якісно нового законодавчого забезпечення, а також ефективної державної політики, яка, за допомогою реалізації державних програм та інформаційного забезпечення, формувала у пересічного громадянина розуміння важливості дотримання базових правил екологічного усвідомленого способу життя.

Q3. Ефективність забезпечення науково-технологічної безпеки. Сучасні наукові надбання дають можливість значною мірою покращити ефективність будь-якого виробничого процесу. З огляду на це, розвиток виробничого та інших потенціалів нашої країни значною мірою залежить від активності впровадження сучасних інноваційних технологій. Для полегшення цього процесу, першим кроком є формування належного законодавчого забезпечення, яке б полегшило процеси апробації нових технологій та стимулювало внутрішні науково-дослідні проекти, дослідно-конструкторські бюро та

покращило б загальний інтелектуальний потенціал країни. Ще одним кроком у забезпеченні цього виду національної безпеки є формування такої державної політики, яка б стимулювала надходження внутрішніх та закордонних інвестицій в українські науково-технічні вироби та проекти. На рівні виробництва, важливим кроком є поетапне переобладнання виробничих потужностей зі заміною старого устаткування на нове, збільшення рівня технологізації та цифровізації виробничих процесів.

У підсумку варто зазначити, що підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки є дуже комплексним поняттям, яке передбачає, що зростає рівень кожної її складової окремо. Після перемоги, Україну чекають нові випробування у сфері забезпечення національної безпеки, які можливо виконати лише за ефективної державної політиці.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

За результатами проведеного аналізу шляхів удосконалення державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, можна зробити такі висновки:

1. У результаті встановлення важливості впливу динамічності середовища на складові національної безпеки було визначено перелік актуальних загроз для кожної. Запропонований підхід до ієрархічного впорядкування та залучені експерти уможливили встановлення зв'язків між виділеними загрозами по кожній із основних складових національної безпеки України. В підсумку проведених обчислень впорядкування загроз по кожній зі складових національної безпеки України допомогло групувати їх за заходами протидії: стратегічні, тактичні й оперативні.

2. Обґрунтовано, можливі різні варіанти розвитку державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України в розрізі її складових, серед яких найбільш ефективними може бути рухоме або ж нерухоме пристосування

до нових умов. Доведено, що від загроз залежить, який напрям розвитку державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України варто обирати. В результаті застосування запропонованого методичного підходу, було визначено, що для більшості складових національної безпеки України найбільш оптимальна державна політика може стосуватися рухомого пристосування до змін політики, що передбачає активні, динамічні дії в межах функціонування.

3. Доведено важливість формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Запропоновано методичний підхід до підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. В результаті проведеного дослідження, представлено ієрархію блоків функціональної моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньо- та зовнішньополітичної, енергетичної, екологічної, науково-технологічної, економічної, соціальної та інформаційної безпеки. Сформовано контекстну діаграму моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньо- та зовнішньополітичної, енергетичної, екологічної, науково-технологічної, економічної, соціальної та інформаційної безпеки. Розроблено декомпозиційні діаграми моделі IDEF0 підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення військової, внутрішньо- та зовнішньополітичної, енергетичної, екологічної, науково-технологічної, економічної, соціальної та інформаційної безпеки.

Основні наукові результати опубліковані в працях: [227, 230, 234–235].

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено і по-новому вирішено науково-практичну проблему, що продемонстровано розробкою теоретико-методичних засад щодо формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, а також обґрунтовано практичні рекомендації щодо їх застосування.

Основні наукові та прикладні результати роботи, рекомендації з наукового і практичного їх використання полягають у такому:

1. Встановлено, що тлумаченню сутності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки приділено недостатньо уваги в розрізі її складових. Запропоновано власні трактування основних структурних складових забезпечення національної безпеки та розкрито сутність державної політики щодо кожної з них, що в подальшому, допомогло б обґрунтувати теоретичні засади та сформувати узагальнюючу теоретичну модель забезпечення державної політики у сфері національної безпеки в розрізі основних структурних складових.

2. У результаті проведеного аналізу структури реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, обґрунтовано основні особливості роботи суб'єктів реалізації державної політики, функції та Стратегію. Проаналізовано основні напрями державної політики з питань забезпечення національної безпеки України в розрізі її структурних складових. Розроблена модель системи державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України націлена через блоки визначити й охарактеризувати поетапно специфіку цього процесу.

3. У дисертаційній роботі обґрунтовано важливість та критичність потреби у формуванні інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України з урахуванням як зовнішньої, так і внутрішньої інформації. Завдяки розкриттю сутності інформації, встановлено основні трансформаційні фактори зміни ролі й призначення інформації в розрізі

активності суб'єктів національної безпеки України. Обґрунтувавши основні застосування аналітичної інформації в активності суб'єктів національної безпеки України, було представлено схему базису формування інформаційно-аналітичного підґрунтя. Зобразивши структурну площину інформаційно-аналітичного підґрунтя активності суб'єктів національної безпеки України, представлено модель формування такого роду підґрунтя.

4. Доведено в роботі важливість протидії основним загрозам державній політиці у сфері забезпечення національної безпеки України в розрізі її основних структурних складовим, унаслідок чого визначено і впорядковано залежно від типу заходів протидії і типу впливу, ключові загрози за кожною зі складових. Унаслідок чого розроблений механізм протидії основним загрозам державній політиці у сфері забезпечення національної безпеки України охоплює загрози за дев'ятьма основними складовими і заходи стратегічного, тактичного й оперативного типу.

5. Обґрунтовано, що для українських реалій, вкрай складно забезпечити національну безпеку однаково для кожної її складової. Якщо взяти лише один підхід адаптації або ж пристосування, то ми можемо проігнорувати низку аспектів. Доведено, що потрібні декілька підходів та певною мірою, розділити та згрупувати основні складові забезпечення національної безпеки України. Розроблений науково-практичний підхід, який передбачає застосування сучасного методу для визначення одного із варіантів розвитку державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України в розрізі її складових, визначає два напрями: пристосування з активними діями й ресурсами і більш стриманий підхід.

6. У дисертаційній роботі доведено, що підвищення ефективності державної політики забезпечення національної безпеки варто розглядати в розрізі її основних складових, які уможливають досягнення основних цілей. Обґрунтовано, що процес підвищення ефективності державної політики забезпечення національної безпеки є складним та комплексним, що в результаті може стати перешкоджаючим чинником для його подальшої успішної

реалізації. Тому завдяки сучасному методу функціонального моделювання IDEF0 в межах розробленого методичного підходу, було сформовано декомпозиції процесу формування моделі підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення кожної складової національної безпеки і як результат заклало необхідний базис для прийняття й реалізації основних безпекових рішень по кожній із них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
2. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження в Україні / за заг. ред. В. Ребкала, В. Тертички. Київ : Вид-во НАДУ, 2000. 232 с.
3. Державне управління : словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
4. Пал Л. А. Аналіз державної політики ; [пер. з англ. І. Дзюби]. Київ : Основи, 1999. 422 с.
5. Валецький О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження. Київ : НІСД, 2001. 242 с.
6. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління. Київ : Міленіум, 2003. 256 с.
7. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади / за заг. ред. Н. Р. Нижник. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 164 с.
8. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL : <https://goo.gl/aLu3RG>. (дата звернення: 27.01.2023)
9. Концептуальні засади взаємодії політики й управління / за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. Київ : НАДУ, 2010. 300 с.
10. Колбеч Г. К. Політика: Основні концепції в суспільних науках ; [пер. з англ.]. Київ : КМ Академія, 2004. 127 с.
11. Романов В., Рудік О., Брус Т. Вступ до аналізу державної політики. Київ : Основи, 2001. 238 с.
12. Петренко І. І. Сутність державної політики та державних цільових програм. *Віче* (Журнал Верховної Ради України). 2011. № 10. С. 23–25.

13. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження : методичні рекомендації / уклад.: О. І. Кілієвич. Київ : НАДУ, 2009. 88 с.
14. Янг Е. Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики: практ. посібник для радників з державної політики у Центральній і Східній Європі / Е. Янг, Л. Куїнн; пер. з англ. С. Соколик; наук. ред. пер. О. Кілієвич. Київ : К.І.С., 2003. 120 с.
15. Гогвуд Б. Аналіз політики для реального світу; пер. А. Олійник. Київ : Основи, 2004. 396 с.
16. The Modern State. Christopher Pierson. Second edition 2004. URL: <http://psi424.cankaya.edu.tr/uploads/files/Pierson,%20The%20Modern%20State,%202nd%20ed.PDF>. (дата звернення: 27.01.2023)
17. Кельзен Г. Чисте правознавство. Київ : Юніверс, 2004. 496 с
18. Рабинович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник. 10-е вид., доп. Львів : Край, 2008. 224 с.
19. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.
20. Scruton R. A Dictionary of Political Thought. L. : The Macmillan Press, 1982. 744 p.
21. Теорія держави і права в схемах та таблицях : навч. посібник / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ : «Хай-Тек Прес», 2020. 296 с.
22. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посібник. Київ : МАУП, 2003. 240 с.
23. Важна К. Поняття та характеристика держави як суб'єкта міжнародного публічного права. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 2019. № (3). С. 132–142.
24. Колісніченко А. І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму : навч. посібник. Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. 274 с.
25. Політологія : навч.-метод. посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 540 с.

26. Blok Z. O polityczności, polityce i politologii. Poznań, 2009. S. 31–54.
27. Jabłoński A. W. Polityka. Interpretacje definicyjne. Kategorie analizy politologicznej. Wrocław, 1991. S. 7.
28. Логунова М. М., Шахов В. А., Шевченко М. Ф. Концептуальні засади теорії політики : навч. посібник. Київ, 1999. С. 116.
29. Герасимчук Т. Ф., Киридон А. М., Троян С. С. Загальна теорія політики : навч. посібник. Київ : Видавничий дім «Кондор» , 2017. 226 с.
30. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посібник. Київ : Дипломатична академія України при МЗС України, 2013. 204 с.
31. Ткаченко О., Голубєв О. Проблема істинної політики в соціальній філософії *Проблема істинної політики в соціальній філософії*. 2014, С. 162–169
32. Політологія / Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін. ; за ред. Ф. М. Кирилюка. Київ : Здоров'я, 2004. 776 с.
33. Політологія: наука про політику / заг. ред. проф. В. Г. Кремень, проф. М. І. Горлача. Київ; Харків : Друкарський центр, 2002. 640 с.
34. Політологія : хрестоматія / [Гетьманчук М. П., Грищук О. В., Титаренко Д. М., Сусліков В. Є.] / за ред. Гетьманчука М. П. Львів : ЛьВДУВС, 2011. 600 с.
35. Теорія політики : підручник / Денисенко В. М., Бліхар В. С., Требін Н. П., та ін. Львів: Ліга-Прес, 2015. 668 с.
36. Володимир Лис про Сократа, Данила Галицького, Фернандо Магеллана, Ісаака Ньютона, Шарлотту, Емілі, Енн Бронте. Київ : Грані-Т, 2008. 136 с.
37. Історія політичної думки: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ-2000», 2016. 1000 с.
38. Арістотель. Політика / пер. з давньогрец. та передмова О. Кислюка. Київ : Основи, 2003.
39. Політологія / за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенко. Київ : Академія, 2006. 528 с.
40. Макіявеллі Нікколо. Державець. Флорентійські хроніки. Київ : Основи, 1998. С. 333–363.

41. Гоббс Т. Левіафан / пер. з англ. Київ : Дух і літера, 2000. 600 с.
42. Рудакевич О. М. Політологія: навч.-метод. посібник. Тернопіль : Астон, 2001. 160 с.
43. Політологія : навчальний енциклопедичний словник-довідник для здобувачів вищої освіти ВНЗ I–IV рівнів акредитації / за наук. ред. д-ра політ. н. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. Львів : «Новий Світ-2000», 2015. 779 с.
44. Політологія: Академічний курс : підручник / М. І. Панов, Л. М. Герасіна. Київ : ВД «Ін Юре», 2007. 520 с.
45. Політологія : підручник; ред. М. М. Вегеш. Київ : Знання, 2008. 384 с.
46. Радченко О. В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення : [монографія]. Харків : Видво ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2009. 380 с.
47. Державне управління : навч. посібник / за ред. А. Ф. Мельник. Київ : “Знання”, 2004. 342 с.
48. Держава і політика : посібник / за наук. ред. д. держ. упр О. В. Радченка, [автори-упоряд. М. Д. Городок, А. В. Карташов, О. В. Радченко та ін.]; Міжнародний республіканський інститут. Київ : IRI, 2016. 372 с.
49. Романов В. Є. Розроблення та аналіз державної політики : навч. посібник. Київ : Міленіум, 2003. 68 с.
50. Основи публічної політики : конспект лекцій для здобувачів вищої освіти третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії» зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» / Укладачі О. І. Крюков, С. В. Майстро. Харків : НУЦЗУ, 2020. 80 с.
51. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С., Яковенко О. О. Національна і міжнародна безпека в визначеннях та поняттях. Київ : Текст, 2006. 256 с.
52. Кондратьєв Я. Ю., Ліпкан В. А. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 20 с.

53. Обґрунтування концептуальних та організаційно-правових засад розробки паспортів загроз національній безпеці України : навч.-метод. посібник / Г. П. Ситник, В. І. Абрамов, В. А. Мандрагеля та ін. ; за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ : НАДУ, 2012. 52 с.
54. Співак В. М. Політико-правовий та соціокультурний виміри глобалізації : монографія. Київ : Логос, 2011. 416 с.
55. Гончаренко О. М., Лисицин Е. М., Вагапов В. Б. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України. *Наука і оборона*. 2002. № 1. С. 18–24.
56. Левицька М. Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2002. 17 с.
57. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : ТАЛКОМ. 2017, 576 с.
58. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці. Київ : НІСД. 2016, 528 с.
59. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво. 2011, 808 с.
60. Блистів Т. І., Колесник В. Т., Пригунов П. Я., Карпова К. В. Концептуальні підходи до визначення методологічної функції законодавчого забезпечення національної безпеки України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. Вип. № 4 (81). С. 13–26.
61. Brown H. Thinking About National Security. Defense and Foreign Policy in a Dangerous World. Colorado, 1983. P. 4.
62. Дроботов С. А. Конституційно-правове забезпечення національної безпеки в Україні. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2020. № 2 (12). С. 24–29.
63. Адамчук О. В., Дмитренко О. М., Салюк С. В. Загальний аналіз різних аспектів національної безпеки України як поняття в сучасних наукових

дослідженнях. *Theory and Practice of Public Administration*. 2018. № 4(63). С. 1–7.

64. Бодрук О. С., Гончаренко О. М., Лисицин Е. М., Горелов М. А. Національна безпека України: історія і сучасність : монографія. Київ : ІСЕМВ, 1993. 244 с.
65. Мельников О. Г. Державне управління у сфері прикордонної безпеки в умовах європейської інтеграції України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01. Київ, 2011. 28 с.
66. Камінський А. Вступ до міжнародних відносин. Львів : Світ, 1995. 143 с.
67. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія. Київ : НАУ, 2007. 436 с.
68. Головченко О. М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки : монографія. Одеса, 2008. 399 с.
69. Баженов О. Л. Історія первісного суспільства : навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету денної форми навчання. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2014. 296 с.
70. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн : [навч. посіб. для студ. юрид. вузів та фак.]. Київ : Вентурі, 1997. 303 с.
71. Платон. Апологія Сократа / Діалоги. Вид. друге. Київ : Основи, 1999. 607 с.
72. Демиденко Г. Г., Петришин О. В. Історія вчень про державу і право : підручник. Харків : Право, 2009. 256 с.
73. Балух В. О., Коцур В. П. Історія середніх віків : у 2 т. Чернівці : Наші книги, 2010. Т.1 : Раннє Середньовіччя. 496 с.
74. Історія Європейської цивілізації. Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста / за ред. Умберто Еко. Харків : Фоліо, 2018. 672 с.
75. Рассел Б. Історія західної філософії. Київ : Основи, 1995. 759 с.
76. Дятлов В. О. Людина, реформи і революції в Європі доби раннього Модерну (XVI–XVIII ст.). Чернігів : Десна Поліграф, 2021. 184 с.
77. Прокопов Д. Є. Природне право як предмет аналізу в європейській новочасній філософсько-правовій думці. *Вісник Київського національного*

- університету імені Тараса Шевченка*. 2010. Серія : Філософія. Політологія. Вип. 100. С. 39–44.
78. Лозовий В. О. Етика : навч. посібник : Юрінком Інтер, 2007. 224 с.
79. Маслак О. О. Ідея природного права в західній філософській традиції (соціальнофілософський аналіз) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2010. 197 с.
80. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера : пер. з нім. / під ред. проф. Є. Причепія. Київ : Тандем, 2002. 584 с.
81. Бойченко М. Соціальна філософія як загальна соціальна теорія та навчальна дисципліна. *Філософська думка*. 2013. № 5. С. 60.
82. Тітко Е. В. Національна та міжнародна безпека у контексті захисту прав людини в умовах сьогодення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 2(12). С. 126–138.
83. Попова С. М., Попова Л. М. Основні складові національної безпеки України. *Наше право*. 2013. № 13. С. 54–60.
84. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія. Київ : НІСД, 2010. 288 с.
85. Розумний М., Андрусів В. Формування національної ідентичності як пріоритет політики держави. *Політичний менеджмент*. 2010. №3 С. 116–123.
86. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник. Київ : НАДУ, 2012. 544 с.
87. Гурковський М. П. Поняття національної безпеки як адміністративно-правової категорії. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 2 (12). С. 26–32.
88. Кубецька О., Остапенко Т., Палешко Я. Умови забезпечення національної безпеки держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 321–327.
89. Скорук О. В. Основи національної безпеки : конспект лекцій. Луцьк : ПП «Поліграфія», 2018. 131 с.

90. Про національну безпеку України : Закон України від 15.06.2022. № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 20.03.2023).
91. Економічна безпека: навч. посібник / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.
92. Baldwin, David A. The Concept of Security. *Review of International Studies*. 1997. № 23. P. 5–26.
93. Примуш Р. Б. Методологічні аспекти державного регулювання забезпечення національної безпеки України. *Вісник НУЦЗУ. Серія: Державне управління*. 2017. Вип. 1(6). С. 419.
94. Семенченко А. І. Стратегічне планування у сфері державного управління національною безпекою : дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. НАДУ при Президентіві України. Київ, 2008. С. 536.
95. Хилько О. Л. Теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхи її забезпечення : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Київ, 2004. 16 с.
96. Шевцов А., Мерніков Г. Формування та реалізація державної політики у сфері національної безпеки у країнах-членах ЄС. Офіційний сайт НІСД. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Jul08/13.htm> (дата звернення: 20.03.2023)
97. Мунтіян В. І. Економічна безпека України. Київ : КВІЦ, 1999. 462 с.
98. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави: підручник для осіб, що навчаються за фахом «Службовець, державного управління». Київ : ІДУС при Кабміні України. 1994. 240 с.
99. Пашко П. В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки. *Митна справа*. 2010. № 1(67). С. 5–16.
100. Пендюра М. М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ : [б. в.], 2005. 212 с.

101. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення : монографія / Криштанович М. Ф., Пушак Я. Я., Флейчук М. І., Франчук В. І. Львів : Сполом, 2020. 418 с.
102. Бандурка О. М. Основи економічної безпеки : підручник. Харків : НУВС, 2003. 236 с.
103. Ревенко А. Проблеми формування національної економічної безпеки України. *Економіка України*. 1993. № 11. С. 14–18.
104. Циганов В. В. Національна безпека України : посібник. Київ, 2004. 100 с.
105. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 27.01.2023)
106. Григоренко Я., Черненко Д. Воєнна сила сучасної держави як категорія міжнародних відносин: поняття та шляхи вдосконалення. *Міжнародне право*. 2017. № 3. С. 299–301.
107. Костенко Г. Ф. Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки : навч. посібник. Київ : Юмана, 2002. 144 с.
108. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України / О. М. Гончаренко, Е. М. Лисицин, В. Б. Вагапов та ін. *Наука і оборона*. 2002. № 1. С. 18–24.
109. Довідник з питань міжнародного морського і військового права / під ред. В. С. Семенова. Міністерство оборони України. Київ : 1999. 380 с.
110. Шайтан О. Понятійно-категоріальний апарат інформаційної безпеки держави у гуманітарній сфері. *Юрид. журн*. 2012. № 4. С. 74–76.
111. Про поняття “інформаційна безпека”. *Правова інформатика*. 2011. № 1(29). С. 47–53.
112. Ліпкан В. А. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях. Київ : Текст, 2006. С. 146–147.
113. Калюжний Р. Питання концепції реформування інформаційного законодавства України. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні* : збірник Київ : НТУУ “КПІ”, Міністерство освіти і науки України, СБУ. 2000. С. 17–21.

114. Золотар О. Класифікація інформаційної безпеки. *Інформація і право*. 2011. № 2. С. 109–113.
115. Захаренко К. В. Категорія інформаційної безпеки у вітчизняному філософсько-політологічному дискурсі. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2018. Вип. 72. С. 44–52.
116. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.10.2021 р. «Про Стратегію інформаційної безпеки» : указ Президента України від 28.12.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n14> (Дата звернення: 14.05.2023)
117. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О.Ф. Новікова та ін.; за ред. І. Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового. Київ : КНЕУ, 2006. 292 с.
118. Філософія політики: короткий енциклопедичний словник / [авт.-упоряд. В.П. Андрущенко]. Київ : Знання України, 2002. 670 с.
119. Приятельчук А. О. Соціальна безпека в контексті управління розвитком суспільних відносин. *Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук*. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2010. № 19. С. 135–140.
120. Паламарчук В. М. Економічні перетворення і соціальна безпека. Київ : НІСД, 1999. 64 с.
121. Новікова О. Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи їх вирішення. Донецьк : ІЕП НАН України, 1997. 460 с.
122. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист: навч. посіб. із соц. політики. Київ : Основи, 2004. 491 с.
123. Давидюк О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови системних показників. URL : www.cpsr.org.ua (Дата звернення: 14.05.2023)
124. Качинський А. Б. Роль і місце екологічної складової у структурі національної безпеки України. *Національна безпека: український вимір*: щокв. наук. зб. / Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т проблем нац. безпеки; [редкол.: В. П. Горбулін та ін.]. Київ, 2009. Вип. 5(24). С. 73–88.

125. Козаченко Т. П. Структурно-компонентний аналіз сутності поняття “екологічна безпека”. *Демократичне врядування: наука, освіта, практика* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 29 трав. 2009 р.: у 4 т. / за заг. ред. В. П. Приходька, С. В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2009. Т. 4. С. 33–35.
126. Андрейцев В. Право екологічної безпеки: проблеми формування об’єктного складу. *Право України*. 2001. № 10. С. 10–16.
127. Сабіров Р. Ф. Екологічна безпека як невід’ємна складова національної безпеки України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*, 2010. № 1. С. 240–245.
128. Хилько М. І. Екологічна безпека України : навч. посібник. Київ, 2017. 267 с.
129. Дегодюк Е. Г. Екологотехногенна безпека України : монографія. Київ : ЕКМО, 2006. 306 с.
130. Паливно-енергетичний комплекс України на порозі третього тисячоліття [за заг. ред. А. К. Шидловського, М. П. Ковалка]. Київ : УЕЗ. 2001. 398 с.
131. Земляний М. Г. До оцінки рівня енергетичної безпеки. Концептуальні підходи. *Стратегічна панорама*. 2009. № 2. С. 56–64.
132. Сухін Є. І. Нетрадиційна енергетика як фактор економічної безпеки держави : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 21.04.01 «Економічна безпека держави». Рада національної безпеки та оборони України; Національний ін-т проблем міжнародної безпеки. Київ, 2005. 38 с.
133. Прокіп А. В. Гарантування енергетичної безпеки: минуле, сьогодення, майбутнє : монографія. Львів : ЗУКЦ, 2011. 154 с.
134. Мазур І. М. Дефініція поняття «Енергетична безпека»: денотативний підхід. *Науково-інформаційний вісник*. 2013. № 8. С. 309–310.
135. Про Концепцію діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 1998 року № 48. URL : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/48-98-п> (Дата звернення: 14.05.2023)

136. Білоусов Є. М. Інноваційна сфера та економічна безпека держави (постановка проблеми). *Право і суспільство*. 2014. № 4. С. 90–94.
137. Гончар В. Г. Вплив науково-технічного прогресу на економічну безпеку держави. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. Серія Економічні науки. 2014. № 5. С. 182.
138. Єфремова К. В. Технологічна безпека віртуальної інфраструктури. Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах : зб. наук. праць (за матеріалами «Круглого столу», м. Харків, 26 трав. 2015 р.) / НДІ правового забезп. інновац. розвитку НАПрН України. Харків : НДІ ПЗІР, 2015. С. 17–22.
139. Буравльов Є., Стогній В. Науково-технологічна безпека України у контексті глобалізації. *Вісн. НАН України*. 2005. № 3. С. 32–40.
140. Качала Т. М. Сутність економічної безпеки як основи сталого розвитку економічної системи. Сучасні перспективи розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання : монографія / за ред. проф. Мігус І. П. Черкаси : ТОВ «Макалут». Черкаси, 2012. С. 27–39.
141. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007. URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?article_id=97980 (Дата звернення: 14.05.2023)
142. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Національна безпека в контексті євроатлантичної інтеграції України: філософська рефлексія. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. 2020. № 1 (44). С. 8–22.
143. Заворітня Г. Становлення спільної політики безпеки та оборони ЄС: трансатлантичне співробітництво чи суперництво? *Вісник*. Львів, 2003. Вип. 10. С. 26–32.
144. Чуваков О. А. Концептуальні проблеми визначення сутності понять «зовнішня-внутрішня» безпека держави. *Вісник Одеського національного університету*. Правознавство. Том 23 № 1(32). 2018. С. 160.

145. Косілова О. І. Політична безпека в системі національної безпеки України. *Правова інформатика*. 2011. № 1 (29). С. 72–78.
146. Ліпкан В. А. Національна безпека України: кримінально-правова охорона : навч. посібник. Київ : КНТ, 2007. С. 111.
147. Гордієнко Т. М. Теоретичні основи взаємообумовленості національної та регіональної економічної безпеки. *Економіка та право*. 2010. № 1. С. 126–132.
148. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ, 2011. 309 с.
149. Лисяк О. Економічна безпека держави в умовах її становлення. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 47–56.
150. Ситник Г. П. Проблеми реформування політичної системи в контексті політичної безпеки. *Концептуальні засади реформування політичної системи в Україні: стан і перспективи розвитку політичних наук* : зб. матеріалів круглого столу. Київ, 13 квітня 2001 р. / за ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. Київ : Вид-во УНДУ, 2001. С. 8–15.
151. Кравчук О. Ю. Політична безпека України як наукова і практична проблема. *Політичні науки. Міжнародний науковий журнал*. 2016. № 6. т. 3. С. 82–84.
152. Хазін М. Політична безпека на глобальному та регіональному рівні. URL : www.worldcrisis.com. (Дата звернення: 14.05.2023)
153. Косілова О. І. Політична безпека в системі національної безпеки України. *Правова інформатика*. 2011. № 1(29). С. 73.
154. Приходько Х. В. Політична безпека України : конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 37.
155. Гордієнко С. Складові безпеки української державності за сферами її буття. *Юридична Україна*, 2020. С. 6–17.
156. Орел М. Г. Розроблення стратегії забезпечення політичної безпеки: теоретичний аспект. *Державне управління. Серія право*. 2017. № 4 (60). С. 61–69.

157. Кремень В. Г. Політична безпека України : концептуальні засади та система забезпечення : монографія ; Рада національної безпеки і оборони України. Київ : МАУП, 1998. 90 с.
158. Ahmed Fahim & Robinson Stewart & Tako A. A. Using the structured analysis and design technique (SADT) in simulation conceptual modeling. Proceedings. Inter Simulation Conference. 2015. P. 1038–1049. <https://doi.org/10.1109/WSC.2014.7019963> . (Дата звернення: 21.05.2023)
159. Montevechi J. A. B. & Friend J. D. “Using a Soft Systems Methodology Framework to Guide the Conceptual Modeling Process in Discrete Event Simulation”. *Proceedings of the 2012 Winter Simulation Conference*. C. Laroque, J. Himmelspach, R. Pasupathy, O. Rose, and A.M. Uhrmacher, eds. 1 – 12, Piscataway, New Jersey: Institute of Electrical and Electronics Engineers, Inc.
160. Menzel C. & Mayer R. J. “The IDEF Family of Languages”. Handbook on architectures of information systems. Springer. 1998.
161. Van Der Zee, D. J. & Van Der Vorst, J. G. A. J. “Guiding Principles for Conceptual Model Creation in Manufacturing Simulation”. Proceedings of the 2007 Winter Simulation Conference. S. G. Henderson, B. Biller, M.-H. Hsieh, J. Shortle, J. D. Tew, and R. R. Barton, eds. 776–784, Piscataway, New Jersey: Institute of Electrical and Electronics Engineers, Inc.
162. Waissi G., Demir M., Humble J. E., & Lev B. Automation of strategy using IDEF0 – A proof of concept. *Operations Research Perspectives*. 2015. 2. P. 106–113. <https://doi.org/10.1016/j.orp.2015.05.001> (Дата звернення: 21.05.2023)
163. Марченко А. В. Проектування інформаційних систем : навч. посібник. 2015. С. 40.
164. Марголин А. UML для бізнес-моделювання: для чого потрібні діаграми процесів. 2021. URL : <https://evergreens.com.ua/ru/articles/uml-diagrams.htm> (Дата звернення: 21.05.2023)
165. Colquhoun G. J., Baines R.W., and Crossley R. “A State of the Art Review of IDEF0”. *International Journal of Computer Integrated Manufacturing*. 1993. 6. P. 252–264.

166. Mayer R., *IDEF0 Functional Modeling*. Knowledge Based Systems, Inc., College Station, TX, 1990.
167. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємства. Київ : Европ. ун-т, 2004. 170 с.
168. Воробйов В. І. Побудова моделі ключових загроз економічної безпеки вітчизняних поліграфічних підприємств. *Полігр. та вид. справа*. 2010. № 2 (52). С. 18–30.
169. Лаврова Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісн. економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 127–130.
170. Рязасєва Т. Г. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємства. *Вісн. Хмельницького нац. ун-ту*. 2010. № 3. Т. 1. С. 177–181.
171. Штангрет А. М., Котляревський Я. В. Сутність поняття «безпека» та взаємопов'язаних з нею категорій. [Наукові записки \[Української академії друкарства\]](#). 2010. № 2. С. 75–83.
172. Мандзіновська Х. О., Штангрет А. М., Котляревський Я. В., Мельников О. В. Фінансова безпека машинобудівного підприємства : Методичні засади формування та забезпечення : монографія. Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. 226 с.
173. Соціальна статистика України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення: 21.06.2023)
174. Social Progress Imperative. URL : <https://www.socialprogress.org/?code=UKR> (Дата звернення: 21.06.2023)
175. Економіка України. URL : <https://minfin.com.ua/> (Дата звернення: 21.06.2023)
176. Довкілля України. URL : https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm (Дата звернення: 21.06.2023)
177. Наука і технології України. URL : https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_nauka_2019.pdf (Дата звернення: 24.06.2023)

178. Енергетика України. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Zb_per.pdf (Дата звернення: 28.06.2023)
179. Corruption Perceptions Index, CPI. URL: <https://www.transparency.org/en/> (Дата звернення: 28.06.2023)
180. Fragile States Index, CPI. URL : <https://web.archive.org/web/20210213004353/https://fragilestatesindex.org/country-data/> (Дата звернення: 28.06.2023)
181. Democracy Index 2021. URL : <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2021/> (Дата звернення: 29.06.2023)
182. Використання інформаційно-комунікаційних технологій. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zv/ikt/arh_ikt_u.html (Дата звернення: 30.06.2023)
183. Єршова Н. М. Прийняття рішень на основі методу аналізу ієрархій. *Вісник Придніпровської держ. акад. будва і архітектури*. 2015. № 9 (210). С. 39–45.
184. Євстрат Д. І., Кушнерук Ю. І. Застосування методу аналізу ієрархій для оцінки маркетингової активності торговельних підприємств. *Проблеми економіки*. 2012. № 2. С. 66–71.
185. Черняк Г. М. Механізм вибору стратегії забезпечення економічної безпеки енергетичних підприємств. *Ефективна економіка*. 2016. № 3. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4863> (дата звертання 11.05.2023).
186. Поліщук О. Б. Формування адаптивно-орієнтованої системи управління економічною безпекою підприємства : дис. ... доктора філософії за спеціальностями 073 – «Менеджмент», 051 – «Економіка» – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України. Львів, 2022. 270 с.
187. Кульчицька Х. Б., Предко Л. С. Застосування методу аналізу ієрархій при виборі проекту в поліграфії. *Поліграфія і видавнича справа*. 2018. № 1. С. 51–60.

188. Shynkar S., Brynzei B., Rozumovych N. Modeling the effects of key threats on the economic security of industrial enterprises. Fifteenth Scientific and Practical International Conference “International Transport Infrastructure, Industrial Centers and Corporate Logistics” (NTI-UkrSURT 2019). SHS Web Conf. 2019. Vol. 67. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196704010> (дата 11.04.2023).
189. Sylkin O. S., Shtangret A. M. The Mechanism of formation and functioning the system of accounting and analytical support of financial management of the enterprise. *Соціально-правові студії*. 2018. Вип. 1. С. 135–140.
190. Ryzhakova G., Petrukha S., Petrukha N. Agro-food value added chains: Methodology, technique and architecture. *Financial and Credit Activity. Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 4 (45). P. 385–395.
191. Про національну безпеку України. Відомості Верховної Ради України : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 20.06.2023)
192. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України . від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення: 20.06.2023)
193. Конституція України. Верховна рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.06.2023).
194. Як визначати пріоритети державної безпекової політики? (Policy Paper) Виконано групою експертів: Валерій Садовський, Андрій Дацюк, Рена Марутян, Роман Ніщович. Київ, 2016. 48 с.
195. Ситник Г. П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України: навч. посібник: у 3 ч. Ч. 3: Київ : НАДУ, 2010. 208 с.
196. Рада національної безпеки і оборони України. Офіційний сайт. URL : <https://www.rnbo.gov.ua/> (дата звернення: 24.06.2023).

197. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.06.2023)
198. Шевчук О. М. Заходи адміністративного запобігання поширенню пандемії COVID-19 та права людини: досвід Великобританії. *Science and practice of today* : збірник праць міжнародної конференції, November 16–19, 2020. Ankara, 2020. 695 р. С. 335–328.
199. Шевченко В. Концепція національної безпеки: методологічний аспект. *Голос України*. 1996. 11 с.
200. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України / О. Гончаренко, Е. Лисицин, В. Вагапов. *Наука і оборона*. 2002. № 1. С. 18–24.
201. Вовк О. Концепція національної безпеки України: теоретичний аспект. *Вісник київського національного ун-ту ім. Т. Шевченка*. Юридичні науки. 2011. № 89. С. 76–80.
202. Ліпкан В. Концепція національної безпеки України. Підходи до формування. *Вісник прокуратури*. 2003. № 10 (28). С. 85–92.
203. Дзьобань О. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: методологія дослідження та забезпечення : монографія. Харків : Константа, 2006. 440 с.
204. Костенко Г. Ф. Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки : навч. посібник. Київ : ЗАТ Видавничий дім “ДЕМЩ”, 2002. 144 с.
205. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Методологічні засади розробки стратегії національної безпеки. *Стратег. панорама*. 2004. № 3. С. 53–60.
206. Новицький Г. В. Методологічні засади підготовки Стратегії національної безпеки України. *Науково-аналітичний бюлетень Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України “Євроатлантикінформ”*. 2005. № 4. С. 59–61.

207. Сунгуровський М. В. Методологічний підхід до формування системи національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2001. № 3–4. С. 43–53.
208. Словник іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. Київ : Голов. ред. Укр. рад. енциклоп., 1985. 968 с.
209. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
210. Андрушків Б. Н. Основи менеджменту. Львів : Світ, 1995. 296 с.
211. Конотопов П. Ю. Аналітика: методологія та технологія. Київ, 2011. 512 с.
212. Пересада А. С. Формування комунікаційного процесу в організації. *Інформаційні технології*. 2009. № 7. С. 7–15.
213. Побережець О. В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства : монографія. Херсон : Видавництво : Грінь Д.С., 2016. 500 с.
214. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. праць. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. № 1 (113).
215. Телешун С. О. та ін. Політична аналітика в системі публічного управління. Київ, 2008. С. 38–41.
216. Дегтяр А. О. Аналітично-організаційне забезпечення прийняття та реалізації державно-управлінських рішень : дис. ... д-ра наук з держ. управління: 25.00.02 / Донецький держ. ун-т управління. Донецьк, 2005.
217. Буганов О. В. Інформаційне забезпечення системи управління підприємством. Миколаївський національний аграрний університет. 2012. С. 25.
218. Синельников Д. Я. Інформаційне забезпечення інноваційної діяльності організацій. URL : <https://goo.gl/tvRqde> (дата звернення: 25.07.2023)
219. Петренко С. М. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю господарських систем: монографія. Донецьк : ДонНУЕТ, 2007. 290 с.

220. Ульяновченко Ю. Інформаційне забезпечення процесу прийняття рішень у державному управлінні: нові методологічні підходи. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 2. С. 230–238.
221. Комісаров С., Пархоменко Д. «Національна безпека», «система забезпечення національної безпеки», «види забезпечення національної безпеки», «форми забезпечення національної безпеки»: визначення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3. С. 166–172.
222. Стечишин Ю. Визначення ролі та місця інформаційно-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. (1(69)). С. 110–119.
223. Флюр О. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики держави у контексті мережевої дипломатії. Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр.] / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин ; [редкол.: Л. В. Губерський та ін.]. Київ, 2006. Вип. 59, ч. 2. С. 46–51.
224. Іськів І. Я. Характеристика сутності забезпечення національної безпеки. Теоретичні та прикладні питання державотворення : електрон. наук. фах. вид. / ГО Асоц. досл. держ. упр. ГО Одес. інст. соц. тех. Одеса, 2022. Вип. 27. С. 143–148.
225. Іськів І. Я. Дослідження сутності державної політики як ключового елемента забезпечення національної безпеки. *Актуальні питання у сучасній науці. (Серія «Державне управління»)*. 2023. № 3(9). С. 238–244.
226. Іськів І. Я. Особливості забезпечення національної безпеки в розрізі її основних складових. *«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Управління та адміністрування»): журнал*. 2023. № 6(20). С. 198–202.
227. Іськів І. Я. Підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної складових національної безпеки. *Наукові перспективи*. 2023. № 7(37). С. 165–172.

228. Іськів І.Я. Аналіз системи реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України. *Актуальні питання у сучасній науці. (Серія «Державне управління»)*, № 9(15) 2023. С. 199-205.
229. Іськів І. Я. Забезпечення національної безпеки: сутність та характеристика. *Scientific Research and Innovation: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, April 3–4, 2023*. FOP. Marenichenko V. V., Dnipro, Ukraine, 410 p. Public administration sciences. Public administration sciences. С. 194.
230. Іськів І. Я. Характеристика державної політики у сфері забезпечення економічної складових національної безпеки. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: Матеріали XXXV-ої Міжнародної науково-практичної конференції (07 серпня 2023 року, м. Стамбул (Туреччина), дистанційно). С. 45–47.
231. Іськів І. Я. Теоретичні аспекти сутності реалізації державної політики в системі зміцнення Національної безпеки. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції (07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно). С. 44–46.
232. Іськів І. Я. Характеристика особливостей реалізації стратегії національної безпеки України. *MATERIALS The XXXV International Scientific and Practical Conference «Scientists and modern theoretical ideas» Haifa, Israel*. 181 p. (September 04–06, 2023). С. 21–22.
233. Іськів І. Я. Дослідження основних особливостей змісту забезпечення національної безпеки України. Міжнародна науково-практична конференція “*Стратегічні орієнтири розвитку економіки, обліку, фінансів та права*”, (30 серпня 2023 р., м. Кременчук, Україна). С. 57.
234. Іськів І. Я. Характеристика особливостей реалізації стратегії національної безпеки України. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2023. № 9.

235. Іськів І. Я. Пріоритети державної політики забезпечення національної безпеки України. *1st International Scientific and Practical Internet Conference, Дніпро, Україна*. (September 14–15, 2023). С. 189–190.
236. Kryshtanovych M., Antonova L., Filippova V., Dombrovska S., Pidlisna T. Influence of COVID-19 on the functional device of state governance of economic growth of countries in the context of ensuring security. *International Journal of Safety and Security Engineering*. 2022. Vol. 12, No. 2. P. 193–199.
237. Kryshtanovych M., Kiyanka I., Ostapiak V., Kornat L., Kuchyk O. Modeling effective interaction between society and public administration for sustainable development policy. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. 2023. Vol. 18, No. 8. P. 2555–2561.
238. Kryshtanovych M., Dragan I., Grytsyshen D., Sergiienko L., Baranovska T. The public and environmental aspect of restoring sustainable regional development in the face of the negative impact of military actions on the territory of the country. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. 2022. Vol. 17, No. 5. P. 1645–1651.
239. Rushchyshyn N., Medynska T., Nikonenko U., Kostak Z., & Ivanova R. Regulatory and legal component in ensuring state's financial security. *Business: Theory and Practice*. 2021. 22(2). P. 232–240.
240. Shemayeva L. G., Shemayev V. V., Franchuk V. I., Sidak V. S., & Dragan I. О. Оцінка впливу інформаційно-комунікаційних технологій на показники зовнішньоторговельної безпеки держави. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2019. 3(30). P. 414–422.
241. Грицишен Д. О., Драган І. О., & Цимбалюк В. С. Теоретично-правові аспекти щодо державної політики протидії злочинності в умовах глобального кіберпростору. *Академічні візії*. (15), 2023.
242. Бобрижна Г. В., Драган І. О. Модернізація митної політики як умова економічної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 22. С. 136–139.

ДОДАТОК А

Основні наукові погляди щодо сутності поняття «державна політика»

Автор	Визначення
Ю. Ковбасюк, К. Ващенко, Ю. Сурмін [1, с. 12]	практична діяльність політичних суб'єктів і органів державної влади з реалізації виробленого політичного курсу та досягнення конкретних політичних цілей
В. Ребкал, В. Тертичка [2, с. 6]	відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність/бездіяльність державних інституцій, здійснювані безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, яка впливає на життя суспільства
В. М. Князєв, В. Д. Бакуменко [3, с. 63]	засіб, що дозволяє державі досягнути певної мети в конкретній галузі, використовуючи правові, економічні, адміністративні методи впливу, спираючись на ресурси, які є в її розпорядженні
Л. Пал [4, с.22]	напрямок дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємопов'язаних проблем
О. Валевський [5, с. 21]	діяльність, націлену на вирішення проблем суспільного розвитку
В. Бакуменко, П. Надолішній [6, с. 35]	пряма діяльність держави щодо визначення та досягнення соціально значущої мети розвитку суспільства чи його окремих сфер
Н. Нижник [7, с. 157]	сукупність мети і завдань, що практично реалізується державою, і засобів, які використовуються при цьому
В. Андріяш [8, с. 67]	цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущої мети розвитку суспільства або його окремих сфер
В. Ребкала, В. Шахова, В. Голубь, В. Козакова	вид політики, який спрямований на прийняття і реалізацію обов'язкових для суспільства державно-політичних рішень за визначеною проблемою, розв'язання якої потребує втручання державних органів влади

[9, с. 10]	
Г. Колбеч [10, с. 26]	політика, що ґрунтується на повноваженнях відповідного органу; є процесом посилення організації знань щодо врегулювання проблеми відповідної сфери діяльності; передбачає наявність порядку в системі, узгодженості та встановлення обмежень на поведінку посадових осіб
В. Романов, О. Рудік, Т. Брус [11, с. 13]	взаємовідносини урядової установи та її оточення
І. Петренко [12, с. 23]	діяльність органів державної влади з управління та керівництва суспільством на основі єдиних цілей, принципів та методів (здійснення), що передбачає підготовку, законодавче закріплення та впровадження розроблених за участю експертно-аналітичних структур загальнодержавних та регіональних цільових програм у різних сферах суспільного життя з метою вирішення нагальних проблем чи задоволення поточних та стратегічно визначених потреб суспільства
О. Кілієвич [13, с. 75]	план, курс дій або напрям дій, який є прийнятним і якого дотримується влада, керівник, політична партія та інші
Е. Янг, Л. Куїнн [14, с. 86]	реакція держави на реальні життєві потреби чи проблеми, тобто така політика намагається реагувати на конкретні потреби або проблеми суспільства чи суспільних груп, наприклад, громадян, недержавних організацій чи органів влади
Б. Гогвуд, Л. Ган [15, с. 116]	оптимальний синтез об'єктивних тенденцій суспільного розвитку та суб'єктивних суджень людей про свої інтереси в ньому

ДОДАТОК Б

Основні наукові погляди щодо сутності поняття «національна безпека»

Автор	Визначення
В. Ліпкан, О. Ліпкан, О. Яковенко [51, с. 5]	сукупність офіційно прийнятих поглядів на цілі і державну стратегію в області забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз політичного, економічного, соціального, військового, техногенного, екологічного, інформаційного та іншого характеру з урахуванням наявних ресурсів і можливостей
Я. Кондратьєв, В. Ліпкан [52, с. 1]	здатність нації задовольняти потреби, необхідні для її самозбереження, самовідтворення і самовдосконалення з мінімальним ризиком збитку для базових цінностей її нинішнього стану
Г. Ситник, В. Абрамов, В. Мандрагеля [53, с. 75]	постійно діюча система захисту інтересів громадян країни та держави у всіх сферах життєдіяльності суспільства (від економіки та оборони до повсякденної безпеки громадян)
В. Співак [54, с. 18]	захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що полягає у комплексному і рівноцінному поєднанні її складників (об'єктів), у функціонуванні цивілізованих гарантій і механізмів їх надійного захисту
О. Гончаренко, Е. Лисицин, В. Вагапов [55, с. 20]	категорія, що характеризує ступінь (міру, рівень) захищеності життєво важливих інтересів, прав і свобод особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства і держави
М. Левицька [56, с. 7]	стан захищеності громадянина, суспільства і держави
В. Антонов [57, с. 15]	багаторівневе утворення, що виражає складну ієрархічну побудову дійсності, складну систему опосередкованих залежностей різного роду та порядку, що перебувають на різних рівнях сприйняття цього явища. Інакше кажучи, національна безпека може розглядатися і сприйматися як на звичайному, побутовому рівні відображення цього явища, так і на теоретичному рівні

О. Власюк [58, с. 25]	спосіб самозбереження народу, який досяг рівня організації у формі незалежної держави
Ю. Левенець, Ю. Шаповал [59, с. 489]	здатність країни зберігати цілісність, суверенітет, політичні, економічні, соціальні та інші основи суспільного життя й виступати як самостійний суб'єкт міжнародних відносин
Т. Блистів, В. Колесник, П. Пригунов, К. Карпова [60, с. 14]	стан країни, завдяки якому система державно-правових і громадських гарантій забезпечує реалізацію суверенітету, конституційного порядку і територіальної цілісності держави, всебічний розвиток і захист інтересів усього населення країни від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб
Г. Браун [61, с. 4]	здатність зберігати територію, підтримувати економічні відносини з іншими країнами світу, на різних рівнях захищати від зовнішнього негативного впливу свої інститути та систему управління, контролювати свої кордони
Л. Хойновський [62, с. 134]	впевненість у збереженні найвищих цінностей держави, нації, суспільства та громадян, що є наслідком відсутності загроз або здатності захищатися від них
С. Дроботов [63, с. 26]	такий стан реалізації суспільно-політичних та соціально-економічних процесів в державі, який максимізує використання всіх наявних в державі ресурсів, в тому числі інтелектуального та соціального, для задоволення прав та інтересів громадян
О. Адамчук, О. Дмитренко, С. Салюк [64, с. 4]	міра (рівень, ступінь) захищеності національних інтересів від загроз, джерелами яких є процеси, явища, події тощо, а також дії (бездіяльність) юридичних та фізичних осіб, які перебувають на території держави і є під її юрисдикцією
О. Мельников [65, с. 23]	стан розвитку держави, організації суспільних процесів, за якого досягається максимальний рівень захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз

ДОДАТОК В

Основні погляди щодо сутності поняття «економічна безпека» як складової забезпечення національної безпеки

Автор	Визначення
В. Мунтіян [97, с. 23]	комплекс дій та заходів на національному рівні, що направлені на перманентний та стійкий розвиток економічної системи країни, до складу яких входить формування механізмів протистояння та нівелювання впливу зовнішніх та внутрішніх загроз
Г. Пастернак-Таранушенко [98, с. 143]	такий стан економічної системи країни, за якого вона формує та може створювати умови для нормального функціонування та розвитку добробуту та життя населення, а також закладає основи для подальших перспектив розвитку
П. Пашко [99, с. 14]	рівень економічного забезпечення національної безпеки країни, що можна представити у формі загальнодержавних заходів, що направлені на перманентний, стабільний та стійкий розвиток економічної системи країни, а також формування достатнього рівня саморегуляції та незалежності, що буде позитивно впливати на можливість та міру протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам
М. Пендюра [100, с. 32]	одна зі складових системи національної безпеки держави та елемент сфери та умовою задоволення її національних інтересів
М. Криштанович, Я. Пушак, М. Флейчук, В. Франчук [101, с. 125]	складова національної безпеки країни, сутність якої полягає в гарантуванні захищеності вітальних інтересів громадян, суспільства та всієї країни, що призведе до забезпечення сталого розвитку суспільства, а також формування системи раннього та оперативного виявлення, нейтралізації та подальшого запобігання вже існуючих чи потенційно можливих загроз національним інтересам держави
О. Бандурка, В. Духов, К. Петрова [102, с. 64]	здатність економічної системи країни чинити протидію та нормально функціонувати при негативному впливі об'єктивних та суб'єктивних факторів для подальшого досягнення макроекономічних цілей та відповідати рівню та розвитку постіндустріальних країн
А. Ревенко [103, с. 15]	такий стан економічної системи країни, який характеризується оптимальним для держави та суспільства рівня протидії впливу ендегенних та екзогенних факторів впливу, що становлять або можуть становити загрозу для суспільства в майбутньому

Сформовано на основі досліджуваних джерел: [97–103]

ДОДАТОК Г

Анкета експертного оцінювання

на предмет визначення основних загроз складової (_____) забезпечення національної безпеки України станом на 01.03.2023 р.

Шановний респонденте!

Просимо Вас взяти участь в експертному опитуванні, аудиторією якого є фахівці з вибраної складової (_____) забезпечення національної безпеки України.

З метою забезпечення конфіденційності, ми не будемо публікувати ваші персональні дані при демонстрації результатів проведеного опитування.

Під час заповнення анкети, уважно прочитайте запитання та варіанти відповідей. Відмітку зробіть напроти варіанту, що збігається з Вашою точкою зору, або ж допишіть свою думку там, де це обумовлено.

Прізвище і ім'я респондента _____

Назва діяльності респондента в рамках забезпечення національної безпеки _____

Назва посади, яку обіймає респондент _____

1. Подайте перелік основних загроз державній політиці у сфері забезпечення _____ (назва складової) безпеки та оцініть за власним експертним досвідом, її значуваність від 1 до 5.

№	Назва загрози	1-5
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

ДОДАТОК Д

Згрупований вигляд основних загроз державної політики у сфері забезпечення національної безпеки

Основні загрози державній політиці у сфері забезпечення економічної безпеки	
E ₁	Неефективність антимонопольної політики
E ₂	«Тінізація» економіки
E ₃	Високий державний зовнішній і внутрішній борги
E ₄	Відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам
E ₅	Критична залежить від кон'юктури зовнішніх ринків
E ₆	Зниження інвестиційної та інноваційності активності
E ₇	Зростання інфляції
Основні загрози державній політиці у сфері забезпечення військової безпеки	
A ₁	Поширення незаконних військових угруповань
A ₂	Небезпека для життя і здоров'я цивільного населення
A ₃	Недостатня кількість сучасної військової зброї зразка НАТО
A ₄	Нелегальна міграція військовозобов'язаного населення
A ₅	Недостатнє військового облаштування державного кордону
A ₆	Недостатня ефективність регіональних програм військових комісаріатів
A ₇	Повномасштабне військово вторгнення країни-агресора
Основні загрози державній політиці у сфері забезпечення інформаційної безпеки	
F ₁	Інформаційний підрив суверенітету
F ₂	Прояви сепаратизму в ЗМІ
F ₃	Низька рівень віртуального інформаційного простору
F ₄	Неефективні вітчизняні інформаційні програми
F ₅	Зниження захисту інформаційних систем критично важливих інфраструктур
F ₆	Кібератаки країни-агресора
F ₇	Поширення недостовірної інформації в мас-медіа
Основні загрози державній політиці у сфері забезпечення енергетичної безпеки	
H ₁	Імпортна залежність
H ₂	Низький обсяг відновлювальних джерел
H ₃	Руйнування енергетичної інфраструктури внаслідок війни
H ₄	Постійна економія енергетичних ресурсів унаслідок війни
H ₅	Недостатня забезпеченість викопними ресурсами
H ₆	Низький обсяг інвестицій в енергетичну безпеку
H ₇	Нераціональне використання енергетичних ресурсів
Основні загрози державній політиці у сфері забезпечення соціальної безпеки	

C ₁	Зниження ефективності системи охорони здоров'я
C ₂	Неефективність політики подолання бідності
C ₃	Низька ефективність соціальних програм в рамках реформування економіки
C ₄	Наявність громадян не зайнятих суспільно корисною діяльністю
C ₅	Погіршення структури харчування
C ₆	Наявність постійного безробіття
C ₇	Різка диференціація доходів і потреб населення
Основні загрози державній політиці у сфері забезпечення зовнішньополітичної безпеки	
O ₁	Нарощування та озброєння військ країни-сусіда
O ₂	Виправдання застосування воєнної сили країною-сусідом
O ₃	Закупівля нових та модернізація наявних систем озброєння країни-сусіда
O ₄	Підтримка сепаратизму країною-сусідом
O ₅	Спроби перегляду наявних державних кордонів
O ₆	Стимулювання ескалації конфліктів
O ₇	Активізація розвідувальної діяльності країною-сусідом
Основні загрози державній політиці у сфері забезпечення внутрішньополітичної безпеки	
P ₁	Поширення корупції
P ₂	Застаріла модель публічних інститутів
P ₃	Політичний вплив на приватний сектор економіки
P ₄	Політичний вплив релігійних організацій
P ₅	Пропаганда політичних поглядів країни-агресора
P ₆	Сепаратизм в окремих політичних партіях
P ₇	Використання державної діяльності в особистих інтересах
Основні загрози державній політиці у сфері забезпечення екологічної безпеки	
G ₁	Погіршення стану водних басейнів
G ₂	Екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи
G ₃	Загострення проблеми транскордонних забруднень
G ₄	Екологічні наслідки військових дій
G ₅	Генетичне змінення рослин та продуктів
G ₆	Утримання атомної електростанції терористами
G ₇	Зниження якості води
Основні загрози державній політиці у сфері забезпечення науково-технологічної безпеки	
N ₁	Зниження наукової активності соціально-економічних систем
N ₂	Нерозвиненість внутрішнього ринку високотехнологічної продукції
N ₃	Низький рівень оплати науково-технічної праці
N ₄	Зниження попиту на підготовку науково-технічних кадрів
N ₅	Низька конкурентоспроможність продукції
N ₆	Масова міграція висококваліфікованих наукових працівників
N ₇	Неефективність захисту прав інтелектуальної власності

Сформував автор за результатами експертного аналізу

ДОДАТОК Е

Львівська міська рада
Департамент гуманітарної політики
Управління соціального захисту
Учбов. м. Ільківки, Галицька, 2 | тел./факс: (0322) 235 49-82 | e-mail: u.soczahe@ukr.net

18. 12. 2023 № 2603-604-18/4 На № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Іськіва Івана Ярославовича на тему «Державна політика у сфері
забезпечення національної безпеки України» представленої
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Управлінням соціального захисту департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради опрацьовано пропозиції та рекомендації надані аспірантом Іськівим І.Я., за результатами дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» на тему: «Державна політика у сфері забезпечення національної безпеки України».

На основі основних положень дисертації автором визначено, що державна політика соціального захисту населення із забезпеченням соціального забезпечення, як складової національної безпеки, спрямована на стабілізацію та оздоровлення всіх суспільних відносин, а також повноцінне забезпечення належного рівня життя населення, задоволення базових соціальних потреб та підтримання високого рівня державного соціального забезпечення та захисту. Окрім того, нагальною проблемою сучасного процесу соціального захисту населення є оперативне реагування на проблеми та потреби, які виникають у громадян країни, внаслідок повномасштабного вторгнення та численних ракетних обстрілів, оскільки часто ці проблеми є критичними та повинні бути вирішені у найкоротші терміни.

З точки зору практичної доцільності окремі позиції дисертації буде використано Управлінням соціального захисту департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради при реалізації державної політики та місцевих програм у сфері соціального захисту населення в кризовий період життєдіяльності країни.

В.о начальника управління

Олексій НЕДІЛЯ

УКРАЇНА
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
ЄДРПОУ 38557560, 79008, м. Львів, вул. В. Винниченка, 18 тел. 261-21-55, факс 235-60-80
E-mail: deploda@loda.gov.ua

№ 12 / 2023 № 1-2/719 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Іськівця Івана Ярославовича на тему «Державна політика у сфері забезпечення національної безпеки України» представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Департаментом економічної політики Львівської обласної військової адміністрації опрацьовано пропозиції та рекомендації надані аспірантом Іськівцем І.Я., за результатами дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» на тему: «Державна політика у сфері забезпечення національної безпеки України».

На основі головних положень дисертації автором визначено, що державна політика із забезпеченням економічної безпеки як складової національної передбачатиме цілеспрямовану та сплановану діяльність із забезпечення розвитку економіки країни, виробничого потенціалу, формування ефективної економічної політики, розвиток рівня її міжнародної конкурентоспроможності, а також захисту економічної системи країни від можливих та реально існуючих небезпек та загроз, що можуть негативно вплинути та утворити економічну кризу.

З точки зору практичної доцільності окремі позиції дисертації буде використано департаментом на регіональному рівні при реалізації державної політики у сфері економічної безпеки в кризовий період життєдіяльності країни, де завжди буде існувати можливість відновлення виробництва, розвиток та вдосконалення конкурентоспроможності виробленої продукції, впровадження інноваційних технік виробництва, відновлення житлової та підприємницької інфраструктури, а також створення привабливих безпечових умов для закордонних інвестицій.

Директор

Степан КУЙБЦА

**Чорноморський національний університет
імені Петра Могили**

**Навчально-науковий інститут
публічного управління та адміністрування**
вул. 68 Десантників, буд. 10, м. Миколаїв, 54903, Україна

19.12.2023/ № 04/31-146

На № _____ від _____

Довідка

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Іськіва Івана Ярославовича
на тему «Державна політика у сфері забезпечення національної безпеки
України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» (галузь знань
28 «Публічне управління та адміністрування»).**

Теоретичні положення, які обґрунтовано в дисертаційній роботі, впроваджені в навчальний процес у ході підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «магістр» за напрямом «Публічне управління та адміністрування» денної та заочної форми навчання при викладанні навчальних дисциплін «Публічна служба», «Правові засади публічної служби», «Публічна політика», «Вступ до спеціальності» у Навчально-науковому інституті державного управління Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Директор,
доктор наук з державного управління,
професор, Заслужений діяч
науки і техніки України

Одимир ЄМЕЛЬЯНОВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
Phone/fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@ztu.edu.ua, https://ztu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

Від 04.12.2023 № 44-01.00/15.5.5
На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Іськіва Івана Ярославовича на тему «Державна політика у сфері забезпечення
національної безпеки України» представленої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та
адміністрування», галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування».

Теоретичні положення, які обґрунтовано в дисертаційній роботі,
впроваджені в освітній процес при підготовці здобувачів вищої освіти за
рівнями освіти «бакалавр» та «магістр» за спеціальністю 281 «Публічне
управління та адміністрування» при викладанні навчальних дисциплін
«Державна політика у сфері національної безпеки», «Публічна політика:
формування, реалізація та аналіз», «Європейська та євроатлантична інтеграція і
політика сталого розвитку» в Державного університету «Житомирська
політехніка».

Перший проректор
Державного університету «Житомирська політехніка»,
Заслужений працівник освіти України,
д.е.н., професор

Оксана ОЛІЙНИК

ДОДАТОК Ж

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Іськів І. Я. Характеристика сутності забезпечення національної безпеки. Теоретичні та прикладні питання державотворення : електрон. наук. фах. вид. / ГО Асоц. досл. держ. упр. ГО Одес. інст. соц. тех. Одеса, 2022. Вип. 27. С. 143–148. (0, 25 др. арк.)

2. Іськів І. Я. Дослідження сутності державної політики як ключового елементу забезпечення національної безпеки. *Актуальні питання у сучасній науці. (Серія «Державне управління»)*. 2023. № 3(9) С. 238–244. (0, 31 др. арк.)

3. Іськів І. Я. Особливості забезпечення національної безпеки в розрізі її основних складових. *«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Управління та адміністрування»)*: журнал. 2023. № 6(20). С. 198–202. (0, 25 др. арк.)

4. Іськів І. Я. Підвищення ефективності державної політики у сфері забезпечення економічної, соціальної та інформаційної складових національної безпеки. *Наукові перспективи*. 2023. № 7(37) С. 165–172. (0, 31 др. арк.)

5. Іськів І. Я. Аналіз системи реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України. *Актуальні питання у сучасній науці. (Серія «Державне управління»)*. 2023. № 9(15) С. 199–205. (0,31 др. арк.)

6. Іськів І. Я. Характеристика особливостей реалізації стратегії національної безпеки України. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2023. № 9.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Іськів І. Я. Забезпечення національної безпеки: сутність та характеристика. *Scientific Research and Innovation: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, April 3–4, 2023. FOP.*

Marenichenko V. V., Dnipro, Ukraine, 410 p.
Public administration sciences. Public administration sciences. С. 194. (0,1 др. арк.)

2. Іськів І. Я. Характеристика державної політики у сфері забезпечення економічної складових національної безпеки. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXV-ої Міжнародної науково-практичної конференції (07 серпня 2023 року, м. Стамбул (Туреччина), дистанційно). С. 45–47. (0,1 др. арк.)

3. Іськів І. Я. Теоретичні аспекти сутності реалізації державної політики в системі зміцнення Національної безпеки. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції (07 вересня 2023 року, м. Софія (Болгарія), дистанційно). С. 44–46. (0, 18 др. арк.)

4. Іськів І. Я. Характеристика особливостей реалізації стратегії національної безпеки України. *MATERIALS The XXXV International Scientific and Practical Conference «Scientists and modern theoretical ideas» Haifa, Israel*. 181 p. (September 04-06, 2023), С. 21–22. (0,1 др. арк.)

5. Іськів І. Я. Дослідження основних особливостей змісту забезпечення національної безпеки України. Міжнародна науково-практична конференція “*Стратегічні орієнтири розвитку економіки, обліку, фінансів та права*”, (30 серпня 2023 р., м. Кременчук, Україна). С. 57. (0,1 др. арк.)

6. Іськів І. Я. пріоритети державної політики забезпечення національної безпеки України. *1st International Scientific and Practical Internet Conference, Дніпро, Україна*. (September 14–15, 2023), С. 189–190. (0,1 др. арк.)

ДОДАТОК 3

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Scientific Research and Innovation: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, (м. Дніпро, 3–4 квітня, 2023 р., очна форма участі).

2. XXXV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Стамбул, 7 серпня, 2023 р., заочна форма участі).

3. XXXVI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Софія, 7 вересня, 2023 р., заочна форма участі).

4. XXXV International Scientific and Practical Conference «Scientists and modern theoretical ideas» (м. Хаїфа, 4–6 вересня, 2023 р., заочна форма участі).

5. Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні орієнтири розвитку економіки, обліку, фінансів та права» (м. Кременчук, 30 серпня, 2023 р., очна форма участі).

6. 1st International Scientific and Practical Internet Conference, Дніпро, Україна. (м. Дніпро, 14–15 вересня 2023 р., заочна форма участі).